

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FEMİNİST ELEŞTİRİNİN IŞIĞINDA
D. H. LAWRENCE'IN ESERLERİNDE KADIN KAHRAMANLARIN
KONUMU:
THE RAINBOW, WOMEN IN LOVE, LADY CHATTERLEY'S LOVER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURSEL KARTAL

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. AYLİN ATILLA

İZMİR, 2010

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü M¼d¼rl¼ğ¼ne sunduğum Feminist Eleştiri Işığında D. H. Lawrence'ın Eserlerinde Kadın Kahramanların Konumu: *The Rainbow, Women in Love, Lady Chatterley's Lover* başlıklı y¼ksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlaksal ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarımda g¼sterdiėimi onurumla doğrularım.

Nursel KARTAL

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında emeği geçen, engin bilgisi ve sabrıyla beni yönlendiren ve yol gösteren Prof. Dr. Günseli Sönmez İşçi'ye öncelikle çok teşekkür ederim. Çalışmamın tamamlanmasında ihtiyaç duyduğum enerjinin ve motivasyonun asıl sebebi olan, her görüşmemizde desteğini ve emeğini esirgemedi benı cesaretlendiren, son derece çalışkan, titiz fakat bir o kadar da hoşgörölü, yüreğinde taşıdığı eğitim sevgisiyle bir öğretmenden çok sıcak bir dost olan, iyi ki tanışmışım dediğim Yrd. Doç. Dr. Aylin Atilla'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca tezin yazımında emeği geçen kız kardeşim Fatma Kartal'a da teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

GİRİŞ	2
I. BÖLÜM: FEMİNİST ELEŞTİRİ KURAMI	
a. Feminist Eleştiri Kuramına Genel Bir Bakış	7
b. Feminist Eleştirinin Tarihsel Gelişimi	9
c. İlk Feminist Eleştirmenler	10
d. Feminist Eleştirinin Amacı	13
e. Tekrarlar Zinciri	15
f. Batı Edebiyatında Kadının Yabancılaştırılması	17
g. Feminist Eleştiri Kuramında Farklı Yaklaşımlar	20
h. Feminist Okuma	21
i. Okur Olarak Kadına Yönelik Feminist Eleştiri Kuramı	23
II. BÖLÜM: FEMİNİST ELEŞTİRİ IŞIĞINDA <i>GÖKKUŞAĞI, AŞIK</i>	
<i>KADINLAR, LADY CHATTERLEY'İN SEVGİLİSİ</i>	
a. Romanlara Genel Bir Bakış	27
b. Yozlaşmış toplum ve Cinsellik Anlayışı	32
c. Evlilik ve Kadın-Erkek İlişkileri	68
d. Güçlü Kadın Karakterler	84
e. Ay İmgesi	105
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	114
BAŞVURULAN KAYNAKLAR	117
ÖZET	119
ABSTRACT	120
KISALTMALAR	121
ÖZGEÇMİŞ	122

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl İngiliz Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından D. H. Lawrence'ın eserleri, yaşadığı yıllarda pek çok tartışmaya sebep olmuştur. Öyle ki, *Gökkuşluğu* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi* müstehcenlik gerekçesiyle uzun yıllar yasaklandığından, yazar *Aşık Kadınlar*'ı bastırarak yayınevi bulmakta sıkıntı çekmiştir. Mina Urgan, romanların yasaklanmasının asıl nedeninin, müstehcenlikten değil, Lawrence'ın keskin sosyo-politik eleştirilerinden kaynaklandığını söyler (156,265). D. H. Lawrence; *Gökkuşluğu*, *Aşık Kadınlar*, ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde, kültürel ve toplumsal etkenler çerçevesinde, temel olarak, öteden beri tartışıla gelen kadın-erkek ilişkilerini ele alır. Bu tez çalışmasında incelenecek olan *Gökkuşluğu*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*, feminist eleştiri geleneğinin analitik ölçüleri çerçevesinde ele alınacaktır. Jale Parla, feminist eleştirinin, Lawrence'ın bu eserleri gibi, edebiyatta kilometre taşları sayılan klasikleri sorguladığını belirtir (18). Lawrence'ın, eserlerinde çizdiği kadın karakterlerini ele alışı, feminist yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu noktadan hareketle, Lawrence'ın bu romanlarında, Elaine Showalter'ın da işaret ettiği gibi, feminist eleştiri ışığında yapılacak olan yeniden okumalarla, uzun yıllar varlığı kabul edilen, saklı kalmış örtük bir erkek egemen ideolojisinin olup olmadığı sorgulanacaktır.

Kate Millett, Lawrence'ın eserlerinde erkek üstünlüğünü savunan cinsel bir politika ortaya koyduğunu iddia eder (238-42). Janice H. Harris ise, feminist eleştirinin "militan" döneminin ilk önemli incelemelerinden olan Millett'in görüşlerinin, metne dayalı olarak yapılan yeniden okumalarla geçerliliğini

yitirdiğini söyler (524). Bu tezde, Lawrence'ın yarattığı kadın karakterlerin konumu, Günseli Sönmez İşçi'nin de dediği gibi, "eserlerin metinlerine direnmek" suretiyle yeniden okunarak irdelenmeye çalışılacaktır (İşçi 160-61). Pek çok farklı tanımı olmakla birlikte Sandra M. Gilbert'a göre Feminist Eleştiri Kuramı; metinsellik ve cinsellik, tür ve cinsiyet, psiko-cinsel kimlik ve kültürel otorite arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran felsefi bir düşünce biçimidir (Showalter 36). Buna göre, feminist eleştiri-bilim, pek çok bilim dalından özellikle tarih, psikoloji ve antropolojiden yararlanarak özünde 'kadın' unsuru olan pek çok alanda inceleme ve araştırmaya yönelmiştir. Ataerkil ve cinsiyetçi tutumlara karşı kuramsal ve kültürel normların belirlediği bir davranış biçimi olarak ortaya çıkan feminist eleştiri, 'dişilik' kavramını cins ayrılığının biyolojik yönü, 'kadınlık' kavramını ise toplumsal ve kültürel normların belirlediği davranış biçimleri olarak tanımlar (Belsey 117,122). Dişiliğin doğal ve doğuştan, kadınlığın ise eğitim ve terbiye sonucu sonradan kazanıldığını söyleyen Berna Moran, asıl tehlikenin ataerkil anlayışın bu iki kavramı bir tutmasıyla ortaya çıktığını belirtir (232). Feminist Eleştiri, 'dişi', 'kadın' ve 'feminist' terimlerinin anlamdaş olmadığını açıklamaya çalışır (Moran 232). Öte yandan, feminist eleştiriye göre, 'kadınlık' ve 'feminist' kavramları da eş tutulmamalıdır (Belsey 120). Bu nedenle, 'feminist', politik bir duruşu ve ideolojisi olan, 'feminizm'i benimsemiş, yaşamı bu ideolojiye göre algılayan kişidir.

Bu tezde, ataerkil bir kültür ve otoriter bir annenin hükmettiği bir ailede yetişen D. H. Lawrence'ın bu üç eserinde, erkek egemen bir ideolojiyi savunup savunmadığı incelenenecektir. Lawrence, gözlemlediği yozlaşmış sanayi toplumu ve para çıkarları üstüne kurulu bir düzenin olumsuzluklarını mektuplarında da sıkça kaleme alır. Lawrence'a göre, savaş, toplumsal ayaklanma ve sanayileşmenin getirdiği olumsuzlukların temelinde bilinçlenme sorunu yatar.

Mektuplarında, insanlar arasında kardeşçe bir sevginin yaşandığı ve ‘Rananim’ adını verdiği yeni bir dünya düzeninden bahsetmektedir (Huxley 93). Lawrence’a göre kadın-erkek ilişkisi “günümüzün sorunu” dur. Sağlıklı kadın-erkek ilişkileri ise, onun hayal ettiği toplumun mihenk taşıdır (Huxley 54). Bu ideal toplumun temelini, kadın-erkek ilişkilerinde yaşanmasını istediği, sevgi ve saygıya dayalı, bilinçli bir cinsellik oluşturur. Bu nedenle, duyarlı bir yazar olarak, toplumsal olaylara ışık tutmak için, kadın-erkek ilişkilerinde cinselliğin nasıl idealize edileceğini sorgular. Lawrence, bu yozlaşma ortamında ilk kurbanın cinsellik olduğunu belirtir. Bu nedenle, toplumu oluşturan kadın ve erkeğin cinsel dinamiklerinin soyut düşüncelerle anlatılmasını eleştirir. Bu tezde ele alınacak olan üç roman, feminist eleştirinin ışığında tarihsel ve toplumsal koşulları da göz önünde bulundurularak incelenecektir.

Mina Urgan’a göre, Lawrence, roman türünün asıl geliştiği on dokuzuncu yüzyılın, cinselliğin tümüyle yadsındığı, “harem ağası” bir yüzyıl olduğu görüşündedir (64). Lawrence, toplumda tabu olan, ayıp sayıla gelmiş cinselliği, romanlarında açık bir şekilde, kadın duyumlarını ön planda tutarak anlatmıştır. Urgan, Lawrence’ın “cinselliğin çevresinde biriken çirkinlikleri” temizleyerek, sağlıklı gün ışığına çıkardığını belirtir (65). Urgan ayrıca, Lawrence’ın romancı olarak dinsel denilebilecek bir saygıyla ele aldığı cinselliğin, kadın-erkek ilişkisinin, temeli olduğunu ve okuyucuya açık seçik gösterdiğini söyler (65). Lawrence, sağlıklı bir cinselliğin yaşanmadığı, salt doku, mantık ve düşünce üzerine kurulan bir ilişkinin, bireylerin yaşamını anlamsızlaştırdığını vurgular. Lawrence’a göre, toplumdaki kadın ve erkekler, hangi kesimden olursa olsun, cinsel yozlaşma içindedir.

Lawrence’ın sevgi anlayışı, “iki insan arasında derin bir anlayış ve sorumluluğa dayanır” (LCS Önsöz 11). Akşit Göktürk’e göre Lawrence, bu

anlamda “sevmeyi bilmeyen erkek ve kadınlardan kurulu bir dünyada gerçek mutluluk ile güzelliğin var olmayacağı inancındadır” (LCS Önsöz 11). Göktürk, Lawrence’ın sevgi anlayışının kadını ve erkeği bilinçlendirici ve olgunlaştırıcı bir yanının olduğunu söyler (LCS Önsöz 11). Lawrence’ın cinsellik anlayışında ise, tanrısal bir boyut vardır. Kastettiği bilinçli bir cinsellik, kadın ve erkeği evrensel bir boyuta ulaştırır. Buna göre kadın ve erkek, kendi kişiselliklerinin ötesinde, öz benliklerini daha derin bir duyarlılıkla kavrarlar. Akşit Göktürk’e göre, Lawrence, ancak bu tür bir cinsellikle, kadın ve erkeğin “kendi içlerindeki güneş ile ayın uyanışına eriştikleri” görüşündedir (LCS Önsöz 10).

D. H. Lawrence, *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley’in Sevgilisi*’nde, evlilik anlayışını, kadın-erkek ilişkisini, bu dinamikler içerisinde ele aldığı bakış açısıyla kurgular. Lawrence’ın evlilik anlayışında, bilinçli bir cinsellik yatar (Urgan 71). Urgan’ a göre, Lawrence için kadınla erkeği kâğıt üstünde birleştiren yapay bir evlilik değil, aşk temeli üstüne kurulu gerçek bir evlilik kutsaldır (182). Örneğin, *Lady Chatterley’in Sevgilisi*’nde Connie ile Clifford’un evliliği yapay bir evlilik olarak anlatılırken, *Gökkuşağı*’nda Lydia-Tom ve *Aşık Kadınlar*’da Birkin-Ursula evlilikleriyle, *Lady Chatterley’in Sevgilisi*’nde Connie-Mellors ilişkisi, Lawrence’ın öngördüğü, ideal birliktelikler olarak çizilir.

Mina Urgan, Lawrence’ın tipik bir Oidipus kompleksinin kurbanı olduğunu söyler (17). Urgan’ın da dediği gibi Lawrence, özyaşamını ele aldığı kısa yazıda, kendi kuşağının çoğu erkek ve kadınların kişiliklerinin, babaları tarafından değil, kendilerini eşlerinden üstün sayan anneleri tarafından biçimlendirildiğini söyler (12). Lawrence’ın sağlıklı bünyesi, bir erkek çocuğu olarak anneye duyduğu ihtiyacın güçlü olmasına sebep olur. Ataerkil bir toplumda, ailenin tümüne hâkim olan otoriter bir anne ve fiziksel olarak

duyduğu zayıflık, eserlerinde de yansıttığı gibi, yaşamı boyunca etkisi altında kaldığı bir çelişki olur. Lawrence'ın annesinin özellikleri, *Gökkuşağı*'nda Lawrence'ın kendisini yansıtan birinci kuşak erkek karakter, Tom'un annesinde görülür. Lawrence, annesinin kendi üzerindeki etkisini romanlarında 'ay' imgesiyle yansıtır. Lawrence'ın romanlarını ilk kez okuyanlar bu eserlerin, kadınlara karşı bir tutumla yazılmış, erkek üstünlüğü mesajını verdiğini düşünebilir. Harris'e göre feminist eleştiri geleneğiyle tekrar tekrar yapılan okumalarla, aslında Lawrence'ın romanlarında kadınların ön planda tutulduğu görülür (522-4). Yazarın, eleştiri oklarını, 'modern' olduğu ileri sürülen, aslında Lawrence'a göre 'yozlaşmış' bir topluma ve bu toplumun kadının "doğallığını ve inceliğini" yok ettiği gerçeğine doğrultulduğu görülmektedir (LCS 152).

I. BÖLÜM: FEMİNİST ELEŞTİRİ KURAMI

a. Feminist Eleştiri Kuramına Genel Bir Bakış:

Pek çok farklı tanımı olmakla birlikte, Sandra M. Gilbert'e göre Feminist Eleştiri Kuramı; metinsellik ve cinsellik, tür ve cinsiyet, psiko-cinsel kimlik ve kültürel otorite arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran felsefi bir düşünce biçimidir (Showalter 36). Modern yaşamda sosyo- ekonomik ve estetik açıdan önemli bir devrim olduğu ileri sürülen feminist eleştiri, edebiyat eleştiri dilinin değişmesine de yol açmıştır (Guerin 183). Diğer edebiyat kuramlarından farklı olarak, herhangi bir eseri veya düşünceyi temel alarak ortaya çıkmamıştır. Feminist eleştiri, pek çok bilim dalından özellikle tarih, psikoloji ve antropolojiden yararlanarak özünde 'kadın' unsuru olan pek çok alanda inceleme ve araştırmaya yönelmiştir. Toril Moi, feminist eleştirinin ataerkil ve cinsiyetçi tutumlara karşı kuramsal ve politik bir söylem olarak ortaya çıktığını öne sürer (Belsey 117). Adrienne Rich'e göre feminist eleştiri, öznelliğin ve politikanın bir araya geldiği doğal ve organik bir yaklaşımdır (Guerin 183). Maggie Humm ise erkek yazarların eserlerinde rastlanmayan günlük yazım gibi edebi çeşitleri de ele alan ve erkek egemen geleneğin kabul etmediği bazı dil alışkanlıklarını inceleyen ve araştıran bir eleştiri türüdür demektedir (9).

Feminist eleştirinin iyi anlaşılabilmesi için bu kuramla ilgili kavramların iyi irdelenmesi gerekir. Ataerkil bir toplum düzeninde feminist eleştirinin terminolojisinde 'feminizm', 'feminist', 'kadın', 'dişi' gibi önemli kavramların yeterince anlaşılabilmesi halinde ataerkil anlayışın bilinçsizce veya kasıtlı olarak oluşturabileceği bir anlam kargaşasıyla karşı karşıya kalılabileceği öne sürülür.

Feminist eleştirmenler, bunu engellemek adına aralarında çok hassas farklar olan bu kavramları çağdaş feminist eleştirinin politik ve kuramsal gerçeğine göre açıklama zorunluluğu görmüşlerdir. Toril Moi'e göre 'dişilik' kavramı cins ayrılığının biyolojik yönünü (Belsey 117), 'kadınlık' ise toplumsal ve kültürel normların belirlediği davranış biçimlerini tanımlar (122). Berna Moran'a göre 'dişilik' doğaldır ve doğuştandır; 'kadınlık' ise eğitim ve terbiye sonucu sonradan kazanılır (232). Moran asıl tehlikenin ataerkil anlayışın dişilik ve kadınlık kavramlarını bir tutmasıyla birlikte ortaya çıktığını belirtir. Kadınlığın tanımının dişiliğin tanımı olarak görülmesinin erkek egemen anlayışa hizmet ettiğini öne sürer. Moran, başka bir tehlikenin de 'dişi', 'kadın', 'feminist', 'feminen' terimlerinin anlamdaş olarak kullanılmasında görmektedir (232). Öte yandan, 'kadınlık' ile 'feminist' arasında da benzer bir anlam kargaşası olasıdır (Belsey 120). 'Feminist'; politik bir duruşu ve ideolojisi olan feminizmi benimsemiş, dünyaya bu ideoloji açısından bakan ve yaşadıkça olayları bu bakış açısına göre değerlendiren kişi olarak tanımlanabilir. Moi'e göre, yalnızca kadın olmanın feminist bir yaklaşıma sahip olmak anlamına gelemeyeceği gibi, bir edebi eserin bir kadın tarafından okunması veya yazılmasının da her zaman ataerkil düzene karşı feminist bir tutumu sergilemediği bir gerçektir (120). Ayrıca, kadın deneyiminin fazla olduğu bir toplumda feminist yaklaşımla yapılan analizlerin bu bağlamda daha yoğun olacağı anlamına gelmeyeceğini belirtir (Belsey 120). Moi, Erkek egemen bir toplumda yetişen erkeklerin, kadınlarınkinden farklı bir pencereden dünyaya bakacakları ve düşüncelerini böylesi bir bakış açısıyla ifade edebilecekleri için, bu iki perspektifin örtüşmesinin pek de mümkün olmadığını vurgular (122).

Feminist eleştiri; değişik ırk, sınıf ve kültürden, dünyanın değişik yerlerinden, farklı kadınların deneyimleri üzerinde yapılan çeşitli

araştırmalarla oldukça geniş bir alana hitap eder. Feminist eleştiri içerisinde; değişik anlayışlar, değişik sorunlar, farklı düşünce sistemleri ve sosyo-politik farklılıklar ister istemez farklı feminist yaklaşımlar oluşturmuştur.

Feminist eleştiri, kadını öncelikle yazar değil okur olarak konumlandırmasından dolayı 'okur merkezli kuramlar' arasında da incelenir. Buna göre, feminist eleştirmenlerin edebiyatta okur ve yazar olarak kadına yönelik feminist eleştiri olmak üzere iki ana yaklaşımı olduğu öne sürülür.

b. Feminist Eleştirinin Tarihsel Gelişimi:

Feminist eleştiri, erkek egemen toplumun kadına karşı takındığı tavır ve tutuma gösterdiği bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Feminist eleştirinin, ataerkil toplumun tarih boyunca kadını horlaması ve kadına uyguladığı baskı karşısında aşama aşama yol alan kadın hareketleriyle kendini göstermeye başladığını görürüz. 1920'lerdeki hareketlenmelerde Virginia Woolf'un öncülüğünde yapılan girişimler dikkati çekmiştir. Ancak asıl etkili olan, her kesimden kadının bulunduğu, büyük bir kadın kitlesinin katılımıyla, 1960'lı yıllardaki kadın hareketleridir. Kadına uygulanan baskılar, roman, şiir, oyun gibi edebi eserlere de kaçınılmaz olarak yansıtılmıştır. Bu yıllarda Amerika, İngiltere ve Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak canlanan feminist hareketlerin edebiyata kayması feminist eleştiri kuramının doğmasına neden olmuştur.

Elaine Showalter kadınların edebi gelişiminin; kadın yazarların baskın erkek edebiyat geleneğini taklit ettikleri "dişilik (feminine) aşaması" (1840-1880), kadınların daha küçük hakları için protesto ettikleri ve kendilerini savunmaya başladıkları "feminist aşama" (1880-1920) ve "kadın (female) aşaması" olarak üç tarihli aşamada gerçekleştiğini öne sürer (Guerin 185).

Showalter'a göre 1920'den sonraki bu zaman diliminde, sırasıyla; erkek yazarların metinlerindeki kadına ait klişeleştirmelerinin ortaya çıkarıldığı, kadının kendi kimliğine dönüş süreci ve kadın metinlerinin yeniden keşfedildiği gözlemlenir (Guerin 185). Bu kronolojik tespitin öncesinde ve sonrasında pek çok kadın yazarın gözden kaçması, silinip gitmesi feminist eleştirmenleri öfkелendirmekle birlikte konuya daha çok sarılmalarına yol açmıştır.

c. İlk Feminist Eleştirmenler:

Yirminci Yüzyılda, Simone de Beauvoir, Kate Millett , Betty Friedan, Germaine Greer gibi ilk feminist eleştirmenler, erkek yazarlar tarafından kültürel bir idea olarak gösterilen 'kadın benliği' üzerine edebiyat ve kültür alanında yaptıkları analizlerle, kadın hareketleriyle gelişen erkek korkusu ve endişesine dikkat çekerler (Guerin 186). Gözlemleriyle modern feminizmin temelini attığı belirtilen Simone de Beauvoir'ın *Kadın* (1949) adlı eserinde, kadının erkekten farklı bir yapıda olduğunu vurgularken, "kadın nedir? hangi yönleriyle farklıdır? niçin tarih boyunca bastırılmıştır?" gibi sorulara cevap aramıştır. Marksist bir yaklaşımla, ataerkil toplumu eleştirdiği öne sürülen Simone de Beauvoir, "Stendhal, D. H. Lawrence, Montherlan, Clodel, Breton gibi erkek yazarlarda kadının konumunu incelemiş ve kültürün içinde kadının dışlandığını, marjinal konuma itildiğini göstermiştir " (Moran 230). Beauvoir'ın, felsefi yaklaşımıyla, kadını kültürel bir meta olarak gören düşüncenin yıkılmasına neden olduğu öne sürülür (Guerin 186).

Betty Friedan, *The Feminine Mystique* (1963) adlı eserinde, Amerika'da kadınların 'mutlu ev kadını' ve 'anne' imgelerinin etkisini yitirdiğini öne sürer (Guerin 187). Amerika'da yayınlanan dergilerde, kadını alçaltıcı imgelerin

analizini yapan Friedan, bu yapıtında cinsiyet ayırımına son vermek amacıyla yeni kadın oluşumlarını, protestolarını ve yayınlarını ele alır (Guerin 187) .

Moran'a göre, Kate Millett'in "büyük yankılar uyandıran" *Cinsel Politika* (1969) adlı eseri, feminist eleştirinin ilk geniş çaplı okuma çalışması olarak kabul edilir (230). İngiliz ve Amerikan edebiyat araştırmalarının baştan sona yeniden ele alıp değerlendirmesine yol açtığı ileri sürülen bu yapıtta, Millett'in feminist eleştirinin diğer ilklerinden farklı olarak ideolojik eleştiri üzerinde yoğunlaştığı vurgulanır (Guerin 187). Bir eleştiri yöntemi olarak şekillendiği ve yerleştiği belirtilen *Cinsel Politika* "gerçek yaşamda kadının ezilişini ve aşağılanışını, erkeklerin yazdığı romanlara da yansıdığını kanıtlamaya" çalışır (Guerin 187). Eleştirmenler bu yapıtı, cinsel politika, tarihsel gelişim ve edebiyattaki yansımalarından örnekler olmak üzere, üç bölümde incelerler.

'Güç' olgusunu politikanın özü olarak gören Millett *Cinsel Politika'* nın birinci bölümünde ataerkil toplumda kadını baskı altında tutmak için başvurulan politikayı, ikinci bölümünde ise cinsel devrimin tarihsel gelişimini inceler. Kitabın üçüncü bölümünde; D. H. Lawrence, Norman Mailer, Henry Miller ve Jean Genet'in eserlerinde yazarların kadına bakış açısını, kapitalizmin arketipsel sosyal değerlerini, kadınlara uygulanan şiddeti ve kaba cinselliği gözler önüne serer (Guerin 187). Ataerkil düzen hakkında iddialarını ortaya koyan Millett, bu çalışmasıyla zamanın edebi eleştirisine hâkim olan genel bir erkek gücüne karşı ciddi bir savaşım verir. Erkek baskınlığının ve kadının boyun eğmişliğinin kalıplaşmış ölçülerine baş kaldıran bir okuyucu olarak Millett, bu yazarların toplum düzenine aykırı olan düşünceleri dişilikle bağdaştırarak kadın hareketlerini yanlış yorumladıklarını iddia eder. Kate Millett'in, edebiyattaki Friedan ve Beauvoir'dan farklı olarak, kadın ve cinselliği konusunda "reform" değil, "devrim" gerekliliğini savunduğu öne

sürülür (Guerin 187) .Öte yandan Germaine Greer, kadınların kültür ve edebiyatta oluşturulan kadın imgelerine zihinsel bir bağımlılığı olduğunu söyler. Greer, bu bağımlılığın baskın bir monologla değil, çoğulcu bir yaklaşımla ortadan kaldırılabileceğini ileri sürer. Feminist eleştirmenler, Amerikan yüksek öğreniminde kadınların statüsünün okullarda ve üniversitelerde oluşturulan 'Kadın Araştırma Programlarıyla' değiştiğini ortaya koyarlar (Guerin 188). Kadın yazarlar ve kadın ile ilgili eleştirel unsurlar üzerinde yoğunlaşan bu programların, sosyal tarih, sınıfsal baskılar, eşcinsellik ve ırkçılık gibi konulara değindikleri belirtilmektedir (Guerin 188).

Feminist eleştiri kuramının temel isimlerinden biri olan Elaine Showalter da, eserleriyle bu tartışmalarda önemli bir yer tutar. *Yeni Feminist Eleştiri* (1985) adlı yapıtı, okuma-yazma ve edebi yorumda, cinsel farklılığı öngören kuramları geliştirmek amacıyla feminist bakış açısıyla yazılmış makaleleri ilk kez bir araya toplaması açısından önemlidir. Showalter'ın bu eseri, feminist eleştirmenlerin çalışmalarının yanlış okunması ve yorumlanmasından doğan sorunlara değinir. Kitabın birinci bölümünde, hareketin amacı, ikinci bölümünde feminist eleştiriler, üçüncü bölümünde kadın yazarlar ve feminist eleştirel kuramlar konusunda ayrıntılı bilgiler verilir.

Showalter'a göre, feminist eleştiri, Amerika, İngiltere ve Fransa'da farklı koşullar altında ortaya çıkmıştır. Amerika'daki feminist politikalar daha çok üniversitelerde üretilirken, İngiltere'de üniversite dışında, tarihi ve sosyal faktörlerin de etkisiyle sosyalizm ve Marksizmle yakın bağlantı içinde gelişmiştir (8). Sosyologlar, Amerika'daki erkeklerin farklı gruplaşmalarını ve birbirlerine düşman olmalarına neden olan kadın-erkek arasındaki derin boşluğun İngiltere'de hiçbir zaman oluşmadığını öne sürerler (Showalter 8). Anglo-Amerikan feminist eleştiri, okur – yazar olarak kadının tarihi deneyimini

ortaya çıkarmaya çalışılır (Showalter 9). Fransa'daki feminist eleştiri, daha çok dil ve kadın söylemine eğilen ve daha kuramsal bir düzeyde yoğunlaşır. Helen Cixous'un öncülüğünü yaptığı "L'écriture Féminine" olarak adlandırılan kadın söylemini geliştirirler. Özellikle Derrida ve Lacan'a dayanarak çalışmalarına yön veren bu kuramcılarının amacının "erkeklerin yazdığı edebiyat yapıtlarında kadını küçülten, aşağılayan cinsel tutumu ortaya çıkarmak" tan çok "kadınlığın biyolojik anlamda kadın söylemiyle olan ilişkisini ve kadına özgü söylemin özelliklerini belirtmektir" (Moran 237). Berna Moran'a göre, Fransız feminist kuramcılarının kadın söylemi üzerinde durmalarının nedeni, kadınları baskısı altına alan ve ezen batı kültürünün dil ile olan bağlantısından ileri gelir. Bununla birlikte, ataerkil kültürün erkeği ön planda tutmasının yalnızca din ve felsefeden değil, aynı zamanda dilden de kaynaklandığı öne sürülür (Moran 237). Buna ek olarak, Showalter, feminist eleştirmenlerin bir tür yazım çeşidi olarak gördükleri 'L'écriture Féminine'nin Batı anlatımının linguistik söz dizimi ve metafizik kalıplarını çürütmeyi hedeflediğini belirtir (9).

d.Feminist Eleştirinin Amacı:

Feminist eleştirinin kendi içindeki görüş farklılıklarına rağmen üç amaç üzerinde fikir birliği sağladığı öne sürülür (Guerin 184). Bu amaçlar: ataerkil terimlere ve önyargılara karşı çıkılması, edebiyatın kadınlar tarafından yeniden keşfedilmesi ve değerlendirilmesi, edebiyat ve eleştirinin sosyal, kültürel ve psikocinsel bağlamlarının yerinde araştırılması şeklinde sıralanır (184).

Feminist eleştirmenler ve kuramcılar, temelde 'güç' olgusuna dayanan ve 'ataerkillik' olarak adlandırılan erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu egemenliği ortaya çıkarmak ve bu durumu değiştirmek üzere çalışırlar.

Feminist eleştiri, politikanın özünü 'güç' olgusunda arayan, Kate Millett'in 'cinsel politika' adını verdiği, cinsiyetler arasındaki sosyal, kuramsal ve kişisel güç ilişkilerine yönelik araştırmaları esas alır. Feminist eleştirmenler, erkek yazarların metinlerinde yeniden okumalar ve değerlendirmeler yaparak, kadınların toplumsal ve kültürel açıdan yaşamlarında nasıl zorlandıklarını, kültürdeki cinsiyetleştirilmiş 'güç' dengesizliklerinin edebi metinler aracılığıyla nasıl yansıtıldığını, desteklendiğini göstermeye çalışır ve feminist açıdan yorumlar getirirler (Guerin 184). Buna ek olarak feminist eleştirmenler, içinde bulundukları kültürün erkeklerin ilgisine göre organize edilmiş bir ataerkil kültür olduğunu, bu nedenle de kadının ve kadın söyleminin birçok kültürel alandan mahrum bırakıldığını iddia ederler (182). Edebiyata da yansıyan kadının, politik ve estetik olarak ataerkil sistemle dışlandığını öne sürerler.

Maggie Humm'a göre ise, feminist eleştirmenler, insan yaşamındaki hemen bütün kurumların, edebiyatın ve edebi kuramların da barındırdığı ataerkil düzenin hâkimiyeti altında olduğunu belirtir ve erkek egemen düzende kurulmuş kuramlara karşı çıkarlar (6). Kişisel olanın yeniden tanımlanarak, köklü ve politik bir güç oluşturulmasını ve özellikle dilin psikocinsel açıdan tekrar değerlendirilerek edebiyat kuramının yeniden keşfedilmesi gerektiğini savunurlar (Guerin 182). Humm, bu yüzden ataerkil toplumda ve edebiyatında kadın üzerine kurulmuş tabuları yıkmak amacıyla olduklarını belirtir (8). Feminist eleştiriye diğer eleştirel yöntemlerden ayıran en önemli özelliği, o güne kadar metinsellik ve cinsellik hakkında sorulmuş olan sorulara daha bilinçli cevaplar getirmesinde yatar (Showalter 36). Showalter, bir zamanlar edebiyatın dışında kabul edilen cinsel, sosyal ve politik unsurları, kullandıkları yeni yöntemlerle tekrar araştırdıklarını ileri sürer (8). Maggie Humm da, yazılarıyla, eleştirel uyarılarıyla ve edebiyat eserlerindeki yeniden değerlendirmeleriyle,

kadınların en azından eğitim olarak belli bir düzeye ulaşmaları gerektiğini vurgular (8).

Feminist eleştirinin ilk döneminde, feminist eleştirmenler, edebiyat öğreniminde ve öğretiminde, kadın yazarlara, kadın araştırmacılara, eserlerdeki kadın kahramanlara sınırlı veya ikinci plandaki rollerin verilmesine, hırs, tutku ve kimlik arayışındaki eşitsizliğe dikkat çekmeye çalışırlar. Feminizmin işlevinin, büyük bir “uyanişla” şiddetli ve acil bir ihtiyaç şeklinde, kadınların edebi ve yaşamsal deneyimleri üzerine kurulduğu, bu nedenle feminist eleştirinin ilk yıllarında Kate Chopin’in, *The Awakening* (1899) adlı romanının en tutulan feminist edebi metinler arasında olmasının bir rastlantı olmadığı vurgulanır (Showalter 5).

Feminist eleştirmenler “kişisel olanın politik” olduğunu iddia ederler. Gilbert, çalışmalarını bu çerçevede yürüten feministler için bu görüşün kadın hareketinin bir gerçeği olduğunu söyler (Showalter 36). Buna göre, kişilerin özel ilişkileriyle sosyal ilişkileri arasında kaçınılmaz bir bağlantı vardır. Yalnızca kişisel olanın politik değil, aynı zamanda estetik, edebi ve retorik olanın da politik olduğu öne sürülür. Bu durumda, kişisel olanla politik olan ve kuramsal olanla uygulama arasında kurulacak feminist bağlantıların, değişmez kabul edilen duygu ve düşüncelere, yeniden yapılan incelemelerle yeni bir boyut kazandıracağı bildirilir (Showalter 40).

e. Tekrarlar Zinciri:

‘Yeniden gözden geçirmeler’ , ‘yeniden okumalar’ , ‘yeniden yapılan çözümlemeler’ gibi girişimler feminist eleştirinin en temel özelliklerinden biri

olarak karşımıza çıkar. ‘Yeniden’ ile başlayan sözcükler feminist eleştiri terminolojisinin özünü oluşturur.

Feminist eleştiri, Batı edebiyatını ve başyapıtı olarak nitelenen eserleri yeniden gözden geçirerek sorgular ve yorumlar. Joan Kelly, bilinçli ve sistemli yapılacak yeniden araştırmalar ve okumalarla kadının edebiyattaki yeri ve kadınlık olgusunun yeniden keşfedilmesi ve tarihin yeniden yazılmasını öngörür. Bu yolla, tarihin kadınla olan ilişkisinin yeniden şekilleneceği belirtilir (Showalter 32). Bu nedenle, feminist eleştirmenler bin yıllık bir Batı kültürünün ve edebiyatının tekrarlar zinciriyle sorgulanması gerektiğini savunurlar.

Jane Eyre, *Wuthering Heights* gibi eserlerin sayısız yeniden okumalarıyla oluşmaya başlamış “Tekrarlar Zinciri” sürecinden ortaya çıkan yeni yorumlarla yeni bir tarihsel bakış açısının oluştuğunu söyleyen feminist eleştirmenler, edebiyatı ve bin yıllık Batı kültürünü kadın ve erkeğin eşit oranda paylaşmış olduğuna işaret ederler (Showalter 32). Ne var ki, kadın ve erkek yazarların eserlerinin incelenmesi ve yeniden yapılan okumalarla, kadına uygulanan baskıların ortaya çıkarılması üzerine, yüzyıllar boyu kadının yaşam şeklinin ve ufkunun bundan ne kadar etkilendiği anlaşılır. Yeniden yapılan araştırmalarda, Batı kültürünün ‘kültür’ kavramını ‘erkek’ ile, öte yandan ‘doğa’ kavramını da ‘kadın’ ile özdeşleştirdiği görülür. Bu saptamalarla feminist eleştirmenler, edebi türlerin soyut tanımlarının da cinsiyet üzerine oluşmuş psiko-sosyal fikirlerden derin bir şekilde etkilendiğini açığa çıkarırlar (Gilbert-Gubar 4). Bununla birlikte, ‘erkeklik yaratıcılıktır’ zihniyetini esas alan, kültürel otorite ve yaratıcılık konusunda kadını dışlayarak yapılmış pek çok tanımın da yapıldığı ortaya çıkar (Showalter 33).

f.Batı Edebiyatında Kadının Yabancılaştırılması:

Feminist bakış açısının ortaya çıkış sebeplerinden birisi olan kadının yabancılaştırılması oldukça derin bir konu olarak nitelenir. Gilbert'a göre Batı kültürü ve edebiyatının, kadını, yalnızca kişisel ya da politik alanda değil, aynı zamanda felsefe, estetik ve edebi alanda da yabancılaştırdığını ve bunun özellikle 'güç' kaynaklarına karşı yapılmış olduğunu gösterir (Showalter 30). Feminist eleştirmenler, tarih boyunca kadının, insan yaşamının her alanında yabancılaştırılmasına karşı, kendi girişimleri, yöntemleri ve araştırmalarıyla edebiyatta ve kültürde yeniden yapılanma sağlamak için köklü ve ciddi bir mücadele verirler (32).

Caroline Kizer, Batı kültürü'nün atalarından miras kalan bir anlayış olarak erkeklerini eğitirken kadınlarını yabancılaştırmakla, insanlığın yarısının özel yaşamını, bazen de toplumsal yaşamını tarihten devre dışı bıraktığını öne sürer (Showalter 32). Böylece, Virginia Woolf'un dediği gibi kadın, Jane Austen'in romanlarındaki kadın kahramanlarının akıbetine bırakılır (Woolf 64). İçeriklerinin ve konuyla ilgili yoğunluklarının farklılığına rağmen, bu gerçeği doğrulayan kadın yazarların yanı sıra erkek yazarların da pek çok eseri bulunur. Feminist eleştirmenler, bin yıllık bir Batı kültüründe kadının unutulduğu, yanlış anlaşıldığı veya yanlış yorumlandığını ortaya koyarlar. Bununla birlikte, eserlerde tekrar tekrar yaptıkları araştırmaları ve yorumlamaları, kadının kültürel yabancılaştırılmasına karşı bir panzehir olarak kullanırlar. Bu şekilde, kadınların kendilerine karşı uygulanan dışlama, sahiplenme ve bütün diğer sosyo-kültürel baskılara karşı tamamen sessiz kalmadıklarını, ortak duygu ve tepkilerini, bu feminist girişimlerle ifade ederler.

Feminist eleştirinin henüz oluşum aşamasında olduğu dönemlerde, kadın yazarların ele almayı başardıkları belli tiplerdeki kadın kahramanlar ve kullandıkları dil aracılığıyla kadının toplumdaki zoraki ikincil durumunu açığa çıkarmışlardır (Gilbert-Gubar 52). Kadınların erkeklere nazaran daha az anlam taşıdığı bir toplumun dünya görüşünü yansıtan eserlerde, kadın gözüyle yapılan okumalarda, erkek kahramanlar yerine Jane Eyre gibi kadın kahramanlar kullanarak kadınların da erkekler gibi hissedebileceğini, ya da aşırı baskılar karşısında erkeklerin de kadınlar gibi acı çekebileceğini ısrarla anlatmaya çalıştıkları ortaya konulur (Showalter 35).

Feminist eleştirmenler, yeniden yaptıkları inceleme ve araştırmalarla sadece ataerkil düşünce, sistem veya kurumları değil, aynı zamanda bu duruma nasıl gelindiği konusunda kadınları da sorgular ve eleştirirler. Buna göre, kadının kültürel alanda baskılanmasının nedenleri; kadının sessizliği, suskunluğu, önemsizleştirilmesi ve toplumda ikinci sınıf insan haline getirilmesi olarak karşımıza çıkar (Showalter 35). Bununla birlikte, 'erkek yazarlar', 'kadın-erkek ilişkileri', 'tür ve cinsiyet', 'metinsellik ve cinsellik' gibi ikili karşıtlıkların da sorgulanması öngörülür.

Feminist eleştirmenler aslında kadınların bu sorgulamayı yüzyıllardır yaptıklarını, bıraktıkları eserlerde soru ve cevapların özenle gizli tutulmuş olduğunu ve bunların ancak yeniden yapılanan feminist okumalarla ortaya çıkarılabileceğini iddia ederler (Showalter 35-36).

Feminist eleştirmenler, klasik edebiyatta ve daha sonraki popüler erkek edebiyatında erkek yazarların eserlerinde açıkça görülebilen bir kadın düşmanlığının varlığını ortaya çıkarırlar. Elaine Showalter, "misogyny" olarak adlandırılan bu düşmanlığı erkek yazarların, eserlerindeki kadın kahramanları

için kullandıkları imgeler, aşâğılamalar ve olumsuz tutumlarıyla gösterdiklerini belirtir (5).

Kadının yüzyıllar boyunca, kişisel veya toplumsal, olumlu veya olumsuz sessizliğı ve suskunluğu, zamanla kendini etkisiz, önemsiz ve ikinci sınıf insan durumuna getirir. Ancak, feminist hareketlerin ortaya çıkmasıyla uyanan kadınlar, kendilerine uygulanan yabancılaştırma, baskı ve her türlü sosyo-kültürel zorluklarla ilgili duygu ve düşüncelerini anlatmaya başlayınca toplumda belli bir huzursuzluk meydana gelir. Önceleri bu önemsiz bir rahatsızlık olarak görülürken, feminist girişimler örgütlendikçe, huzur bozan bu hareketlerin başrolündeki kadınlara karşı olumsuz tavırlar alınmaya başlanır. Bazı erkek yazarlar, vakit geçirmeden kendilerince önlemler alarak bu hareketleri başlatan bir grup kadını hayalperest olarak görerek kadının asıl yerinin sokaklar değil, evinde kocasının yanı ve asıl görevinin ise çocuk doğurmak, kocasına ve çocuklarına bakmak olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak eserlerinde işlemeye başlarlar. Ne var ki, zaman ilerledikçe bir avuç 'hayalperestin' ciddi ve sistemli bir şekilde çoğalması ve seslerini daha geniş alanlara duyurabilmesi tehlike arz eder. Buna paralel olarak, yazdıkları eserlerde görülen ve kadını edebi tarihten dışlayan kadın düşmanlığı daha ciddi boyutlara ulaşır. İlk feministlerden, özellikle Kate Millett *Cinsel Politika* (1969)'da Batı edebiyatında önemli yeri olan erkek yazarların eserlerinde yaptığı okumalarda olumsuz kadın algılamasını başarılı bir şekilde çözümler.

Feminist girişimlerin, edebiyat eserlerinde ve sosyal yaşamda, erkeklerin kadınlara karşı olan olumsuz tutumlarının ortaya çıkarılmasında ve bu anlayışı yıkmak için verilen mücadelede oldukça önemli bir etken olduğu vurgulanır. Showalter, 1980'li yıllara kadar kadınların bu konuda verdikleri savaşımla edebi sorumluluğun atmosferinin değişmeye başladığını öne sürer (5). 1980'li

yılların cinsiyet ve cinsiyetçilik sorgulamasının en üst düzeyde olduğu bir dönemde, erkek eleştirmenler de, edebiyattaki kadın düşmanlığının daha fazla görmezlikten gelinemeyeceğini kabul ederler (5).

g. Feminist Eleştiri Kuramında Farklı Yaklaşımlar:

Feminist eleştirilerin ortaya çıkmasıyla, kadın okuyucuların edebi deneyimlere farklı algılama şekilleri getirdiği, böylelikle Batı edebiyatının okuyucusu, yazarı ve eleştirmeninin farklı bir sürece girdiği öne sürülür (Showalter 40). Feminist eleştirmenler, edebiyata Marksist, Freud'çu veya yapı çözümci gibi farklı feminist açılardan yaklaşmışlardır. Bu farklılıklara rağmen 'yeniden gözden geçirme', 'yeniden okuma' gibi tekrarlanan araştırmalar temel özelliklerinden biridir. Bununla birlikte, yazının sosyal, retorik ve psiko-cinsel stratejilerinde ve buna bağlı olarak yapılan yakın metin okumalarında da pek çok tartışma konusu bulunabilir (40). Feminist eleştirmenler, eleştirinin daha etkili olabilmesi için yapılan ortak girişimlerde en iyi yaklaşımı bulmaya çalışırlar. Örneğin, Anette Kolodny, feminist eleştirinin tek bir yöneme ve kuramsal modele bağlı kalmaması gerektiğini, ihtiyacını karşılayabilecek bütün yöntemleri ve yaklaşımları kullanmada özgür olması ve bu nedenle kuram ve uygulama olarak 'çoğulcu' bir tutum izlemek durumunda olduğunu öne sürer. Kolodny, çoğulculuğun feminist eleştiri için daha geniş bir alana hitap edecek tek eleştirel tutum olduğunu düşünür (Showalter 13). Showalter ise, bu görüşün feminist eleştiri camiasının bazı birimlerini ayağa kaldıracak nitelikte olduğunu ileri sürer (13). Buna göre Jane Marcus, Lilian Robinsen ve Goyatri Spivak gibi marksist feminist eleştirmenler 'çoğulculuk' kavramına 'açık bir mit' olduğu düşüncesiyle karşı çıkarlar. Spivak'a göre çoğulculuk tutumuna sarılmak, erkeklerin yaptığı politikayı kabullenmek anlamındadır (Showalter

13). Çoğulculuğun, merkezi otoritelerin karşıt düşünceleri kabullenmiş görünerek, zıtlıkları gidermek için kullanılan bir yöntem olduğu görüşündedir. Kegan Gardiner da, Amerika'daki feminist eleştiriyi örnek vererek, 'çoğulculuk' yerine her bireyin belli politik çizgisini, yöntemini ve amaçlarını ifade eder ve bu nedenle radikal ve sosyalist gibi ayrı okullara bölündüğünü belirtir (Showalter 13).

Elanie Showalter, "kadın estetiği" kavramının kadın yazınları arasında ciddi bağlantıların kurulmasıyla ortaya çıktığını öne sürer (6). Buna göre, 1970'lerde siyah estetikçiler edebiyatta siyah bilinçlenmenin sevincini yaşarken, feminist eleştirmenler de kadın estetiğinin bir bütün olarak kadının edebi bilincine ulaşmasını kutlarlar. Showalter; Adrienne Rich, Marge Piercy, Judy Chicago, Susan Griffin, ve Alice Walker gibi feminist yazar, sanatçı ve şairler tarafından desteklenen kadın estetiğinin, ihmal edilmiş fakat yeniden gözden geçirilmesi gereken kadın kültürünü, kadın dilini ve belli bir kadın psikolojisinden doğan edebi üslupla ele alındığını vurgular (6).

h. Feminist Okuma:

Feminist eleştiri, erkek ve kadın yazarların eserlerinin ciddi bir şekilde tekrar tekrar okunarak incelenmesiyle birlikte sistemli bir edebiyat kuramı olarak gelişmiştir. Ancak, bu eserlerin feminist açıdan ve kadın okurlar tarafından okunması kaçınılmazdır. Metinlerin erkek ve kadın okurları tarafından yapılan yorumlarında, okunan metinlerin çözümlenmesinde farklı değerlerin ortaya çıkması, metin okumada cinsiyet faktörünün önemini gösterir. Feminist eleştirmenlerin, kadın yazarların eserlerinde bu bağlamda yaptıkları feminist okumalar, ataerkil bir toplumda yaşayan kadının erkek egemen kültür ve edebiyatında nasıl dışlandığını, 'güç' kaynaklarına karşı

yabancılaştırıldığını ve zamanla nasıl ikinci sınıf insan konumuna getirildiği konusunda bulgular ortaya çıkarır. Erkek yazarların eserlerine uygulanan feminist okumayla, eserlerdeki kadın klişetipleri ve imgeleri incelenerek erkek yazarların kadın karakterlerine olan baskıcı ve olumsuz tutumları belirlenir. Jonathan Culler, bir erkeğin kadın kişiliğini kendine uyarlayarak kadın gözüyle okuma yapabileceğini iddia eder (Herrmann 47). Bazı Feminist eleştirmenler, erkeğin kadın gözüyle okuyabilmesi için kendisini kadınla özdeşleştirerek kadına benzemeye çalışmasını 'Transvestism' olarak adlandırırlar (46). Jonathan Culler feminist eleştiriyi; kadın deneyimine güvenilerek kadın gözüyle yapılan okuma, erkek gözüyle yapılan okumaya karşı çıkılması ve erkek bakış açısının özüne karşı yapılan okuma olarak üç açıdan inceler. Feminist eleştirmenler, Culler'in metinleri kadın gözüyle okuma konusundaki düşüncelerini, kendi okuduğu metinlerde uygulamadığı için kendi görüşlerine gölge düşürdüğünü ortaya koyar (Herrmann 47). Culler'e göre, kadının kendi içinde, 'oku'duğu herhangi bir konuda ve sonuçta kazandığı deneyimde bölünmeler görülür. Bu nedenle cinsiyet faktörü farklılık için mecazidir erkek eleştirmen için farklılık oluşturmaz (Herrmann 47).

Feminist eleştirmenler, Culler'in erkek olmasının çok önemli bir fark oluşturduğunu ileri sürer (Herrmann 47). Buna göre, Culler metni bir erkek ve feminist olarak okumaktadır. Bir erkeğin 'okuma'sıyla kadın algılamasına ve kadın deneyimine ulaşamayacağı için, kadın gözüyle bir 'oku'ma yapması mümkün değildir (Herrmann 47). Bununla birlikte kadın gözüyle okumanın ataerkil bir kültürde kuramsallaştırılabilmesinin ancak iyi bir okuyucu olan kadın feminist eleştirmenin yapabileceği vurgulanır (Herrmann 134). Feminist eleştirmenler, feminizmin bir 'öz'den çok "kadınların meramını anlatan bir durum" olarak tanımlarken, kişisel çıkarı olmayan fakat politik bir dünya

görüşü olması nedeniyle ‘kadın’ ve ‘feminist’ okuyucuyu birbirinden ayırırlar (Herrmann 134). Mary Jacobus, okuyucunun metin içindeki cinsiyeti okuduğunda, dilin cinsiyetinin farkına vardığını öne sürer (4). Buna göre, okuma sırasında okuyucu ile dil arasında karşılıklı olarak belli bir etkileşim oluşur.

i. Okur Olarak Kadına Yönelik Feminist Eleştiri:

Bu yaklaşımda, Berna Moran’ın da belirttiği gibi “bir metinde gözlemlenen cinsel ideolojik tutum karşısında bir kadının tepkisiyle erkeğin tepkisi” aynı olamayacağı için “metin okurunun bir kadın olması” ilkesinden yola çıkılır (229). Moran “kadınlık bu bağlamda bir cins ayrımına değil de, sonradan kültürle kazanılan belli bir kadınlık bilincine” dayandığı için her bir kadın okurun metni aynı duyarlılıkla okuyup anlamasının mümkün olmayacağına işaret eder (229).

İyi bir kadın okur, kendi hipotezleriyle metinde oluşturulmuş olan anlayışa müdahale eder ve cinsiyetçi önyargıları ayırt eder. Elaine Showalter, *The New Feminist Criticism* adlı eserinde, feminist eleştiri ışığında pek çok edebi eserin tekrardan okunması halinde, bu eserlerde saklı kalmış örtük erkek egemen ideolojinin, olumsuz kadın imgeleri ve klişe tiplerinin, kadının toplumdan dışlanmışlığının rahatlıkla ortaya çıkarılabileceğini vurgulamaktadır (128). Berna Moran da bu konuya dikkat çekmiş ve feminist bakış açısına sahip bir okurun bu olumsuz klişe tipleri algılamamanın ötesinde yorumlarıyla metindeki anlama yeni bir canlılık getireceğini savunmuştur (229). Simone de Beauvoir’ın *Kadın* (1949) ve Kate Millett’in *Cinsel Politika* (1969)

adlı yapıtları böylesi yenilikçi bir yaklaşımın hemen hemen ilk örneklerindendir.

Bu yeni okuma anlayışı, kadını okur olarak ele aldığı kadını, erkekler tarafından üretilen edebiyatın tüketicisi konumuna taşınmış olur. Showalter, bu analizin diğer eleştiri biçimleri gibi tarihsel bir temele oturduğunu vurgular. Erkekler tarafından oluşturulmuş, edebiyat kanonuna girmeye çalışan kadın öncelikle popüler kültürün ve kadın izleyici tarafından tüketildiğine dikkat çeker (Showalter 128). Showalter'ın 'Feminist Eleştirmen' olarak da adlandırdığı kadın okur, sosyoloji ve estetik gibi kuramlarla işbirliği içindedir. Erkek yazarların eserlerinde; kadın klişe tipleri, erkek eleştirmenin cinsiyetçiliği ve kadının edebi tarihteki sınırlandırılmış rolleri araştırıldığında kadınların deneyimi ve onların ne hissettikleri değil, erkeklerin kadınların nasıl olması gerektiği konusundaki düşünceleri ortaya çıkar. Bu yönüyle, pek çok yaklaşımın erkek merkezli olması 'Feminist Eleştirmen'in' önemli problemlerinden biri olarak görülür (130). Okur olarak kadına yönelik feminist eleştiri sayesinde erkek yazarların eserlerinde oluşturdukları iki zıt kadın klişe tipi ortaya çıkmıştır. Sandra M. Gilbert ve Susan Gubar *The Madwoman in the Attic* adlı kitaplarında, bu iki tipe 'melek' ve 'canavar' adını verirler. Buna göre, 'evdeki melek tipi' ataerkil toplumda erkeğin kafasında ideal olarak yaşattığı kadın tipidir: "Erdemleri arasında namusluluk, alçakgönüllülük, uysallık, masumiyet" vardır (Moran 231). Bu kadın tipinin erkeği mutlu etmeyi görev olarak gördüğü, kendisini evine, kocasına ve çocuklarına adadığı da belirtilir. Gilbert ve Gubar, bu tip kadın tipinin 'Bakire Meryem'in saflığı ile özdeşleştirilirken, Dante, Milton ve Goethe gibi yazarlardan sonra on dokuzuncu yüzyıla varıldığında bu kimliğinden arındırılarak 'evdeki melek' tipine dönüştürüldüğünü öne sürerler (Gilbert-Gubar 20-23). 'Canavar tipi' ise

“bağımsızlığına düşkün, çıkarını kollayan, erkeklerin kendisine biçtiği kişiliği kabullenmeyen ve bundan ötürü erkekleri ürküten” bir tiptir (Moran 231). Okur olarak kadına yönelik feminist eleştiride, feminist okurlar erkeklerin yazdığı eserlere daha çok ideolojik bir tutumla yaklaşır. Bu eserlerde işlenmiş “kadın düşmanlığı ve kadın sömürüsü” ortaya çıkarılır, “kadın tipleri araştırılır ve edebiyattaki kadının durumuyla ataerkil toplumdaki kadın arasındaki” bağlantıya dikkat çekilir (Moran 238). Feminist eleştiride kadının okur olarak ele alınmasını gerektiren koşulların geç farkına varılmıştır. Okur olarak kadın, erkek eleştirmenlerin okumalarına, kendi bakış açısıyla kendi anlam sistemini getirmiştir. Kadın okuyucunun, erkek eleştirmenlerin edebi metin okumalarına yeni bir yorum getirerek, özellikle cinsiyet hiyerarşisini alt üst edeceği öne sürülür. Yapılan araştırmalar ‘metin okuma’, ‘değerlendirme’, ve ‘eleştirme’ gibi eylemlerin tarih boyunca erkekler tarafından yapıla geldiğini, kadınlarınsa bundan mahrum bırakıldığını göstermiştir. ‘Okur olarak kadın’ kavramı üzerinde hiç düşünmemiş olan erkek eleştirmenler bu yeni terimi tanımlamak konusunda zorlanmışlardır. Feminist eleştirmenler, okur olarak kadın ediminin cinsel kimliğiyle doğrudan bağlantılı olduğunu vurgularlar. Bu konudaki çalışmalarına erkek yazarların metinlerdeki kadın profillerini gözden geçirmekle işe başlarlar (Showalter 128).

Feminist eleştirmenler, kendilerini ve feminist eleştiriye; ‘Feministler kimdir, ne istiyorlar? Karşılarındaki insanlara ne verebilirler? O kişilerden ne alabilirler?’ gibi sorularla anlatmaya ve açıklamaya çalışmışlardır (Showalter 30). Sandra M. Gilbert feminist eleştiriye karşı çıkanları üç grupta inceler (37-38): Gilbert’in feminist eleştiri konusunda duyarsız olduklarına inandığı birinci grup; feminist eleştiri ile ilgili konuşmalara gitmeyen, anlatılanları dinlemeyen, yazılanları okumayan ve feminist eleştirmenleri de belli bir düşünce

hareketinin mensubu olarak görmeyen kişilerdir. İkinci grup ise, feminist eleştiriye önemli bir edebi yaklaşım olarak görür. Bu konuda söylenen ve yazılanları izlerler ve feminist eleştiri ile ilgili yazımın tutulmasını gerekli görürler. Ancak, bu tarz bir yaklaşımın feminist eleştiriye desteklemek amacından çok, bu eleştirinin güncelliğinden ve popülerliğinden kaynaklandığı öne sürülür (38). Feminist eleştiriye neredeyse düşman gibi görünenlerde ise birinci gruptaki duyarsızlığın olmadığı belirtilir. Ne var ki, bu olumsuz ilginin temelinde feminist eleştiri ile kadın düşmanlığının eş tutulmasından kaynaklanan yanlış bir anlaşılma vardır. Bu konuyla ilgili, Gilbert'ın da belirttiği gibi, feministlere ve feminist eleştiriye tepki gösteren insanlar feministleri gereksiz, işe yaramayan kadınlar olarak görürler. Feminist çalışmalara değer vermezler ve destekleyenleri engellemeye çalışırlar(30).

II. BÖLÜM: FEMİNİST ELEŞTİRİ IŞIĞINDA *GÖKKUŞAĞI, AŞIK KADINLAR, LADY CHATTERLEY'İN SEVGİLİSİ*

a. Romanlara Genel Bakış

Gökkuşağı, 30 Eylül 1915'te çıkmasına rağmen, Lawrence'ın müstehcenlik nedeniyle onbir yıl yasaklanan tartışmalı romanıdır. Mina Urgan'a göre, kitabın yasaklanmasının asıl nedeni, yazarın, "sanayinin çevreyi ve insan yaşamını kirletmesini, eğitim bozukluklarını ve toplumsal sorunları. . . ve kurulu düzeni acımasızca" eleştirmesidir (156). Romanın kısa bir özetini vermek gerekirse: ilk sayfalarında Derbyshire, Nottinghamshire' dan ayrılan Marsh Çiftliği'nde yaşayan Brangwen'larla , İngiltere'nin endüstri öncesi ve sonrası yaşamının anlatıldığı eserde, üç ayrı kuşağın duygu deneyimleri ve gelişen bilinçleri konu edilir. Kurgusal zaman, 1840 yılında başlayıp Yirminci Yüzyılın ilk yıllarında biter. Urgan'a göre, bu roman yaklaşık altmış yıllık bir dönemi kapsadığı halde, "belirli bir olay örgüsü"ne sahip değildir (159). Temel olarak toplumsal değişimlerin anlatıldığı kitapta, Lawrence'ın kadın-erkek ilişkilerini ön planda tuttuğu bir eserdir (Urgan 160). Lawrence *Gökkuşağı*'nda üç ayrı kuşaktan üç ayrı kadın-erkek ilişkisini ele alır: Tom Brangwen ile Lydia Lensky'nin evliliği, kızları Anna ile Will'in evliliği ve Anna ile Will'in kızları Ursula'nın Anton Skrebensky ile evlilikle sonuçlanmayan ilişkisi anlatılır.

Romanın başında Tom Brangwen kendisinden altı yaş büyük ve bir çocuğu olan Polonyalı Lydia Lenksy ile evlenir. Başlangıçta, doğayla bağlarını koparmayan Brangwenlar'ın yaşamları mevsimlerin huzurlu temposuna göre ayarlanır. Ayrı dünyaların insanları olmasına rağmen, üç kuşak arasındaki tek mutlu çift olan Tom ile Lydia'nın, iki oğlu olur. Mina Urgan'a göre romandaki

“gökkuşağı, Lydia Lensky ile Tom Brangwen çifti arasındaki anlaşma ve sevgi bağının simgesidir” (159). Tom’un öz kızı gibi sevdiği üvey kızı Anna ile Tom’un yeğeni Will’in evliliği ikinci kuşakta yer alır. Aynı dünyanın insanları olduğu halde bu çift, Lydia-Tom evliliğindeki gökkuşağına kavuşamaz (Urgan 163). Anna ile Will’in, duygu ve düşünce çatışmaları yaşamalarına rağmen, sekiz tane çocukları olur. Öte yandan romanı iki bölüme ayıran ‘sel’ olayı, aynı zamanda sembolik olarak olay örgüsündeki eski ve yeni dünyayı da birbirinden ayırır. Bu ‘sel’ de boğulan Tom Brangwen kuşaklar arasında, düşünce ve bilinci en az gelişmiş erkek karakterdir. Bunun yanı sıra üçüncü kuşakta rastladığımız Anna ve Will’in kızları Ursula, romanda öğrenim görmüş olan ve o dönemin kadın hareketlerine ilgi duymuş bir karakter olarak çizilmiştir. Ursula Brangwen ile Anton Skrebensky’nin ayrılıkla biten buruk öyküsü romanda işlenen üçüncü ve son kadın-erkek ilişkisidir.

Lawrence’ın 1. Dünya Savaşı yıllarında yaşadığı mutsuzluk ve kötümserlik döneminde yazdığı (Urgan 177) *Aşık Kadınlar*, Kasım 1916’da bittiği halde, *Gökkuşağı*’nın yasaklanmasından sonra romanı basacak bir yayınevi bulunamadığı için hemen yayınlanmaz. Mektuplarından birinde belirttiği gibi *Aşık Kadınlar* Lawrence’a göre, “ürkütücü . . . çok fazla dünyanın sonu izlenimi” (CL 482) veren “ölüm içgüdüsünü yansıtan” bir kitaptır (CL 519). Çünkü savaş sırasında Lawrence’ın çektiği sıkıntılı günlerini yansıtan bu romanda 1914 ile 1916 yılları arasında yazıldığı halde savaştan hiç söz edilmez (Urgan 177-178). Kermode’a göre “anlatının ani ve sıçrayışlarla ilerlediği” *Aşık Kadınlar*, Lawrence’ın “aşırı özlem duyduğu bilinmeyene doğru yapılan zorlu dinsel atılımlar” sergiler (73). Ayrıca Kermode Lawrence’ın, “erkeklerin liderliği ve kadınların onlara uyması gerektiği” kuramını karakteristik bir şekilde romanın öyküsüne uyarladığını öne sürer (62). Genelde *Aşık Kadınlar* ve *Gökkuşağı*’nın

okuyucular tarafından birbirinin devamıymış gibi algılanmasına rağmen, F.R. Leavis, *Aşık Kadınlar*'ın ve *Gökkuşluğu*'nın karakterlerinin isim benzerliği dışında başka bir bağının olmadığını, bu nedenle bu iki romanı birbirinin devamı olarak görmemek gerektiğini söyler (113). Mina Urgan da bu iki romanı karşılaştırırken, *Aşık Kadınlar*'daki Ursula'nın, *Gökkuşluğu*'ndaki Ursula'dan tamamen farklı olduğunu, *Gökkuşluğu*'nda adı fazla geçmeyen Gudrun'un *Aşık Kadınlar*'ın başkışilerinden biri durumuna geldiğini ifade eder (176). *Gökkuşluğu* altmış yıllık bir süreyi kapsarken, *Aşık Kadınlar*'da bir yıldan fazla sürmeyen kısa bir zaman dilimi içinde bu iki kızkardeşin öyküsü ele alınır. Urgan, *Aşık Kadınlar*'da "kadın-erkek ilişkilerinin ön planda tutulduğunu ve okuyucunun Birinci Dünya Savaşından hemen önce İngiltere'nin değişik kesitleriyle karşılaştığını belirtir" (177).

Aşık Kadınlar'da Ursula Brangwen - Rupert Birkin ve Gudrun Brangwen - Gerald Crich adlı çiftlerin aşk öyküsü ele alınır. Evlerinin yakınındaki bir okulda çalışan bu iki kızkardeşden Ursula Brangwen botanik öğretmeni, Gudrun Brangwen da resim öğretmenidir. Rupert Birkin bir müfettiş ve Gerald Crich de babası Thomas Crich'in sağlığı bozulunca maden işletmelerinin başına geçmiş büyük bir sanayi patronudur. Hermione Roddice yüksek sınıftan gelen, varlıklı ve kültürlü Birkin'e aşık bir başka kadındır. Crich'lerin düzenlediği göl kıyısındaki eğlencede Gerald'ın kız kardeşi Diana göle düşer ve onu kurtarmaya çalışan doktorla birlikte ancak sabaha karşı ölü olarak bulunur. Öte yandan Gudrun Gerald'ın en küçük kardeşi Winifred'e öğretmenlik yapmayı kabul eder ve Crich'lerin evinde kalmaya başlamasıyla Gerald'la daha da yakınlaşırlar. Çiftlerin ilişkileri farklı çizgilerde gelişir. Lawrence'ın uygun gördüğü Ursula-Birkin ilişkisi, Ursula'nın "erkeğine" gösterdiği ağırbaşlılığı nedeniyle sağlam temeller üzerine otururken, karşı çıktığı Gudrun-Gerald

ilişkisi inişli çıkışlı yıpratıcı bir savaşa döner. Birkin’le Ursula evlenir fakat bir yandan da ruhunu tam anlamıyla doyurabilmek için çok beğendiği Gerald’a karşı eşcinsel bir eğilimi de vardır. Çiftlerin Alpler’e yaptıkları gezide Birkin’le Ursula gerçek bir balayı yaşarken, Gerald’ın Gudrun ile ilişkisi, çelişkilerle dolu öldürücü bir ilişkiye dönüşür. O sırada kaldıkları otelde bulunan, yazarın “ecinni, bit, böcek” olarak nitelediği Loerke ile Gudrun arasında önce kafaca sonra ruhsal bir yakınlık baş gösterir.

Ursula ile Birkin güneye gitmek için oradan ayrıldıktan sonra Loerke ile Gudrun yakınlaşırlar. Gerald bir yandan bu öldürücü savaştan galip çıkmak için çeşitli planlar yaparken, bir yandan da bu ortamdan uzak durmak için zamanının çoğunu dağlarda kayarak geçirir. Romanın sonuna gelindiğinde birlikte gezerken gördüğü Gudrun ile Loerke’yi, karların ortasında öldüresiye hırpalar. Ne yaptığının farkına varınca bitkin bir şekilde oradan ayrılır. Nereye gittiğini bilmeden çok uzaklara doğru kaymaya başlar. Karanlığın iyice çöktüğü bir anda uykusuna yenik düşer. Ursula ile Birkin bu olay üzerine hemen Alpler’e geri dönerler. Bir anlamda sevgilisini kaybeden Birkin, Gerald’ın donmuş cesedinin başında kendinden geçmiş bir şekilde hıçkırarak ağlar.

Mina Urgan’a göre *Gökkuşağı*’nda içi içine sığmayan, başını taştan taş vuran Ursula, artık kendine güvenen, kendi kendine yeten, huzurlu bir genç kadındır. Dış dünyaya açık, yaşama hazır ve olumlu bir gelişme içindedir (181). Kate Millett’e göre ise, *Gökkuşağı*’nda Lawrence’ın kafasındaki kadınlık sınırlarını aştığı için ağır bir şekilde cezalandırılmış, çekinik ve uysal bir kadındır (262). Metafizikle yüklü bu eserinde Lawrence’ın sözcülüğünü yapan Birkin, Millett’e göre “Sonsuz”dan gelen tanrısal nitelikte bir erkek olarak, yaşamda kadının yerinin neresi olduğunu göstermek için gönderilmiştir (262). Bu nedenle, bu romanda artık kendi kadınlığını ve cinselliğini sorgulayan ve

ağırbaşlı bir kadın olarak Birkin'in dünyasına girip doyuma doğru yol almayı başarır: "İşte en sonunda bu, bir kurtuluştur. Ursula bundan önce de sevmiştir, şehveti tatmıştı ama bu ne aşktı ne de şehvet. Sevginin de şehvetin de ötesinde bir şeydi" (G 312).

1928 yılında Floransa'da basılan *Lady Chatterley'nin Sevgilisi*, Lawrence'ın üç kez üst üste yazdığı romanıdır (Urgan 253). Yazar mektuplarından birinde "şimdiye dek yazılmış en töre dışı kitap" diye nitelediği *Lady Chatterley'nin Sevgilisi*'nin pornografik bir kitap olmadığını belirtir (CL 1028). Buna rağmen şiddetli tepkilere neden olmuş, müstehcenlik gerekçesiyle otuz yıl yasaklanmıştır. Mina Urgan'a göre asıl neden, romanın pornografik değil, sosyo-politik açıdan ağır eleştiriler içermesidir. Lawrence bu romanda, gerçek hayattan bir konuyu, "1928 yılındaki Genel Grevin İngiltere'yi ikiye böldüğü sırada, soylu bir Lady'nin boşanıp eşinin hizmetindeki bir kuru bekçisiyle evlenmek istemesi konusunu" işlemiştir (265). Urgan, *Lady Chatterley'nin Sevgilisi*'ni, cinsel aşkın yanı sıra sevecenliğin ve bu sevecenlikten doğan uyumun egemenliğini yansıtan bir roman olduğunu belirtir (254).

Romanın kısa bir özetini vermek gerekirse; varlıklı aydın tabakadan gelen Constance, soylu tabakadan gelen bir baronetin oğlu teğmen Clifford Chatterley ile 1917 yılında evlenir. Clifford, savaş sırasında ağır yaralandığı için ülkesine döndükten sonra belden aşağı kötürüm bir şekilde yaşamak zorunda kalır. Evliliklerinin birinci ayında cinsellik yaşayabilen Constance ile Clifford bundan sonra ancak kafaca bir beraberlik yaşar. Constance, maden işletmeciliğinin yanı sıra öykü yazarlığı da yapan kocasının artık özel bakıcısı olmuştur. Sürdürdüğü "yarı bakire hayat" (LCS 31) Constance da "gitgide artan bir tedirginliğe" (LCS 34) yol açar. Eve gelen konuklardan İrlandalı yazar Michaelis ile kısa süreli bir cinsel beraberlik yaşar. Clifford'un yükünün ağır

geldiği gerekçesiyle bir bayan hizmetçi tutulur. Kendine zaman ayırma fırsatı bulan Constance sık sık koruluğa giderek yeni bir yaşam arayışına girer. Lady Chatterley ile eşinin hizmetindeki kuru bekçisi Mellors, birbirlerine aşık olurlar ve çoktandır yabancılaştıkları eşlerinden boşanıp, birlikte yaşamaya karar verirler. Constance Venedik Gezisinden sonra bir daha eve dönmez. Yaptıkları plana göre Constance ve Mellors eşlerinden boşanacak ve paralarını birleştirerek, evlendikten sonra alacakları bir çiftlikte doğacak çocuklarını büyüteceklerdir.

b. Yozlaşmış Toplum ve Cinsellik Anlayışı

İngiliz Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biri olan D. H. Lawrence; *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde, kültürel ve toplumsal etkenler çerçevesinde, temel olarak, öteden beri tartışıl原因 kadın-erkek ilişkilerini ele alır. Lawrence, gözlemlediği yozlaşmış sanayi toplumu ve para çıkarları üstüne kurulu bir düzenin olumsuzluklarını eserlerinde sıkça kaleme alır:

Hepsi. İçleri geçmiş hepsinin. Otomobiller, sinemalar, uçaklar, içlerindeki son özü de emip kurutuyor. Her lastikten, bacakları, yüzleri tenekeden bir sürü yaratık. Teneke insanlar! Bütün çağdaş insanların gerçekte en büyük coşkusu, o insanca duyguyu öldürmek, koca Adem'le Havva'dan kıyma yapmak. Hiç kimse ötekenden geri kalmıyor bu konuda. Bütün dünya aynı yolda: İnsan gerçeğini öldürmek, bütün cinsel organları, birkaç paraya satmak, cinsel bağı tekdüzeleştirmek. - Hepsi de aynı yolda. Elleri para versen dünyanın bile

kuyruğunu keserler. Para ver, bütün insanlığın özünü kurutur, insanları sürekli olarak dönüp duran makinalara çevirirler. (LCS 267)

Lawrence, mektuplarında, insanlar arasında kardeşçe bir sevginin yaşandığı ve 'Rananim' adını verdiği yeni bir dünya düzeninden bahsetmektedir (Mektuplar 93). Lawrence'a göre kadın-erkek ilişkisi "günümüzün sorunu" dur. Modern toplumun bu sorunu *Lady Chatterley'in Sevgilisi'*nde Connie aracılığıyla anlatılır:

Connie Londra'da sıkıldı. İnsanlar ölü gibi, renksiz görünüyordu. Ne denli kımıl kımıl, gösterişli olsalar da, canlı bir mutluluktan yoksundu hepsi. Her şey kısırlık içindeydi. Oysa Connie'nin içinde, bir kadının mutluluğa, güvenilir bir mutluluğa duyduğu özlem yanıyordu. (LCS 311)

Çıktığı bir Avrupa gezisinde Connie yozlaşmış toplumun Paris'teki halini gözlemler:

Paris'te birazcık cinsel duyarlık vardı daha. Ama yılgın, yorgun, yıpranmış bir cinsel duyarlıktı bu. Cana yakınlıktan yoksun olduğu için yıpranmış. Ah! İçler acısıydı koca Paris. En dokunaklı kentlerden biriydi: Bu günlerin tek düze duygu düzeniyle doymak bilmez para tutkusunun gerginliğiyle, kırgınlığıyla, kibiriyle, ölümcül bir bıkkınlık içindeydi, ama gene de, bu tekdüze akıştan duyduğu bıkkınlığı gizleyebilecek ölçüde Amerikalılaşmamış, Londralılaşmamıştı daha!

Connie, Paris'teki "yıpranmış" ve yozlaşmış erkek ve kadınlarla ilgili yorumlarda bulunur:

Ah o erkek taslağı, keskin bakışlı, güzel akşam yemeklerine düşkün ekekçikler! Ne bıkkın görünüyorlardı! En ufak bir karşılıklı sevgi duygusunun yokluğunu çekerek yıpranmış yaratıklar. Değimli, ara sıra da çekici kadınlar cinsel duygunun, gerçeklerinden bir ikisini anlıyorlardı zaman zaman; kırıtkan İngiliz kız kardeşlerinden azıcık daha üstündüler bu bakımdan. Ama cana yakınlıkla ilgili bilgilere onlarınkinden de aşığıydı. İstemlerinin kupkuru diretkenliğiyle, tatsız, çekilmez ölçüde bıktırıcıydılar. (LCS 311)

Lawrence, bir yazar duyarlılığıyla, kaygısını duyduğu toplumun bir kargaşadan ibaret olduğunu Connie'nin gözüyle anlatır:

İnsan-dünyası yıpranıyordu. Belki de korkunç bir yıkıma doğru gidiyordu hızla. Bir karmaşaya! Clifford'ın tutucu karmaşasına! Belki tutucu yanı da kalmayacaktı artık bunun. Aşırı köktenci bir karmaşaya varacaktı bu işin sonu belki. Connie tüylerinin diken diken olduğunu, dünyadan korkmaya başladığını duymaktaydı. (LCS 311)

Sağlıklı kadın-erkek ilişkileri ise, Lawrence'ın hayal ettiği toplumun mihenk taşıdır (Huxley 54). Bu ideal toplumun temelini, kadın-erkek ilişkilerinde yaşanmasını istediği, sevgi ve saygıya dayalı bilinçli bir cinsellik oluşturur. Bu nedenle, duyarlı bir yazar olarak, eserlerinde, toplumsal olaylara ışık tutmak için kadın-erkek ilişkilerinde cinselliğin nasıl idealize edileceğini sorgular.

Lawrence, toplumsal bir çöküş yaşandığında inandığından, insan bilincinde değişim ile gerçekleşebilecek, ideal bir toplum oluşturulması gerektiğini düşünür. Harris'e göre, Lawrence, kadın-erkek ilişkilerinde dürüst, cana yakın, sevecen ve doğal bir cinsel yaklaşımı, toplumdaki yozlaşmanın bir çözümü olarak görür. Lawrence, savaşların, insanların bütünlüğe ve yetkinliğe ulaşamamasının; hep bir boşluk içinde yaşamasının, yaşarken ölüme teslim olmasının sebebinin temelinde yozlaşmış cinsel ilişkiler olduğunu savunur (Kermode 59). *Aşık Kadınlar'* da, Lawrence'ın sözcüsü Birkin, yozlaşmış toplumu "bataklık" imgesiyle niteler: "Burnu kokulara karşı çok duyagan olan Birkin, 'şu ufak bataklığın kokusunu alıyor musun?' "(AK 196) diye Ursula'ya sorması üzerine olumsuz bir cevap alınca, Kermode'ın "katkısız öğretisel düşüncelerle dolu" dediği pasaj okuyucuya sunulur (Kermode 75). Kermode'a göre, Ursula ile Birkin bu bölümde, "eriyip gitmenin, yok oluşun kara renkli ırmağı"nı tartışırlar (75):

Tersine; insana ürküntü veren bir koku. Çünkü insanın aklına o öbür ırmağı getiriyor; Hani o hiç aklımıza getirmedığımız ırmak, karanlık ırmak. Hep gümüş renkli hayat ırmağını görüyoruz; parıltılı bir ölümsüzlük denizine doğru, melek dolu bir cennete doğru gürül gürül akan hayat ırmağı. Oysa gerçek olan ötekisidir. (AK 196)

E.M. Forster'ın, Lawrence'ın sanatının ve görüşlerinin iç içe geçtiğini söylediği *Aşık Kadınlar'* da, yozlaşmış toplum, Lawrence'ın öğretisine göre anlatılır (Kermode 188) .

Mektuplarından birinde dediği gibi, modern toplumun kadınları ve erkekleri sanayileşmenin etkisiyle bozulmuştur (Huxley 94); bu durum *Lady Chatterley'in Sevgilisinde* şöyle belirtilir:

Connie yavaş yavaş Wragby'e evine döndü. 'Evet!..' O büyük, yorgun konak için sıcak bir addı bu. Ama artık günü dolmuş bir sözcüktü. Geçerlikten düşmüştü bir bakıma. Connie'e öyle geliyordu ki, kendi kuşağı için bütün büyük sözler geçerlikten düşmüştü: aşk, şenlik, mutluluk, ev, yuva, ana, baba, koca; bütün bu sözcükler yarı yarıya ölüydü şimdi, günden güne de ölüyordu. (LCS 84)

Romanda özellikle Connie aracılığıyla modern toplumun değer yargılarının ne kadar yozlaşmış olduğunu anlatılır:

Ev, içinde yaşanan bir yer; aşk, pek metelik verilmeyen bir budalalık; şenlik, güzel oynayan bir çarlistonla ilgili bir deyim; mutluluk öbür insanlar caka satmak için kullanılan kaypak, ikiyüzlü bir terim; baba, kendi varlığının tadını çıkaran bir birey; koca, birlikte yaşanan, birlikte içkili eğlencelere gidilen bir adamdı. Büyük sözcüklerin sonuncusu olan cinsellik ise, sizi bir an coşturuveren, sonra da her zaman olduğunuzdan daha yıkılmış bir durumda bırakan bir heyecan için kullanılan, bir kokteyl parti deyimiydi. Yıpranmak! Sanki çok ucuz bir kumaştan yapılmıştı da insan, durup dururken yıpranıyordu. (LCS 84)

Lawrence, toplumdaki gençlerin de sanayileşmenin etkisiyle yozlaştığını *Lady Chatterley'nin Sevgilisi*'nde Mrs. Bolton'ın ağzından bize aktarır:

Zaman böyle zaman! Durduramazsınız. Giyim diye ölüyorlar. Oğlan çocuklar da öyle. Delikanlılar da

ellerine geçen parayı son meteliğine dek kendilerine harcıyorlar, üst başa, içkiye, sigaraya veriyorlar, haftada iki üç kez Sheffield' e gidiyorlar. Dünya değişti. Hiçbir şeyden korkmuyorlar, hiçbir şeye saygı göstermiyorlar gençler, hiçbir şeye. Daha yaşlı adamlar öyle sabırlı, öyle iyiler ki, kadınlar ne alsın, hiç seslerini çıkarmıyorlar. Sonuç da ortada işte. Gerçekte bütün şeytanlık kadınlarda. (LCS 133)

Kermode'a göre, *Aşık Kadınlar*'daki Gudrun, "çürümüşlüğü" temsilcisidir (80). Gudrun, Gerald'ın kısrağa söz geçirme uğraşı karşısında gösterdiği "aşırı heyecanla çözülme ve yok olmaya" uygun bir karakterdir (80):

Gudrun baktı ve atın sağrılarından aşağı akan kan sızıntısını görünce bembeyaz kesildi. Derken tam bu kanayan yaraların üstüne o parlak mahmuzlar yeniden indi, amansızca bastırarak. Dünya, Gudrun'un çevresinde şöyle bir döndü ve sonra görünmez oldu ve genç kadın kendinden geçti. Gene kendine geldiği zaman içi durgun ve soğuk hiç duygusuzdu. Vagonlar hala geçer, atla adam hala savaşıyorlardı. Ama o buz kesilmiş, bu sahnenin dışına kaymıştı; içinde Gerald'la kısrağına karşı bir duygu yoktu artık. Buz kesilip uzaklaşmış, onları umursamaz olmuştu. (AK 139)

Yahudi sanatçı Loerke, Gudrun'un "çözölmeye ve yozluğa olan düşkünlüğünü" tatmin eder ve Gerald'dan ayrılma içgüdüsünü harekete geçirir (Kermode 83). Gerald'ın donarak ölmesine sebep olan Loerke, Lawrence'ın tiksindiği "kokuşmuş" dünyanın kişiliğidir (Kermode 142).

Öte yandan *Aşık Kadınlar'* da, Lawrence'ın sözcülüğünü yapan Rupert Birkin, “insanlık denen şeyden tiksiniyorum” der (AK 157) . Birkin' e göre insanlık “koskocaman bir yalan külçesi” dir (AK 156):

Tüm olarak insanlık, bireylerden çok daha aşağılık sayılır. Bireyler hiç değilse zaman zaman doğrucu olabilirler. İnsanlığın tümüyle bir Yalan Ağacı'ndan başka bir şey değil. Bir de dünyada en üstün şeyin sevgi olduğunu söyleyip duruyorlar pis yalancılar. Acımak dünyanın en yüce duygusudur, deyip duruyorlar. Oysa yaptıkları işler gün gibi ortada. Aynası iştir kişinin: Bu kişilerin de, bırak söylediklerini, yaptıkları işlere bile sahip çıkmaktan ödleri patlayan, korkak, yalancı sürüleri olduğu aynada görülüyor. (AK 156)

Aşık Kadınlar' da Ursula, yaşamın neden gururlanacak bir şey olmaktan çıktığını sorunca, Birkin'in cevabı şöyle olur:

Bu kavram temelden çürüdü de ondan. İnsanlığın kendisi kuruyup çürüdü, aslını ararsan. Dallar salkım salkım insan dolu, hepsi de pek güzel, pek iştah açıcı duruyor: Yüzlerinden sağlık fışkıran genç erkekler, genç kadınlar. Gelgelelim yakından bakılınca hepsi de Sodom elması, bunların. Daha doğrusu Ölü Denizin meyveleri. Hiçbirinde anlam diye bir şey yok. İçleri acı ve kokuşmuş kül dolu. (AK 155)

Lawrence, yozlaşmış bir toplumda çoğu kavram gibi, ‘sevgi’ kavramının da anlam ve nitelik değiştirmesinden kaygı duyar ve bunu sözcüsü Birkin'in ağzından bize aktarır:

Sevgi en önemli şeydir, demek yalan söylemektir. İnsanların asıl istediği şey nefrettir. Yalnızca nefret. Sevgi, diye diye elde etmesini bilirler, başarırlar. Nefret istiyorsak buyuralım, ölüm, işkence, cinayet, yakma-yıkma, hepsi bizim olsun, ama sevgi adına değil. İnsanlık denen şeyden tiksiniyorum. Ortadan kalksın istiyorum. Yarın bütün insanlar silinip gitse, dünya her şeyi yitirmiş olmaz. Gerçek olduğu gibi kalır. Hatta daha iyi olur. Gerçek Hayat Ağacı üstündeki en çirkin en çekilmez Ölü Deniz meyvelerinden dayanılmaz yalanlar yükünden kurtulmuş olur. (AK 157)

Kermode'ın belirttiği gibi, Lawrence, "insanı nesne düzeyine indiren" olumsuz cinsel yaşamla birlikte, "düzme kadın kahramanlarıyla" sinemanın da toplumu yozlaştırdığını düşünür (60). Kermode ayrıca, Lawrence'ın, sinemayı bir özdoyum dünyası ve kendi kendini tatmin ortamı olarak değerlendirdiğini söyler (Kermode 167). Lawrence, bu konudaki görüşlerini, *Lady Chatterley'nin Sevgilisi'*nde, Clifford'un hizmetçisi Mrs Bolton'a söyler:

Şu yaşlıların tuttuğu yol çok korkunç doğrusu! Gençlerden kat kat daha kötü bunlar, üstelik daha tiksindirici. Bana sorarsanız hep sinemaların sonucu bu durum. Ama bağlasanız durmuyorlar. Her zaman söyledim durdum: Güzel, öğretici bir filme git gideceksen, ama bu acıklı aşk filmlerinden uzak dur. Diyelim ki çocukları uzak tuttun! Ama yaşlıları çocukları da geçiyor: Kırktan sonra saza başlayanlar. Ahlaktan söz ediyorsun! Kimse kulak asmıyor. Canları ne isterse yapıyorlar, üzerlerine vardıkça daha da azıyorlar. Ama bugünlerde burunları kırılıyor biraz, maden ocakları iyi çalışmıyor, azacak paraları yok

ceplerinde. Ama dırdırdan da geri kalmıyorlar, korkunç bir şey, hele hele de kadınlar. (LCS 131-32)

Lawrence bu yozlaşma ortamında ilk kurbanın cinsellik olduğunu belirtir. Bu nedenle, toplumu oluşturan kadın ve erkeğin cinsel dinamiklerinin soyut düşüncelerle anlatılmasını eleştirir:

Düşünceleri yaşama uygulamak için zorlamanın kaçınılmaz sonucu bu insanın en derin içgüdülerini zorlamanın; en derin duygularımızı birtakım düşüncelere göre zorluyoruz. Bu formülle sürüyoruz kendimizi, tıpkı bir makine gibi. Mantık yolu, her şeye egemen olmaya yelteniyor, katkısız bir nefret buluyor karşısında. (LCS 57)

Lawrence’a göre, endüstrinin makineleri, insanlığı canlı bir yaşamdan yoksun bırakır ve toplumun yozlaşmasına neden olur:

Yinelerin yinelenmesi olan, makineleşmiş bir yaşamı sürdürmektense ölmek bin kez yeğ değil miydi? Ölmek görünmeze, bilinmeze doğru bir aşamaydı. Bir bakıma da mutluluktur. Hiçbir adilik, aşağılık yoktu ölümden. Oysa hiç zenginleşmeyen makineleşmiş bir ömür sürmek bayağılığın ta kendisiydi. Demek ki yaşamak bir küçüklük, utanç verici bir şey olabiliyormuş. Ölümse hiçbir zaman utanç verici olamazdı. Çamur tutmayan bir temizliği vardı ölümün... (AK 211)

Kermode, Lawrence’ın, “bu yoz durgunluk döneminde, bütün karşıtlıkların aydınlık ve karanlık, yenilenme ile çürüme, erkek ile kadın arasında gerçek bir uzlaşmanın sağlanabileceği” inancında olduğunu belirtir (64). Lawrence’ın bahsettiği ideal toplumda erkek ve kadınların tutkusal yaşamlarında bir

devrime gerek duyulur. Lawrence’a göre yozlaşmış toplumun insanları “cinsel tutkudan” yoksun yaşayan bir ölü gibidir (LCS 71).

Ne yana baksa aynı şeyleri duyuyordu Connie. Tevershall’daki madenciler gene grevden söz ediyorlardı, ama bu da bir enerjinin açığa çıkışı olmaktan çok etkisini göstermek için bekleyen, yavaş yavaş yüzeye yaklaşıp büyük bir dirliksizlik acısı, yetinmezlik saplantısı yaratan, savaştan kalma bir çürüktü. Derindi bu çürük, çok, çok, çok derin ... insanlık dışı kaypak savaşın açtığı çürük. Kuşakların yaşayan kanı için, ruhların gövdelerin ta derinlerinde yatan bu kocaman, mosmor kesilmiş çürük, kan pıhtısını eritmek, yıllar isteyen bir işti. Yeni bir umutla olurdu bu üstelik. (LCS 70)

Aldous Huxley, Lawrence’ın bir yandan “içine doğduğu toplumun kötülüklerinden ve yoksulluklarından” kaçmak isterken, bir yandan da, kendisini sorumlu hissettiğinden, yazılarıyla çözüm bulmaya çalıştığını ifade eder (Huxley 21).

Tek önemli olan çoğunluk için iyi olanın ne olduğuydu. Bu tümü için, topluca en iyi olan demekti ki; bu da birey için en iyi olandı. Öyleyse herkes topluma omuz vermek için elinden geleni yapmalı, tümünün de iyiliği için ter dökmeliydi. Toplum içindeki gelişmeler de kuşkusuz, toplumla uyum bozulmadan yapılmalıydı. (G 381)

Lawrence’a göre bu yozlaşmış toplumda, her sınıftan insan para kaygısı içindedir. *Lady Chatterley’nin Sevgilisi*’nde, Mellors bu kaygıyı dile getirir:

Yoksulsanız, kötü durumdaysanız, bunu düşünmek zorundaydınız belki, ama düşündükleri tek şey olup çıkıyordu bu. Para kaygısı bütün sınıfların insanlarını yiyip tüketen bir kanser yarası gibiydi. Dolayısıyla, para kaygısından da tiksiniyordu. Peki, ne kalıyordu geriye? Yaşamın paradan başka neyi vardı sunacak? Hiçbir şeyi. Ama yalnızlığın solgun kıvancıyla, tek başına yaşayabiliyor, şişman beyler kahvaltıdan sonra avlasınlar diye sülün yetiştiriyordu. Boş iştı hepsi, bomboş. Sonu yoktu. (LCS 178)

Lawrence, sanayileşmiş ortamda 'para'nın, toplumun değer yargılarını yozlaştırdığını söyler. Bu düşüncesi romanda şöyle dile getirilir:

Toplum çılgınlığından dolayı korkunçtu. Uygarlaşmış toplum çılgındır. Para ile sözde aşk, iki büyük hastalığıdır bu toplumun; özellikle para iyice ilerlemiş bir hastalıktır. İpe sapa gelmez çılgınlığı içinde birey bu iki konuda gösterir kendini: para ile aşk. Michaelis sözgelişi! Sevgisi de etkinliği de çılgınlıktı ancak. Sevgisi bir çeşit çılgınlıktı. (LCS 125)

Lawrence, sanayileşme ile artan para kazanma hırsının, bireylerin, insan olma özelliğini yozlaştırdığını düşünür:

Şu durumunuza bir bakın! Derdim. Para için çalışmanın sonu budur işte! Bir kulak verin birbirinize! Hepiniz para için çalıştınız. Tevershall'a bakın! Korkunç bir durumda. Siz para için çalışırken bu duruma düştü Tevershall. Kızlarınıza bakın! Ne onlar size yüz veriyor, ne de siz

onlara. Bütün zamanınızı para için çalışmakla, parayı düşünmekle geçirdiniz de ondan. Ne konuşabilirsiniz, ne kımıldayabilirsiniz, ne yaşayabilirsiniz, ne de bir kadınla gerektiği gibi birleşebilirsiniz. Hiçbiriniz canlı değilsiniz. Düştüğünüz şu duruma bir bakın! (LCS 270)

Lawrence, Katherine Mansfield'e 20 Aralık 1915'te yazdığı bir mektupta İngiltere'deki "yıkım, ölüm ve çürüme"den söz eder ve hayalindeki ütopyadan bahseder (Huxley 93):

Tramvayda ve trende utanç duydu. Işıklar, belediyenin üniformaları bir numara, hareket eden, oturan inanlarsa sergilenen mankenlerdi. Tasladıkları o soluk, tahtadan dinginliğin ve üniformaların amaçlılığının ardında tümünü de içine alan o karanlık akıntıyı görebiliyordu. Devinimleri sürdüren küçük, kâğıt gemiler gibiydiler. Gerçekteyse her biri, bilinçsizce öne atılan, aynı tutkuyla kararmış; karanlık, kör, aç gözlü bir dalgaydı. Tüm konuşmaları, davranışları yapmacıktı, giyinmiş yaratıklardı. Wells'in ünlü romanındaki, karanlığın bir parçası olan ve yalnızca giysileriyle görünen 'Görünmez Adam' ı anımsatıyordu Ursula'ya. (G 517)

Ne var ki, sıkıntılı yaşam Lawrence'ı zaman zaman umutsuzluğa düşürür. Bir başka mektubunda da hayal ettiği 'Rananim'in asla gerçekleşmeyeceğini, hatta gelecekte mevcut durumun daha da kötüleşebileceğini söyler (CL 993) :

Bir korku ürpertisi içinde bütün bunlardan, bomboz, gıcırtılı bir umutsuzluk duydu. Endüstrinin türettiği

böyle sürülerle, böyle yüksek sınıflarla, umut kalmamıştı
artık, umut diye bir şey kalmamıştı. (LCS 102)

Aşık Kadınlar' da, Lawrence'ın sözcüsü olan Birkin, toplumun durumu ile ilgili olarak yazarın umutsuzluğunu ve üzüntüsünü yansıtır. "Ölüp kurtulmak istiyorum bazen. Şu yaşadığımız hayattan usanıyorum ... Sonra uykuya benzer bir aşka dalıp yeniden dünyaya gelmek istiyorum" (AK 206) .

Lawrence'ın, eserlerinde çizdiği kadın karakterlerini ele alışı, feminist yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bunlardan Kate Millett, *Cinsel Politika'* da (1969), Lawrence'ın eserlerinde 'dişi' bilinci aracılığıyla erkek üstünlüğünü savunan cinsel bir politika ortaya koyduğunu iddia eder (238-42). Millet bu politikayı şöyle açıklar; kadın, kendi benliğini yok etmek için mücadele eder ve erkeğe teslim olarak erkeğin ona sağladığı yeni bir benlik ile uyandırılır (243). Janice H. Harris'e göre ise, feminist eleştirinin "militan" döneminin ilk önemli incelemelerinden olan Millett'in görüşleri, metne dayalı olarak yapılan yeniden okumalarla geçerliliğini yitirmiştir (524). Harris, Lawrence'ın kadın karakterlerini bu şekilde yorumlamanın anlamsız ve yararsız bir süreç olduğunu öne sürer (524). Lawrence'ı anlamak için, hikâyenin tümü göz önünde bulundurularak metne bağlı tekrar tekrar yeniden okumalar yapılmalıdır (524).

Janice H. Harris'e göre Lawrence'ın toplumun yozlaşmasına çözüm olarak düşündüğü devrim, politik değil, dinsel bir devrimdir (525). Çünkü mevcut kültürün kurumları da, insanların ruhları gibi hastadır. Lawrence için bu durumdan çıkış, kadınların ve erkeklerin bilinçlenmesidir. Harris, Lawrence'ın eserlerinde, örnek kadın ve erkek karakterlerin, hayal ettiği toplum için uyandırıldıkları görüşündedir (528) . Millett'in dediğinden farklı olarak, yalnızca kadın karakterler erkekler tarafından uyandırılmaz (Millett 241). Erkek

karakterler de kadınlar tarafından uyandırılırlar. Buna göre *Gökküşağı*'ndaki Tom Brangwen'ın bilinci Lydia tarafından uyandırılır: "Tom gecenin yıldızlı karmaşası karşısında eğilmeli ve onsuz bir hiç olduğunu itiraf etmeliydi O bir hiçti, ama kadınla gerçek biri olacaktı" (G 48). *Aşık Kadınlar*'daki Birkin ve *Lady Chatterley'nin Sevgilisi*'ndeki Mellors da bir kadın dokunuşu ile uyandırılmaktadır.

Peter Balbert'e göre, Lawrence hayal ettiği yenedünya düzeninde, toplumun genel gelişimi için cinsel reformu bir önkoşul görür (57) . Çünkü kadınlarla erkeklerin, cana yakınlık ve sevecenlikle yaşayacakları sağlıklı bir cinsellik, toplumun genel sağlığını oluşturur. Lawrence'a göre cinsel ilişkilerdeki yozlaşma toplumsal çöküşe sebep olur (Kermode 141). Bir mektubunda belirttiği gibi, çağdaş hayattaki cinsel aldatmaca, insanın kendi cinsel yaşantısını elinden alır (CL 967). Lawrence, bir yazar olarak toplumda cinsellikle ilgili sorunların yaşandığını görmüş ve cinselliğin doğru anlaşılmasını istemiştir. Kermode, Lawrence'ın, "insanlığın tükenişi"ni durdurmak amacıyla *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ni yazdığını belirtir. Lawrence, cinsel ilişkilerdeki bozukluğun kültürel yaşamdan kaynaklandığını düşünür.

Kermode ise Lawrence'ın bu görüşünün, İngiliz köktenci düşüncesinden kaynaklandığını belirtir (Kermode 25). Sağlıklı bir cinsel ilişkiyle erkek ve kadında görülen olumlu değişiklik *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nin ilk sayfalarında şöyle anlatılır:

Cinsel sevginin hem erkek hem de kadın gövdesinde ne ince, ne tartışma götürmez bir tartışmaya yol açtığı garip bir gerçektir: Kadın daha da bir dirileşir, yuvarlak çizgileri daha bir incelik kazanır, sivri, genç çıkıntıları yumuşar, yüzüne ya kuşkulu, ya da utkulu bir anlatım yerleşir:

erkek ise çok daha yatıştır, daha çok içine kapanır, omuzlarıyla kalçaları daha gösterişsiz, daha çekimser bir biçime bürünür. (LCS 19)

Lawrence'nin romanlarındaki bütün ideal çiftler sevgi ve saygı, cana yakın ve sevecen bir yaklaşımla cinselliği yaşar. Gökkuşağı'nda Tom, üvey kızı Anna ve Will evlendikten sonra ilk kez ziyarete gittiğinde 'onları açmış bir çiçek gibi alevli ıslıl ıslıl' bulur:

Babası geldi ve onları açmış bir çiçek gibi alevli, ıslıl ıslıl buldu. Onlarla oturmak çok hoşuna gitmişti. Nerede bir aşk kokusu varsa, gelen solumalıydı. İkisi de çok çevik ve yaşam doluydular, öte yaşamdan gelen ışıkla aydınlanmışlardı; öyle ki, başka birinin daha var olabileceğini kavramak, onlar için yeni bir deney oluyor gibiydi. (G 174)

Mina Urgan'a göre, Lawrence, roman türünün asıl geliştiği on dokuzuncu yüzyılın, cinselliğin tümüyle yadsındığı, harem ağası bir yüzyıl olduğu görüşündedir (64). Tartışılanın aksine, Lawrence, toplumda tabu olan ayıp sayıla gelmiş cinselliği, romanlarında açık bir şekilde, kadın duyumlarını ön planda tutarak anlatmıştır. Urgan, Lawrence'ın "cinselliğin çevresinde biriken çirkinlikleri" temizleyerek, sağlıklı gün ışığına çıkardığını belirtir (65). Urgan ayrıca, Lawrence'ın romancı olarak dinsel denilebilecek bir saygıyla ele aldığı cinselliğin, kadın-erkek ilişkisinin, temeli olduğunu ve okuyucuya açık seçik gösterdiğini söyler (65). Akşit Göktürk ise, Lawrence'ın, cinselliği romanlarında ele alışını *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nin önsözünde şöyle yorumlar:

Cinsel eylem, daha önce hiçbir İngiliz yazarının erişemediği boyutlarıyla, yoğun bir yaşantı olarak, anlatıda dilsel eşdeğerini bulur. Ayıp sayıla gelmiş birçok sözcüğün su gibi kullanılışıyla cinsel yaşantı yalnız betimlenmekle kalmaz, bilinci büyüten, yenileyen, evrenselleştiren bir canlı deney olur. (LCS önsöz 9)

Lawrence içinde bulunduğu toplumun durumunu *Lady Chatterley'in Sevgilisi'* nin ilk sayfasında şöyle açıklar:

Çağımız ister istemez içler acısı bir çağ olduğundan onu acıklı görmekten kaçınıyoruz. Büyük yıkım gelip geçti, kalıntılar ortasındayız şimdi, küçücük yeni evler kurmaya, küçücük umutlar beslemeye başlıyoruz. Oldukça güç bir iş bu: geleceğe uzanan düz bir yol yok, ama engellerin çevresinde dönüp duruyoruz ya da üzerlerinden atlıyoruz.

Yaşamanız gerek; yer gök yıkılmış olsa bile. (LCS 15)

Lawrence'a göre, savaş, toplumsal ayaklanma ve sanayileşmenin getirdiği olumsuzlukların temelinde bilinçlenme sorunu yatar. Bunun çözümü ise, kadın ve erkeğin birbirlerine sevgi ve saygı duyarak, sevecen ve cana yakın bir yaklaşımla gelen tensel bir bilinçlenmedir:

Bir bilinçlilik sorunudur bu, Buddha'nın dediği gibi. Ama Buddha da kavgasında, erkekler arasındaki ilişkilerde bile, erkekçe sürdürebildiği zaman en iyi şey olan, gövdece bilinç, tence cana yakınlık konularında utangaç davranmıştır; oysa böyle bir şey maymunca bir özellikten kurtararak gerçek erkek yapar onları. Evet, önemli olan candan sevgilidir gerçekte; cinsel birleşmedir. Cinsel

değınme, gerçek olan tek değınmedır, bütün değınmenlerin en yakınıdır. Oysa biz bu değınmeden korkuyoruz. Ancak yarım bilinçle, yarım yamalak yaşıyoruz. Özellikle İngilizler, birbirlerine değınme kurmak, biraz cana yakınlık, biraz duygu inceliğı kazanmak zorundadırlar. Bize en çok gereken şey budur.
(LCS 338)

Lawrence, cinselliğın temiz ve dürüst bir şekilde yaşanması gerektiğini düşünür. Ona göre cinsellik utanılacak bir şey olmadığı gibi yok da sayılamaz. Mina Urgan’a göre, Lawrence’ın kendisi de, toplumun baskıcı tutumu nedeniyle, cinsel duyguların açığı çıkmasından utanmış ve korkuya kapılmıştır (66). Bu yüzden Urgan, gençlerin cinsellik konusunda tam olarak bilinçlenmeleri için *Lady Chatterley’in Sevgilisi*’ni okumalarını önerir(274) .

Akşit Göktürk’e göre Lawrence’ın cinsel özgürlükten anladığı, cinselliğın “işıportaya” dşıp çok sayıda kişıyle birlikte olunması değildir (LCS nsz 11). Urgan, Lawrence’ın, cinselliğı ktleyenlere, ahlaksızlık sayıp hafife alanlara veya eğlenceli oyun sananlara şiddetle karşı çıktığını söyler (38). Urgan ayrıca, Lawrence’ın cinsellik anlayışında, cinsel doyumunu aşan, ahlaksal ve dinsel bir nitelik olduğunu vurgular (74). Bu nedenle Lawrence’ın öngördüğü cinsellik, mistik denilebilecek öğelerin bulunduğ bir çeşit dine dönüşür (Urgan 72) .

Lawrence, mektuplarından birinde *Lady Chatterley’in Sevgilisi*’nin pornografik bir kitap olmadığını belirtir (CL 1028). Buna göre pornografi aslında temiz ve kutsal olan cinselliğ hakaret etmek ve kirletmek amacını güder. Mina Urgan’a göre, Lawrence, kadınların değil, “erkeklerin cinselliğ kin dolu yaklaşımları” nın olduğ görüşündedir (75). Bu nedenle, pornografi kesinlikle sansür edilmelidir (Urgan 75). Lawrence, pornografi düşkünlerinin

ruhlarının yozlaşmasıyla boşaltım ve cinselliği eşdeğer gördüklerinden, cinselliğin kutsallığını bozduğunu düşünür (Kermode 166). Lawrence ayrıca, cinselliğin tek bir amaç olarak görülmesinin, toplumu mutsuzluğa ve anarşiye sürükleyeceğini söyler (Urgan 73).

Lawrence, toplumu oluşturan bireylerin nesnel düzlemde ilişkiler içinde olmasına karşı çıkar. Bu yozlaşmış toplum kadınla erkek arasında *Lady Chatterley'in Sevgilisi'*ndeki Constance ve Clifford' da olduğu gibi kafaca kurulan ilişkileri kabul etmez:

Connie ile Clifford iki yıldır Wragby'deydiler şimdi. Clifford'la işinden başka hiçbir şey düşünmeden yaşamışlardı bu iki yıl . . . Ancak tek anlamda yaşıyorlardı: boşlukta. Bunun dışında her anlamda yoksultar. Wragby vardı, hizmetçiler vardı...ama birer hayalet gibi; gerçekte yoksultar . . . Maddeden uzaktı sanki, çevresinde hiçbir şey madde değildi...ne bir değış, ne bir dokunuş! Yalnız Clifford'la birlikte geçen yaşam, masal ağlarının bu bitmez tükenmez dokunuşu, bilincin ufak tefek kırıntıları, Sir Malcolm'un içlerinde hiç bir şey olmadığını, çok sürmeyeceklerini söylediğı öyküler. Ne diye bir şey olacaktı içlerinde, ne diye süreceklerdi? Bugün için, bugünün kötölükleri yeter. Bir an için de gerçeğin görüntüsü yeter. (LCS 31-2)

Cinselliğin yaşanmadığı Clifford ile Connie' nin evliliklerinde Connie 'yarı bakire' (LCS 31) bir hayat sürer. Lawrence'a göre, evliliğin temelinde sıcaklık ve cana yakınlık olmalıdır:

Peki, ama bir bakıma suç gene de Clifford'un değil miydi? Bu, sıcaklıktan, yalın, ılık bir gövdece ilgiden yoksunluk onun suçu değil miydi? Hiçbir zaman gerçek bir sıcaklık, hiç olmazsa iyilik göstermiyor, görgülü, soğuk bir davranışla, düşünceli, saygılı olabiliyordu ancak! Bir erkeğin bir kadına gösterebileceği sıcaklık; hiç olmazsa Connie'nin kendi babasından görmüş olduğu işlerinde başarılı olmaya niyetli, ama gene de bir kadını erkekçe ısıltısının küçük bir yönüyle avutabilen bir adamın sıcaklığı hiçbir zaman yoktu onda. (LCS 95)

Lawrence sağlıklı bir cinselliğin yaşanmadığı, salt doku, mantık ve düşünce üzerine kurulan bir ilişkinin, bireylerin yaşamını anlamsızlaştırdığını vurgular:

Gövdesi anlamsızlaşıyor, köreliyor, donuklaşıyor, özelliklerini yitiriyordu. Büyük bir iç kırgınlığı, umutsuzluk duyuyordu bundan. Ne umut kalmıştı artık? Kocamıştı, daha yirmi yedisinde kocamış, tenindeki ısıltıdan, kıvılcımdan iz kalmamıştı. Yüzüne bakılmamaktan, ilgi görmemekten dolayı yaşlanmıştı. Evet ilgi görmemekten. Moda düşkünün kadınlar gövdelerini, dıştan göz alıcı görünen incecik bir porselen gibi parlak tutabiliyordu. İçi bomboştu gerçi bu porselenin, ama kendisi böyle bir parlaklıktan bile yoksundu. Düşünce yaşamı! Gönlü büyük bir öfkeyle tutuştu ansızın; koca bir yalandı hepsi! (LCS 94)

Lawrence, cinselliğin yaşamın kendisi olduğunu düşünür. Cinsellik, *Lady Chatterley'in Sevgilisi'*ndeki Clifford'un düşündüğü gibi bir ayrıntı değildir:

Clifford ise erkeklerin çoğundan ayrı olarak, 'doygunluğuna' kulak asmıyordu pek. Hayır, bu yakınlık daha derin, daha kişisel bir şeydi. İşin cinsel yönü bir ayrıntıydı ancak, ya da bir ekti; kendi dolambaçlığı içinde sürüp giden garip, modası geçmiş organik süreçlerden biriydi, gerçekte hiç de gerekli değildi. Ama Connie, salt görünmesi Emma'ya karşı durumunu pekiştirmek için de olsa bir çocuk istiyordu. (LCS 24)

Lawrence'a göre, toplumda göz ardı edilen, konuşulmayan, kimi zaman önemsiz bir ayrıntı olarak görülen, bedenin fiziksel işlevlerinden olan cinsellikten uzaklaşılmalıdır:

Ama gene de, gönlünün ta derinlerinde bir haksızlık, bir yabancılaştırma duygusu yanmaya başlamıştı Connie'nin. Gövdece bir haksızlık duygusu, tehlikeli bir duygudur. Bir kez uyanmaya görsün. Ya bir yolunu bulup boşanıverir, ya da uyandığı kişiyi yer tüketir. Zavallı Clifford'un suçu değildi bu. Onun kendi acısı daha da büyüktü. Genel bir uğursuzluğun sonucuydu bütün bunlar. (LCS 95)

Lawrence, mektuplarından birinde, bedene olan inancını dile getirir (CL 180). Buna göre insan zihni yanılabilir ama "bedenin duyumsadığı, inandığı ve söylediği her zaman doğrudur." (CL 180). Kermode Lawrence'ın bu öğretisini toplumun yararına sunmayı arzu ettiğini belirtir (40).

Lawrence bir başka mektubunda, toplumun içinde bulunduğu yozluktan ve "atrofiden" ancak kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerinin düzeltilmesi ve

sağlıklı hale getirilmesiyle mümkün olacağını söyler (CL 208). Mina Urgan'a göre Lawrence, "bir kadınla bir erkek arasında kafaların anlaşmasına değil kan cinselliği dediği" gizemli bir güce inanır (71). Lawrence'ın bu öğretisinde 'kan' kelimesinin ırk ya da soyla bir ilgisi yoktur. Urgan, Lawrence'ın bir insanın bedensel ve cinsel içgüdülerine 'kan' adını verdiğini ifade eder (Urgan 71). Lawrence'ın bu öğretilerine göre insanlarda "akıl bilinci" olduğu gibi "kan bilinci" dediği "beden bilinci" de vardır (71). Bu bilinç içgüdülerden ve mantık dışı sezgilerden kaynaklanır (Urgan 71). Lawrence'a göre 'kan', ruhun ve en derin bilincin özüdür (Urgan 71). Urgan'a göre, Lawrence, dinsel boyutta inandığı bu beden bilincine aklın bilincinden daha çok güvenir (71): "Benim en büyük dinim, kavrama yetisinden daha üstün olan kan'a ve ten'e inanışımdır" (CL 180). Bu nedenle Lawrence, romanlarını aklın ve mantığın içgüdüleriyle değil, duygu temelinde yazmıştır. Fakat Lawrence'ı anlayamayanlar, onu bu felsefesinden dolayı 'faşist' olmakla suçlamışlardır.

Kermode'ın da dediği gibi Lawrence'ı, bu görüşünden dolayı eleştirenlerden biri Bertrand Russell'dir (32). Kermode, Lawrence'ın, cinselliği "bilinmeyen" olarak nitelediğini belirtir (43). Urgan'a göre ise, Lawrence, cinselliğin "Tanrıdan insanlığa sunulan bir kaynağın suyu" olduğu görüşündedir (72). Lawrence'ın bu öğretisinde "cinsel ilişki, bilinmeyene anlık bir geçiştir" (Kermode 43). Urgan, Lawrence'ın ancak cana yakın ve sevecen bir cinsel ilişkiyle bilinmeyene ve Tanrı'ya ulaşılabilceği düşüncesinde olduğunu söyler (73). Bu nedenle, Lawrence'ın romanlarında Tanrı ile ilişkilendirilen 'bilinmeyen' ve 'sonsuzluk' kavramları yoğun bir şekilde işlenir. Romanlarında, erkek ve kadın karakterler bilinmeyene ve sonsuzluğa ulaşma çabasındadırlar. *Gökkuşağı*'ndaki Ursula "ruhu alev alev, yakalayamadığı dahası belirleyip,

tasarlayamadığı o bilinmeyen ideale erişmek isteyen genç bir insanın acısını” yaşar (G 409).

Lawrence’ın *Gökkuşağı*’ndaki, beden bilincine ulaşmış erkek karakteri Tom da bu anlamda bir sonsuzluğa ulaşır:

Bir şey Tom’u, Lydia’nın hala çarşafı kavramış tutan parmaklarına dokunmaya itti. Kahverengi-gri gözleri açılıp ona baktı. Onu Tom olarak tanımıyordu, erkek olarak biliyordu. Doğuran bir kadının, içindeki çocuğu olarak biliyordu. Doğuran bir kadının, içindeki çocuğu yapan adama baktığı gibi baktı: o doruktaki anda, kadının erkeğe baktığı gibi. Gözleri kapandı yine. Güçlü, kavurucu bir dinginlik, yüreğiyle karnını yakarak her yanını sardı, oradan da sonsuza ulaştı. (G 95)

Lawrence’ın romanlarındaki kadın ve erkek karakterler, bilinçlenmek ve tam bir birey olmak için bilinmeyi ve sonsuzluğu, yani Tanrı’yı anlamaya çalışırlar. *Gökkuşağı*’ndaki Ursula bunlardan biridir:

Kendisi olmayı amaçlıyordu ama hangi kendi? Ansızın beyninde dünya, mikroskobun altındaki yaratığın çekirdeği gibi garip, yoğun bir ışıkla aydınlandı. Ansızın bilginin yoğun aydınlığına geçiverdi. Olup biteni anlamıyordu. Bildiği tek şey, bunun ne sınırlanmış mekanik güç, ne de yalnızca kendini bozulmadan saklamak ve kendini kanıtlamak amacı olmadığıydı. Mutlak mükemmellikte sonsuzluktu. Kendi olmak, sonsuzun içinde tek olmaktı. Kendi olmak, sonsuzluğun en yüce, en parlak zaferiydi. (G 509)

Aynı şekilde, *Gökuşağı*'nın birinci kuşak erkek karakteri Tom için karısı Lydia bir bilinmeyendir:

Garip, esmer yüzü ona dönük otururken anlaşılmaz gözleri onu izliyor, tartıyordu. Ona engel olmaya başladı Tom. Lydia, yine ona karşı çıkan o etkin 'bilinmeyen'di. İçeri girmesine izin verilmeli miydi? İsteği dışında direndi. (G 109)

Aynı romanın ikinci kuşağında, Anna ile Will, cinselliklerini yaşarken bilinmeyen ile iç içedirler:

Anna'ya yaklaşıp tatlı bir tavırla dokundu. Anna'nın yüreği çılgın, çılgınca yırtılan bir istekle çarptı. Yine de dayanıyordu. Hep bu bilinmez, hep bilinmez olandı ve Anna kendi bilinen benliğine sımsıkı sarılmıştı ama kabaran sel onu alıp sürükledi. (G 194)

Lawrence, Lady Ottoline Morrell'e yazdığı bir mektupta, sonsuz Tanrı'nın bilimiyle O'na uyum sağlanması gerektiğini söyler (Huxley 85).

Lawrence'ın cinsellik konusundaki düşüncelerini en iyi anlatan son romanı *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'dir. Kermode, Lawrence'ın *Lady Chatterley'in Sevgilisi* ile topluma, 'müstehcenlik' değil, cana yakınlık ve sevecenlik ile işlenen bir bilinç değişimi sunduğunu söyler (151). Çünkü Lawrence'a göre, toplumun kadın ve erkekleri hangi kesimden olursa olsun cinsel yozlaşma içindedir. Lawrence'a göre sağlıklı bir cinsellikle gelen yaşam, soyut düşüncelerle gerçekleşmez:

Karşı karşıya geçip birbirimize ilgili öfkeli şeyler söylüyoruz, dünyanın her yerindeki öbür elinin körü aydınlar gibi. Elinin körü herkes gibi, çünkü hiç kimse

ötekinden geri kalmıyor bu konuda. Ya da karşı karşıya geçip birbirimize duyduğumuz öfkeyi gizleyerek dalkavukluk yapıyoruz. Düşünce yaşamının, ta derinlerdeki dipsiz bir öfkeye kenetli köklerden boy atıp ortaya çıkması garip bir şey. Hep böyle olagelmiş! Sokrates'e bakın sözgelişi, Platon'a, çevresindeki topluluğa! Başka birini çekiştirip didiklemekten duyulan bir öfkedir gördüğünüz düpedüz... Protagoras, ya da her kimse! Alkibyades ya da kavgaya katılmış bütün o küçük çömez köpekler! . . . Hayır, düşünce yaşamının ta kökünden yanlış bir yanı var. Ağacı yemişinden öğreneceksin. (LCS 53-4)

*Lady Chatterley'in Sevgilisi'*nde Clifford'un evinde toplanan erkek yazarlar Lawrence'ın beden bilinci konusundaki düşüncelerini yansıtır. Tommy Dukes'ın bu sözleri Kermode'a göre bir dünya bunalımını açıklayacak ölçüde kapsamlıdır (155).

Gerçek bilgi bilinç gövdesinin bütününden ortaya çıkan şeydir . . . Kafa ancak çözümler, usa vurur. Kafa ile usu bütün ötekilerin başına geçirin, tek yapabilecekleri şey eleştirmek olur ancak bu da ölümdür . . . Onun için bırakalım düşünce yaşamını, öfke için gene o eski kokuşmuş gösteriyle övünelim. Ama biliyor musunuz, şöyle: Kendi yaşamınızı yaşarken bütün yaşamla birlikte organik bir bütünsünüz. Ama düşünce yaşamına dalar dalmaz, yasak elmayı koparırsınız. Elma ile ağaç arasındaki bağı yitirmiş olursunuz: canlı bağı.

Yaşamınızda düşünce yaşamından başka hiçbir şey yoksa siz de kopmuş bir elmasınız... Ağaçtan düşmüş bir elma. Bu durumda öfkeli olmanız mantığa uygun bir sonuçtur, koparılmış bir elma için çürümenin doğal bir sonuç oluşu gibi tıpkı. (LCS 55)

Akşit Göktürk'e göre, Lawrence, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ni yazmakla "insan ilişkilerini çağdaş tinsel sorunlar ağında" , "derinlemesine kavrayıp" dile getirmeye çalışmıştır (LCS önsöz 7). Lawrence, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde insan ilişkilerindeki yozlaşmayı önleyecek olan gerçek cinselliği, bedensel bir dil olarak görür:

Cinsel birleşmenin, sözcüklerin söylenerek değil, eyleme dökülüp oynanarak sürdürülen bir konuşma biçimi olduğu. Bence çok doğru. Kadınlarda, tıpkı bugün havadan ya da başka bir şeyden söz ediyormuşçasına, karşılıklı birçok duygulanımlar, coşkular alışverişinde bulunabiliriz. Cinsel ilişki erkekle kadın arasında doğal bir gövdesel konuşmadır belki. Kendisiyle ortak düşüncelerin olmadıkça bir kadınla konuşamazsın: başka bir deyimle ilgi duymazsın onunla konuşmaya. (LCS 50)

Kermode, Lawrence'ın, cinsel ilişkiyi utanç duyulacak bir şey olmaktan çıkarıp saygı duyulacak doğru bir davranış haline getirmek istediğini söyler (150). Yine, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde erkek yazarlar tarafından bu düşünce dile getirilir:

Dürüstçe davranırsan, yapabilecek tek şeydir bu. Konuşmaya ilgi duyduğun bir kimse karşısında, tek dürüst davranışın, o kimseyle konuşmak oluşu gibi tıpkı.

Ayıp kaçar diye düşünüp baklayı ağzından kaçırmamam için dilini ısırıp durmaktan daha iyidir bu herhalde. Söylersin içinden geleni. Cinsel ilgi de böyledir. (LCS 50-51)

Lawrence'a göre yozlaşmış toplumda, düşünce temelinde yaşanan kadın-erkek ilişkileri canlılıktan yoksundur:

Sen de gücünün pek azını harcıyorsun bu işe Hammond, yavrucuğum, evli ol olma, bir şey değişmez. Kafaca bütünlüğünü, düşüncenin katkısızlığını koruyabiliyorsun belki, ama gitgide taşlaşıyor kafan. Senin o dupduru düşüncen, bana kalırsa gitgide kuruyarak tamtakır oluyor. Konuşmalarınla daha çok ortaya çıkıyor bu. (LCS 51)

Lawrence, toplumun yozlaşmasına sebep olan, duyarsız ve mekanik insan ilişkilerini eleştirir:

Bana öyle geliyor ki, dedi Charlie, 'burjuva dedikleri şeye karşı duyulan aşırı bir nefrettir bu; ama burjuvanın ne olduğu iyice tanımlanmamıştır daha. Başka şeyler yanı sıra kapitalizmdir. Duygularla coşkular da öylesine körü körüne burjuva ki, duygusuz, coşkusuz bir insan bulgulamak zorundasınız.' 'Sonra birey, özellikle kişisel insan burjuvadır: onun da susturulması gerekir. Daha büyük şeylere Sovyet Sosyalist falan filana dalmalısınız. Organizmanın kendisi bile burjuvadır: öyleyse ülkümüz mekanik olmalıdır. Birçok değişik, bununla birlikte eşit ölçüde gerekli parçalardan kurulu, bir birim olan organik sayılmayan tek şey makinadır. Her insan bir makine

parçasıdır, makinayı süren güç de nefret... burjuvadan nefret. (LCS 56)

Lawrence, beden bilincinden uzak, mantık üzerine kurulu bir toplum düzeninde 'nefret' duygusunun ön planda olduğunu düşünür:

Ama bana kalırsa, endüstrileşme ülküsünün de bütününe kapsayan eksiksiz bir tanım bu. Fabrika sahibinin ülküsü kısaca; ancak, sürücü aynı: yaşamın kendisinden nefret. Bütün bunları anlamak güç geliyorsa, Orta İngiltere'ye bir göz atın yeter... ama kafa yaşamının bir yönü bütün bunlar, mantık gereği bir gelişme. (LCS 56)

Lawrence'ın eleştirdiği, modern toplumun yozlaşmasına sebep olan, insanın beden bilincini yadsıyıp, duyguları hissetmeden soyut düşüncelerle açıklamaya çalışmasıdır:

Düşünceleri yaşama uygulamak için zorlamanın kaçınılmaz sonucu bu, insanın en derin içgüdülerini zorlamanın; en derin duygularımızı birtakım düşüncelere göre zorluyoruz. Bu formülle sürüyoruz kendimizi, tıpkı bir makine gibi. Mantık yolu, her şeye egemen olmaya yelteniyor, katıksız bir nefret buluyor karşısında. (LCS 57)

Kermode, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ndeki Clifford'un güçsüzlüğünün "doğrudan doğruya savaşın yol açtığı" bir durum olduğunu söyler (153). Ancak Clifford, cinselliği bir ayrıntı ve soyu sürdürmeye yarayan, modası geçmiş organik bir süreç olarak görür. Constance'ın cinsel ihtiyacına çözüm olarak, geçici sevgililer bulmasını önerir:

Gelip geçici şeyler bunlar . . . İnsanlar bu işi büyütmeseler, kuşların çiftleşmesi gibi gelir geçer bunlar. Böyle olmaları

da gerekir. Ne önemi var? Önemli olan bütün bir yaşam boyu arkadaşlıktır. Bir iki kez birlikte yatmak değil, tanrının günü birlikte yaşamak, bir yastıkta kocamaktır. Biz ikimiz karı kocayız, başımıza ne gelirse gelsin, böyle kalacağız. Birbirimizin alışkanlıklarını kapmışız. Alışkanlık, bence gelip geçici bir coşkudan çok daha canlı bir şeydir . . . Bu, evliliğin gerçek gizidir, cinsel birleşmenin değil; hiç olmazsa, cinsel birleşmenin yalın bir etkisi değildir. Seninle ben bir evlilikte kaynaşmışız. Bu gerçeğe sıkı sıkıya bağlı kalırsak, şu cinsel birleşme sorununu da sanki dışıye gitmekmiş gibi, soğukkanlılıkla çözüme bağlamamız gerekir. (LCS 63)

Cinselliğini belden aşağı kötürüm olduğu için yaşayamayan Clifford, dıştan bakılınca uyanık görüldüğü halde, derinlerde olumsuzluk yaşar. Lawrence, Clifford'ın durumunu şöyle açıklar:

Belli belirsiz, insan ruhunun büyük yasalardan birini kavıyordu böylece Connie: duygusal ruh, gövdeyi öldürmeyen yaralayıcı bir vuruşla karşılaştığı zaman, gövde yavaş yavaş iyileştikçe ruh da iyileşir gibi oluyordu. Ama yalnız görünüşteydi bu. İnsanın yeniden döndüğü alışkanlıklarının bir sonuydu. Yavaş yavaş ruhun almış olduğu yara kendini duyurmaya başlıyor, etteki bir çürük gibi, korkunç acısı zamanla gitgide derinleşiyor, bütün ruhu dolduruyordu. Artık iyileştigimizi, her şeyin gelip geçtiğini düşünmeye başladığımız an, bu yaranın dolaylı sonuçları en kötü biçimde patlak veriyordu. (LCS 69)

Lawrence, sağlıklı bir cinsellik yaşayamayan kadın ve erkeklerin mutluluk anlayışını, yozlaşmışlığı temsil eden isimlerden biri olan ve Connie' nin kısa süreli bir cinsellik yaşadığı Michaelis'e söyler: "Her türlü mutluluk, her türlü. Giyim, belli bir ölçüde mücevher, canının istediği gece kulübü, istediğin her yerde saygı görmek... daha neler neler, mutluluğun her türlü" (LCS 73). Harris' e göre Lawrence, modern erkeklerin değişmesini ister (525). Çünkü Lawrence'a göre modern erkek ve kadınlar beden bilinçleri olmadığı için yaşamda yoksundurlar.

Lawrence'a göre modern toplum, beden bilincine sahip olmayan duyarsız kadın ve erkeklerden oluştuğu için "uygarlık devrilmek üzere, dipsiz kuyuya, uçuruma doğru" yuvarlanmaktadır. Fakat Lawrence, gelecekte umutludur:

Gelecek yeni dönemde gerçek erkekler bile olabilir, dedi Tommy. 'Gerçek akıllı, eksiksiz erkekler, eksiksiz güzel kadınlar! Şimdiki durumumuza oranla böyle bir şey büyük bir değişiklik olmaz mı? Biz erkek değiliz, kadınlar da kadın değil. Durumumuzu kaçamaklarla sürdürmeye, tekdüze, düşünsel deneylere kafa yoruyoruz ancak. Bizim zekâ yaşı yediyi geçmeyen bir sürü akıllı kuklalarımızın yerine gerçek erkeklerle kadınlardan kurulma bir uygarlık bile geçebilir. Dumanlaşmış insanlardan, şişedeki bebeklerden çok daha şaşırtıcı bir şey olabilir bu. (LCS 99-100)

Lawrence'ın, cinsellik anlayışında 'dokunmak' esastır. Kermode, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde Lawrence'ın sözcüsü Mellors'ın dışında, bedensel duyarlılık ve cinsel alanda bir dönüşüm gerekliliğini söyleyen tek sesin Tommy

Dukes olduğunu belirtir (155). Tommy Dukes, bu konuda Lawrence'ın düşüncelerini şöyle ifade eder: "Ben insanlar arasında tence bir bilincin olmasını savunuyorum, diye düşündü içinden. Cana yakın bir değinmeyi savunuyorum. Bu kadın da benim eşim, yoldaşım" (LCS 340).

Akşit Göktürk'e göre, Lawrence, "sevginin temel edimlerinden" birinin dokunma sıcaklığı olduğu görüşündedir. Göktürk, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nin önsözünde Lawrence'ın bu düşüncelerine açıklık getirir:

Dokunmak, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde metnin en önemli kavramıdır. Dokunmak, yalnız tensel bir edim olarak kalmaz, doğanın evrendeki bütün varlıkların içinden akıp giden yaşam vuruşlarıyla bir iletişime sokar öznesini. (LCS önsöz 8)

Göktürk'e göre, bu anlamda dokunmak, Constance'ın kocası Clifford ile yaşadığı Wragby' de yoktur. Wragby'de, Lawrence'ın önem verdiği duyarlılık "bir alay kocaman söz, önemli düşünce, gösteriş arasında donmuştur" (LCS önsöz 8). Lawrence'ın sevgi anlayışı, "iki insan arasında derin bir anlayış ve sorumluluğa dayanır" (LCS önsöz 11). Akşit Göktürk' e göre Lawrence, bu anlamda sevmeyi bilmeyen "erkek ve kadınlardan kurulu bir dünyada gerçek mutluluk ile güzelliğin var olmayacağı inancındadır" (LCS önsöz 11). Göktürk, Lawrence'ın sevgi anlayışının kadını ve erkeği bilinçlendirici ve olgunlaştırıcı bir yanının olduğunu söyler:

Bilinçlendirici bir sevginin dünyamızda ne ölçüde kavrandığı sorulabilir. Öyle ya, günümüzde boyalı dergiler, gazeteler, televizyon dizileri, özel dükkânlar, kaldırımlar cinselliği bütün cıvıklığı ile boca ediyor insanların yaşamına. (LCS önsöz 11)

Lawrence'ın cinsellik anlayışında ise, tanrısal bir boyut vardır. Kastettiği bilinçli bir cinsellik, kadın ve erkeği evrensel bir boyuta ulaştırır. Buna göre kadın ve erkek, kendi kişiselliklerinin ötesinde, öz benliklerini daha derin bir duyarlılıkla kavrarlar. Akşit Göktürk'e göre, Lawrence, ancak bu tür bir cinsellikle, kadın ve erkeğin kendi içlerindeki güneş ile ayın uyanışına eriştikleri görüşündedir (LCS önsöz 10).

Farklı bir bakış açısı sunan Kate Millett, Lawrence'ın romanlarında, Lawrence'ın kadınlarının erkekler tarafından uyandırılmayı beklediğini iddia eder (241). J. H. Harris ise, erkeklerin de bir kadın dokunuşu ile uyandırıldıklarını söyler. Oysa gerçekte, Lawrence'ın romanlarında, Lawrence'ın öngördüğü bilinçli cinsellik ile, kadın ve erkek, evrensel bir kavrayışla bilinçlenerek yeniden doğar ve Lawrence'ın "ütopyasındaki uyanmış kadınlar ve erkekler" olurlar. Buna göre *Gökkuşağı*'ndaki Lydia ile Tom bilinçli bir cinsellik yaşayarak, Lawrence'ın ütopyasında uyanırlar:

Şimdi uyanıyordu, yitip gitmişti . . . Uyanması adına ona en çok yaklaşan adamdı. Yine de hep, süreler arasında eski bilinçsizliğine, umursamazlığına düşüyordu ve içinde, artık onu yaşamdan vazgeçme isteğinden alıkoyan bir irade vardı . . . Giderek onu daha iyi tanımaya başladı; içgüdüğü ona–yalnızca ona bağlanmıştı. O kendi türünden biri olmadığından ona duyduğu dürtü, güçlüydü; ama onu yöneten tek bir kör içgüdü vardı: onu almak, ona sahip olmak, sonra da kendini ona bırakmak. Güvence olurdu. Ondaki kök salmış güveni ve yaşamı duyabiliyordu. Hem de çok taze ve gençti; Gözlerinin

mavi, sağlam canlılığı sabah gibi hoşuna gidiyordu. Çok gençti. (G 65-6)

Lydia ve Tom evliliklerinin ikinci yılında yeni bir uyanış yaşarlar:

İki yıllık evlilikten sonra şimdi birlikte gelişleri, daha önce olduğundan çok daha güzeldi. Başka bir varoluş çemberine giriş, başka bir yaşamın kutsayışı, eksiksiz bir törendi. Ayakları, öğrenmenin garip toprağını dövüyor, adımları keşfettikleriyle ışıyordu. Ne yana yürüseler, güzeldi, çevrelerindeki dünya, bulduklarıyla her kez yeni baştan çınıyordu. Hoşnutluk ve rahatlıkla yollarına devam ettiler. Her şey yitirilmiş, geriye araştırılıp incelenmesi kalmıştı. (G 112)

*Lady Chatterley'in Sevgilisi'*ndeki Mellors, Connie ile yeniden yaşama döner:

'Ben her şeyin bittiğini sanıyordum. Oysa şimdi gene başladım' 'Neye başladınız?' 'Yaşamaya.' 'Yaşamak!' diye yankıladı Connie, garip bir ürpertiyle.'Yaşamak' dedi. 'Kaçışı yok bu işin. Kaçmaya çalışırsanız, bu çaba ölüm bile olabilir sizin için. İşte gene başlamak zorunda kaldım şimdi.' (LCS 150)

Aynı romanın baş kadın kişisi Connie ise, Lawrence'ın öngördüğü bilinçli bir cinsellikle, Akşit Göktürk'ün de dediği gibi "insanı tutsak eden benliğinden" kopararak "yepyeni bir özdeşliğe açılır" (LCS önsöz 10).

Bir denizdi sanki kocaman bir kabartıyla şişen, şişen yükselen kara dalgaları bütün varlığı, öyle ki, gitgide bütün karanlığı eyleme geçti, kara, sağır kitlesiyle yuvarlanıp duran bir okyanus oldu kadın . . . daha büyük dalgalar benliğinden bir kıyıya doğru yuvarlanıyor,

benliğini açıyor, bilinmez batış gitgide daha yakına, daha yakına varıyor, benliğin dalgaları benliğinden daha da uzaklaşıyor, onu öylece bırakıyor, en sonunda birdenbire yumuşacık, ürpertili bir kendinden geçişle, bütün kanına dokunulduğunu kavrayınca, bir tükenişte buluyordu kendini, bitmişti. Bitmişti, yoktu artık, bir yandan da doğmuştu: bir kadındı. (LCS 216-17)

Akşit Göktürk, Lawrence'ın bu romanda, benliğin silinişi ile “evrensel bir duyarlılığın” kazanılmasını başarıyla işlendiğini belirtir (LCS Önsöz 10). Lawrence'a göre, kadın ve erkek, beden bilincine ulaşmış, bir cinsellikle birbirlerini tamamladıkları için *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ndeki Mellors kadınsız kendini “eksik” hisseder:

Kulubeye gitti, battaniyeyi sarınarak yere uzandı. Ama uyuyamadı, üşümüştü. Üstelik kendi yaradılışındaki eksikli, eksik yaradılışı, yalnızlığını bir bıçak gibi duyuyordu. Onu istiyordu, ona dokunmak, onu sımsıkı göğsüne bastırarak bir bütünlenmek, sonra uyumak istiyordu. (LCS 180)

Romanlarında, Lawrence'ın uygun gördüğü kadın ve erkek karakterler, bilinçli bir cinsellik yaşayarak kişisel benliklerinin ötesinde Tanrısal bir boyut kazanır. Lawrence'ın bu mistik öğretisini *Gökkuşağı*'ndaki Ursula, henüz beden bilincine ulaşmadığı bir dönemde anlamaya çalışır:

Tanrı'nın oğulları insan kızlarının güzel olduğunu gördüler ve onları kendilerine eş seçtiler . . . O günlerde dünyada devler yaşıyordu, ondan sonra da Tanrı'nın oğulları, insanların kızlarıyla birleşip onlardan çocukları

olduğunda o çocuklar herkesin bildiği o ünlü ve kudretli adamlar oldular . . . O günlerde olsa, Tanrı'nın oğulları onu güzel bulmaz, eş olarak almazlar mıydı? . . . Ola ki bu çocuklar, Tanrı'nın oğulları, ne kovulmayı ne de düşüşün getireceği alçaklığı biliyorlardı. Bunlar insanoğlu kızlarının ayağına gelmişler, güzel olduklarını görünce, onları eş olarak almışlar, kadınlar gebe kalıp ünlü adamlar doğurmuşlardı. Gerçek yazgıydı bu. Tanrı'nın oğullarının, insanoğlunun kızlarına geldikleri o köklü, sağlam günlerde gezindi. (G 320-21)

Ursula *Gökkuşağı'*nda, Anton ile birlikte olduğu dönemde Tanrı'nın sonsuzluğuna ulaşamaz; çünkü Anton Skrebensky beden bilincini özümsemiş bir erkek değildir:

Düşleri adına hemen el koydu ona Ursula. Güzel olduğu için insanoğlunun kızlarını beğenen Tanrı'nın Oğullarından birine benzeyen bir tane de burada vardı işte. O Adem'in oğlu değildi, Adem gurursuzdu. Yerinden yurdundan iki büklüm sürülen Adem değil miydi? İnsanlık yarışı, hep kendi varlığını arayan bir dilenci olagelmemiş miydi? Ama Anton Skrebensky yakarmazdı. Kendine sahipti, bu da yeterliydi. Başka insanlar gerçek anlamda ona bir şey veremezler, ondan da bir şey alamazlardı. Ruhu tek başına ayaktaydı. (G 338)

Ursula, yozlaşmış toplumun erkeklerinden olan Anton Skrebensky' den sonra Lawrence'ın hayal ettiği dünyadan gelen Birkin'le karşılaşır:

Bir inanmazlık içinde gibiydi. Birkin'e baktı ve başka bir dünyadan gelme bir yaratık görür gibi oldu. Kutsal Kitaptaki o sihirli sözler aklına geldi: *Tanrının oğulları Ademin kızlarını gördüler ve onları güzel buldular.* Yanında oturan bu adam da Tanrının oğullarında biriydi sanki. Ve ona, Ursula'ya bakıyor, onu güzel buluyordu. Ve hiçbir şey söylemeden gülümsüyordu, onun çiçek gibi, taptaze ışıklı bir çiçek gibi açmış olan yüzüne bakarken. Sanki dünyada konuşma diye bir şey kalmamıştı artık. Yalnızca, birbirlerinin yakınlığından hoşnut, çiçeklerin sessiz mutluluğu. (AK 311)

Ursula *Aşık Kadınlar*'da, Lawrence'ın öngördüğü türden cinsel anlayışı olan Birkin ile birlikte, gizemli yaşam kaynağını bularak Tanrısal boyuta ulaşır: "Ona hayat veren devinimin kaynağını bulmuştu. Sanki dünya yeni kuruluyordu ve Ademin kızlarından biriyle Tanrının oğullarından biri karşılaşmışlardı"(AK 312).

Kate Millett bu noktada, sözcüsü Birkin' i peygamber gibi anlattığı için, Lawrence'ın kendisini de Tanrısallaştırdığını söyler (262). Lawrence'ın ütopyası için uygun gördüğü *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'indeki Mellors-Connie çiftinin Tanrısal boyutta tensel bilince varmaları Connie aracılığıyla anlatılır:

Şimdi yüreğine garip bir mucize uyanmıştı. Bir erkek! Erkekliğin, üzerindeki garip gücü! Elleri adamın üzerinde korkuyla geziniyordu. Onun, kendisine karşı taşıdığı garip, düşmanca, hafif tiksiniç anlamdan korkmuştu: bir erkek. Şimdi dokunuyordu ona, tanrının oğulları, tanrının

kızlarıyla birlikteydi şimdi. Ne güzeldi onu ellemek, ne güzeldi teninin dokusu! Ne güzeldi, ne güzel! (LCS 217)

Lady Chatterley'in Sevgilisi'nin kadın başkışısı Connie'nin, Lawrence'ın savunduğu bedensel bilince ulaşması zaman alır. Kermode'a göre bu süreç, Lawrence'ın mistik öğretilerine uygun olarak yedi aşamada anlatılır (158). Holbrook, Mellors'ın Connie'ye yaklaşımının tecavüz niteliğinde olduğunu söyler (340). Kermode ise, Connie'yi yeniden doğuşun bir simgesi olarak görür (153).

Connie, bilinçli bir cinsellik anlayışını kavradıktan sonra toplumun yozlaşmışlığını daha açık bir şekilde görür. Clifford'la aralarında konuşurken artık Lawrence'ın sözcüsü olur:

Ben gövdeyi seçiyorum. Gövdenin yaşamı, ruh yaşamından daha bir gerçektir bence: Gövde yaşama karşı gerçekten uyanmışsa, tabii. Senin bu ünlü palavracı gibi birçok kimsede, ruh gövdenin leşi üzerine illeştirilmiş bir şeydir ancak. Clifford şaşkınlıkla bakıyordu. 'Gövdenin yaşamı da,' dedi 'hayvansal bir yaşamdır ancak.' 'Leşliği kendilerine uğraş edinmiş kimselerin yaşamından bin kat daha iyidir. Ama tam değil! İnsan gövdesi yeni yeni canlanıyor ancak. Eski Yunan' da titrek titrek yanıp sönüyordu, sonra Platon'la Aristoteles öldürdüler onu, İsa ise kökünü kuruttu. Ama şimdi gerçekten gövde yeni baştan diriliyor, mezardan kalkıyor. Güzel bir şey olacak bu, insan gövdesinin yaşamı, güzel bir evrende güzel bir yaşam olacak.' (LCS 287)

Kermode'a göre Connie, Lawrence'ın beden bilinci kavrayışının aşamalı olarak gerçekleştiği inancını yansıtır (158). Akıl ve mantık temelinde nesnel bir düzlemde yaşayan Clifford bu kavrayışı algılayamaz:

'Sevgilim, böyle bir yaşamın öncüsü gibi konuşuyorsun! Biliyorum, bir yolculuğa çıkıyorsun: ama böylesine bayağı bir sevinç duyma bundan. Tanrı daha yüksek, daha ruhsal bir varlık ortaya koymak için, insanoğlundan barsakları, beslenme sistemini kaldırıyor yavaş yavaş, inan bana.' 'Ne diye inanacaktım sana Clifford? Senin söylediklerinin tam tersini duyuyorsam, bu Tanrı'nın senin deyimimle, barsaklarımda neden sonra uyanmaya başladığını, orada bir tan gibi mutlucu ısıdığını duyuyorsam, neden inanacaktım sana? (LCS 287-88)

c. Evlilik ve Kadın-Erkek İlişkileri

Lawrence'ın *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde ele aldığı Connie-Clifford evliliğinin dışında, özünde derin bir sorumluluğa dayanan sevgiyle cana yakın ve sevecen bir cinsellik üzerine kurulan evlilikler, farklı çizgilerde gelişir. Lawrence, evliliğe inanan bir yazardır (Huxley 41). *Gökkuşağı*'nda Tom Brangwen, üvey kızı Anna'nın ve Will'in düğün töreninde kendi evliliğinin mutluluğunu yansıtan düşüncelerini şöyle açıklar:

Evlilik . . . onun için yaratıldığımız şeydir . . . Cennette evlilik yok, ama dünyada *var*. . . eğer melek olmamız gerekiyorsa . . . onlar arasında da kadın erkek diye bir şey yoksa, bence evli bir çift bir tek melek oluşturur . . . çünkü bir melek insandan daha *önemsiz* olamaz ve bir adamın

ruhu *yoksa* insandan aşağı bir yaratık olur . . . bir meleğin insandan öte bir şey olması gerekir. Ben de diyorum ki, melek bir erkekle bir kadının ruhunun birleşmesidir: mahşerde birlikte kalkacaklardır . . . bir erkekle bir kadının ruhu bir araya gelirse bir melek ortaya çıkar . . . bedenlerle ruhlar aynı şey . . . ben melek olacak olsam, bu benim evli ruhum olurdu, yalnız ruhum değil. Bir delikanlıyken ki ruhum değil: o zaman bir melek *olabilecek* bir ruhum yoktu. (G 160-62)

Mina Urgan'a göre *Gökkuşağı*'nda anlatılan üç çift arasında tek mutlu beraberlik, Tom ile Lydia'nın beraberliğidir (161). Tom Brangwen tıpkı Lawrence gibi kendisinden altı yaş büyük yabancı bir dul kadınla evlenir. Lydia birinci eşini ve iki çocuğunu savaşta kaybeder. Dört yaşındaki kızıyla savaştan kendini kurtaran Lydia eğitimli bir kadındır. Tom ile Lydia'nın, farklı kültürlerden gelmelerine rağmen, Lawrence'ın idealize ettiği mutlu bir evlilikleri olur. Urgan, gökkuşağının Tom ile Lydia'nın mutlu evliliklerini simgelediğini söyler (161):

Hoşnutluk ve rahatlıkla yollarına devam ettiler . . . Lydia ona, o Lydia'ya geçit olmuştu. Sonunda her biri öbürüne, ardından birbirlerinin yüzüne ılık seli boşalan kapılarını, ardına kadar açmıştı; bir değişim, bir ululama, bir gerçeğe boyun eğmişti bu. Yüreklerinde bu değişimin ışığı hep yandı. Tom yine eskisi gibi kendi yoluna gitti, Lydia da kendininkine; dünyanın geri kalanında bir değişiklik olmamış gibiydi ama her ikisi için de o değişimin harikulade şaşkınlığı hep sürdü. (G 112)

Lawrence bir mektubunda evlilikte önemli olan sevgi ve sorumluluk anlayışını şöyle açıklar:

Bir kişi sevmeyi öğrenmeli ve o sevgiyi elde etmek için acı çeke çeke yolunda ilerlemelidir: bu yolculuk sürgit öteki can'a karşı olmalıdır, ondan uzaklaşmak için değil. Aşkın, anlaşılır anlaşılmaz, tamamlanmış bir şey olduğunu mu sanıyorsunuz? . . . sevmek için, karşıt cinsi anlamayı öğrenmeli. İşte bu, son derece güç ve acı vericidir, ama katlanmaya değer tek şeydir. Tüm tutkunuzun, asıl gereksinmenizin iyi bir meslek sahibi olduğunu, ya da yaşamınızı etkinlikle doldurmayı, giderek yaşamınızı ailenizle nesnel olarak paylaşmayı düşünmemelisiniz. Hayır, öyle değil. Bu yaşamınıza can katan en büyük gereksinmeniz, karınızı tümüyle ve karşı koymadan, bedenden ve ruh'tan soyutlanmış olarak sevmektir. O zaman huzura ve iç güvenliğe kavuşursunuz, yanlış giden öteki şeylerin önemi yok. Bu huzur ve güvenlik, kendi yapıtınızı üretmekte size eylem özgürlüğü verecek, gerçek, bağımsız bir üretici olacaksınız. (Huxley 75)

Gökkuşağı'nda Tom ile Lydia'nın güçlü birlikteliği Tom'a güven verir: "İkisinin garip, dokunulmaz birlikteliği Tom'a kendini Tanrı kadar güvenli ve sarsılmaz hissettiriyordu" (G 55-6).

Kermode, *Aşık Kadınlar*'da, Birkin ile Ursula'nın evliliğinin ruhsal ve duygusal eksiklerin giderildiği mistik bir beraberlik olduğunu söyler (86). Lawrence, kadınla erkeğin birbirleriyle kaynaşmadan ve benliklerini yok

etmeden ayrı bireyler olarak birlikteliklerini sürdürmeleri gerektiği inancındadır:

Oysa Rupert kendi başına bir bütün olmak istegindeydi. Ve karşısındaki kadın da bütün bir varlık olmalıydı, tek başına. Bu yüzden istiyordu ki seks denen şeyde öbür insansal iştahların düzeyine insin, bir amaç değil de araç olarak benimsensin. Kadınla erkek, seksin ötesinde iki yalın ve tek varlık olarak bir araya gelsinler, birbirlerinin özgürlüğünü sağlasınlar ve bir doğasal gücün iki zıt kutbu gibi birbirlerini dengelesinler. Öylesine susamıştı ki özgürlüğe! Ne birleşme gereksiniminin baskısı ne de doymamış isteklerin işkencesi! Hayır! O kendi başına ne kadar özgürse Ursula'yla o kadar özgür kalabilmek istiyordu; tek, ferah, serin gene de onun sayesinde dengesini bulup durulmuş. Sıradan sevişmelerdeki kaynaşma ve yapışmalar gönlünü bulandırır olmuştu. (AK 217-18)

Mina Urgan, Lawrence'ın ayrı bireyler olarak birlikteliklerini sürdürme düşüncesinin, Lawrence'ın bireyciliğinden kaynaklandığını söyler (73):

Ne var ki artık yeni bir çağ başlamak üzereydi: Herkes kendi kimliğini bireyliğinde kazanacak ve karşı cinsten apayrı, bambaşka olmanın muradına erecekti. Erkekler katıksız erkek olacaktı, dişiler katıksız dişi ve her iki cins apayrı kutuplarda kusursuz bir denge yaratacaklardı. Her iki cinste de bireylik bilinci ön safta gelecek, seks ikinci derecede kalacaktı. Her iki cins de birbirinden ayrı birer

bütün olarak kendi yasalarına göre yaşayacaklardı. Kadın özgür, erkek özgür. Ve bu özgürlüğü, bu başkalıkla ayrılığı her ikisi de kabul edeceklerdi... (AK 219).

Aşık Kadınlar' da Lawrence'ın sözcüsü olan Birkin, Ursula ile duygunun da ötesinde bir ilişki ister:

Duygunun ötesinde, sorunsuz ve kesin bir ben var, bir sen var' dedi. 'Seninle bu bölgede birleşmek istiyorum işte. Duygusal sevişmek bölgesinde değil de ötede, konuşmak, koşul önermek, ummak gibi şeylerin olmadığı yerde. O yerde sen ve ben ne idiği belirsiz iki yaratıyız; yalın, çıplak, yabancı. Birbirimize salt istediğimiz için yaklaşacağız, çünkü o bölgede kural, yasa sorumluluk diye bir şey yok, ne de zorunluluk. İnsan salt içinden geldiğini yağar orda; önüne çıkana el koyar ama hiçbir şeyden sorumlu tutulmaz. Hiçbir şey istemez, hiçbir şey vermez. Herkes yalnızca içindeki ilkel isteğe uyar. (AK 174-75)

Birkin'in, Ursula ile yaşamak istediği birliktelik, sevgi kavramının ötesinde Tanrısal bir boyuttadır: "Biliyorum. Senin de benim de içimizin sevginin ötesinde bir bölge var ki aklımızla kavrayamıyoruz. Gözle görülemeyecek kadar uzakta olan yıldızlar gibi" (AK 174). *Aşık Kadınlar'* da Birkin ve Ursula'nın evliliği Kermode'a göre, Lawrence'ın eleştirdiği yozlaşmış evliliklerden farklı olarak, iki ruh arasında dengeli bir evliliktir. Birkin ile Ursula iki ayrı ruhtan oluşan yeni bir "teklişe" kavuşurlar : "Aralarında sessizlikle dolu uçsuz bucaksız boşluklar vardı. Çünkü kendi yarattıkları

cennette yepyeni bir tekliğe kavuşmuşlardı. Sözler ayrı kişilerin arasında gider gelir. Tek olan şey konuşamaz" (A K 360).

Mina Urgan'ın da dediği gibi, "Ursula ile evlenmek, Birkin'in dirilişi ve yaşaması" olur (185):

Birkin, 'seni seviyorum' diyerek onu öptü. Yeniden dünyaya gelen bir adam gibi katıksız bir umutla içi titriyordu; öyle bir umut ki ölümün sınırları çoktan aşıp ta gerilerde bırakmış. Bunun onca ne kadar önemli olduğunu, bu iki sözcüğe onun neler sığdırdığını Ursula nerden bilebilirdi? . . . Ama erkeğin onu sevmekte bulduğu anlatılmaz gönül borcuyla sevinci..Daha bir süre önce tüm çevresindekiler gibi yarı ölmüş ve makineleşmişken yeniden can bulmanın ateşli mutluluğunu, Ursula anlayamadı. Yaşlılığın gençliğe tapındığı gibi tapıyordu Birkin ona; çünkü onun sayesinde içindeki umut ve inanç çekirdeği yeşerecek filiz verecekti. Ursula'yla evlenmesi demek onun yeniden dirilmesi ve yaşayabilmesi demektir. (AK 359-60)

*Aşk Kadınlar'*da iç içe işlenen iki ayrı aşk öyküsü farklı biçimlerde sonuçlanır. Urgan'a göre, Lawrence'ın sözcüsü Birkin, "Ursula'ya aşkı sayesinde yaşama yönelirken; Gerald, Gudrun'a aşkı yüzünden ölüme sürüklenir." (185):

Birkin Ursula'ya sarıldıkça kendinden geçiyordu. Yüzünü Ursula'nın ince, ipek saçlarına gömmüş, bu saçlardaki deniz ve gece kokusunu içine sindiriyordu. İçi huzur doluydu; kendini çevresindeki karanlığa teslim etmişti.

Ömründe ilk olarak kusursuz, sonsuz, noksansız bir gönül rahatlığının tadını tadıyordu. (AK 377)

Gudrun'un bakış açısının, Lawrence'ın evlilik anlayışına uygun olmayışı, Ursula ile Gudrun arasında geçen konuşmada görülür:

İnsanın başka bir insanla birlikte dünyadan temelli kopması da yeni bir dünya yaratmak değil, bir düş dünyasına sığınmaktır . . . gene de insan eski şeylere sımsıkı bağlı kaldığı sürece hiçbir yenilik yapamaz gibi geliyor, anlatabiliyor muyum? Eskiyle savaşmak bile biraz eskinin egemenliği altında olmak demektir. Gudrun, 'Sana hak veremiyorum; hiç hak veremiyorum' dedi. 'Bu dünyanın sonuna ulaştığını anlayıp da cup diye yepyeni bir dünyaya atlamak . . . Yapamazsın' Ursula birden dimdik doğrularak 'Olur; yapılabilir!' diye yanıtladı. 'Oluyor nitekim. Eski dünyayla bağlarının koptuğunu insan bir yerde anlıyor. İçimizde başka dünyalı bir benliğin varlığını seziyoruz sanki. O zaman başka dünyaya cup diye atlamak gerek.' (AK 421)

Lawrence'ın ideal evliliğinde esas olan sorumluluğa dayalı sevgi anlayışı Gudrun'da yoktur:

Hele sen ki, nerde olursan ol, hayatta en yüce şeyin sevmek olduğuna inanırsın...' 'Hiç de değil' dedi Ursula. 'Sevmek aşırı derecede insancıl bir şey; fazla küçük. Ben insan dışı bir şeye inanıyorum ki sevmek bunun ancak küçücük bir parçası. Aşktan da öte bir şey.' Gudrun gözlerini kırpmadan ablasına bakıyordu. Onu hem

öyle üstün, hem de öyle hor görüyordu ki, aynı zamanda! Sonra birden yüzünü ondan çevirerek çirkin ve soğuk bir sesle 'Valla, ben daha sevmekten öteye geçemedim.' dedi. Ursula içinden 'Sen daha sevmedin ki, sevmekten öteye geçebilesin!' demek istedi bir an. (AK 422)

Holbrook, Lawrence'ın anne ve babasının evlilik anlayışını onaylamadığını söyler (171). Lawrence, bu nedenle romanlarında sevgi ve saygıya dayalı evlilikler işleyerek toplumun yozlaşmışlığına çözüm bulmaya çalışmıştır:

Evlilik Tom'da büyük değişiklik yaptı. Artık yaşamın güçlü kaynağını bildiğinden, her şey uzaklaştı ve eski önemini yitirdi, gözleri yeni bir evrene açıldı ve daha önceki saçmalıklarını düşüğünde, şaşırdı. Yeni, dingin bir ilişki, gözünün gördüğü her şeyde; güttüğü sığır sürülerinde, rüzgârda anafor gibi dönen ekinlerde, uçsuz bucaksız, bilinmeyen bir doyumluğa giden bir adam gibi sağlam, umutluydu. Yemek zamanı kapıda beliriyor, girmeden bir an durup onun orada olup olmadığına bakıyordu. Ovulmuş bembeyaz masanın üstüne tabakları koyarken görüyordu onu . . . Tom da onun kendi kadını olduğunu ve bu varlığın onun sahip olması için orada olduğunu biliyordu. Onunla; bilinmeyen, anlaşılmayan ve hesaba gelmeyenle bir ilişki içinde yaşıyordu. (G 70)

Gökkuşağı'nda Tom Lydia' ya yıllar sonra bile kendisini desteklediği için minnet duyar : "Bu insanların arasında, onu desteklemek gerektiğinde yanında

olduğu için minnet duyuyordu ona Brangwen” (G 155). Lawrence’ın ideal evliliğinde kadınla erkek birbirine değer verir:

Kendini daha olgun ya da tamamlanmamış hissetmiş olsa, şimdiki Tom’la kendi düğünündeki Tom arasında ne fark olurdu? Yine evlenebilirdi onunla karısı . . . Onunla karısı; gökler dört bir yanlarında gürler, sarsılırken dimdik iki küçük görüntü bu düzlüğü aşıyordu. İnsan ne zaman sona ulaşırdı? Ne yöne doğru biterdi bu? Bilgi buydu işte. Duyduğu acıyla övündü. Karısıyla, düzlükte kamp kuran iki çocuk gibi yollarına devam ederlerdi. Sonsuz gökten başka kesin olan ne vardı ki? Ama o da öylesine kesin, öylesine bağımsızdı ki . . . Kendi yaşamı ne kadar zengin ve güzeldi; kırmızı, yanan, göz alıcı, onun bedeninin karanlık çarkları içinde kendisiyle övünen bir yaşamdı. Karsısı da kendi yaşamının çarkları içinde nasıl parlıyor, koyu koyu yanıyordu. (G 157-58)

Kermode’a göre, Lawrence, bir evlilikte erkeklerin bilinmeyeninin sınırında uğraş vermelerini istemektedir. Kermode, Tom ile Lydia’nın evliliklerinde aralarındaki kültür farkı nedeniyle birbirlerini tanıma ve benimseme uğraşı verdiklerini söyler (49):

Tom’un yaşamı dışında garip, yabancı bir şeye, aralarında bir uzaklığa neden oluyordu. Akşam yattıklarında da Tom onunla bir işi olmadığını anlıyordu. Lydia çocukluğunda, o da bir köylü, toprağa bağlı bir köle, bir hizmetçi, bir aşık, resmi olmayan bir koca, bir gölge, bir hiç oluyordu. Şaşkınlığı daha geçmemiş yatıyor, o kadar iyi bildiği

odaya bakıp bakıp, pencerenin, dolabın, gerçekten orada mı durduğunu, yoksa boşlukta bir uydurmaca mı olduğunu düşünüyordu; sonra da yavaştan, içinde ona karşı büyüyen bir öfkeye düşüyordu. Ne var ki çok şaşırdığından, aralarında yine de belirli bir uzaklık bulunduğundan ve ardında açılan tüm bu garipliklerle Lydia ona göre çok şaşırtıcı olduğundan, aynı biçimde davranarak karşılık vermiyordu ona. (G 72-3)

Lawrence'ın evlilik anlayışında, Urgan'ın da dediği gibi, bilinçli bir cinsellik yatar (71). Urgan' a göre, Lawrence için kadınla erkeği kâğıt üstünde birleştiren yapay bir evlilik değil, aşk temeli üstüne kurulu gerçek bir evlilik kutsaldır (Urgan 182). *Lady Chatterley'in Sevgilisi'*nde Connie ile Clifford'un evliliği yapay bir evliliktir:

Zavallı Connie! Yıllar ilerledikçe yaşamasındaki hiçlik korkusu ta yüreğine işliyordu. Clifford'un düşünsel yaşamı ile kendi yaşamı gitgide hiçliğe dönmeye başlamıştı. Evlilikleri, Clifford'un sözünü ettiği o içtenlik alışkanlığı üzerine kurulmuş kaynaşmış yaşamları, zaman zaman bomboş bir hiçliğe bürünüyordu. Kuru sözdü hepsi, bir yığın kuru söz. Gerçek olan tek şey hiçlik, bir de bu hiçlik üstüne bir yığın kaypakça sözdü. (LCS 70)

Lawrence'ın uygun gördüğü evlilikte, bilinçli bir cinselliğin yanı sıra, süreklilik ve sadakat da önemlidir. Ancak, *Lady Chatterley'nin Sevgilisi'*nde cinselliğin yaşanmadığı Clifford-Connie evliliğinde, Clifford, Connie'nin cinsel gereksinimini gidermesi için kendisine bir sevgili bulmasını, hatta çocuk yapmasını önerir. Connie, Clifford'un bu düşüncesini kökten yanlış bulur:

“Connie susuyordu. Böyle kökten yanlış bir mantık karşısında söylenebilecek bir şey yoktu” (LCS 64).

Clifford, Lawrence’dan farklı olarak, evliliğin temeli olan cinselliği nesnel düzeye indirir. Clifford’a göre, Connie’nin çocuğunun kimden olduğunu bilmesine gerek yoktur:

Ama gelip geçici cinsel bağların, birlikte geçirilmiş uzun bir yaşam yanında hiçbir önem taşımadığı konusundaki düşünceme katılıyorsun tabi? İnsan, uzun bir yaşamın gerektirdiği şeylere cinsel ilişkilerden daha büyük bir önem verebilir değil mi? . . . Hem canım, bütün bu gelip geçici heyecanların ne önemi var? . . . Bütünleşmiş bir yaşam sürmek? Bütün olmayan bir yaşamın anlamı yoktur. Cinsel bağlardan yoksunluk bir eksiklik yaratıyorsa sende, sevişecek bir kimse bul kendine. Çocuğunun olmaması bir eksiklikse, bir çocuk yap . . . Kendimizi gereklilere uyarlar, bir yandan da bu uyarlamayı kendi sürekli yaşamamızın bir parçası durumuna getirirsek. Doğru değil mi? (LCS 64)

Gökkuşağı romanında durum biraz farklıdır. Mina Urgan’a göre “annesiyile üvey babasının kurdukları gökkuşağının altında büyüyen Anna, kendi evliliğinde gökkuşağına kavuşamaz” (163). *Gökkuşağı*’nın ikinci kuşak kadın karakteri Anna ile Will’in yaptığı evlilikte, aynı dünyaların insanı olmalarına rağmen, hem duygu hem de düşünce alanında çatışmalar vardır. Fakat Lawrence, evliliklerde bastırılmış öfkeler yerine, kavgaların yaşanmasını daha doğru bulur:

Geri dönen sevgi ve çekişme sürüp gitti. Bir gün her şey darmadağın, yaşam zehir olmuş, yıkılmış, bomboş kalmış ve ziyan olmuş görünüyor; ertesi gün yine olağan üstü, tek sözcükle olağanüstü oluveriyordu. Bir gün Anna Will'in varlığından çıldıracağını düşünüyor, su içerken çıkardığı ses bile dayanılmaz geliyor, ertesi gün odaya girip yürümesine bayılıyor, yüreği sevinçle doluyor, Will ay, güneş ve yıldızlar oluveriyordu. (G 194-95)

Urgan'a göre, Connie ile Mellors, aşkın yanı sıra, sevecenliğin ve bu sevecenlikten doğan uyumun görüldüğü bir birliktelik yaşarlar (Urgan 254). Connie hamiledir ve sevdiği adamın çocuğunu doğurmaya karardır. Lawrence'a göre evlenmeleri bir zorunluluktur: "Dünyanın gidişini değiştiremezsiniz. Bir cezaya çarpılmadan birlikte yaşamak istiyorsanız, evlenmek zorundasınız. Evlenmek için de hem sizin hem Connie' nin boşanması, boşanmaya dek de birbirinizden ayrı yaşamanız gerek"(LCS 347-48).

Connie Clifford'dan, Mellors da uzun süredir görmediği, eski karısı Bertha Coutts'dan boşanma kararı alır. Her ikisinin de eşleri, boşanmaya yanaşmadığı için problemlerle geçecek boşanma süreci bitene kadar, Mellors bir çiftlikte altı ay çalışacak, Connie ile Mellors, toplumu karşılarına aldıkları için, ortaya çıkacak sorunlara rağmen, birlikteliklerini sürdürmeye karardır. Bir sonraki yıl, Mellors'un kazandığıyla, Connie'nin annesinden kalan parayı birleştirerek alacakları bir çiftlikte çocuklarını büyüteceklerdir. Romanın sonunda, Mellors'ın, Connie'ye yazdığı mektupta, Lawrence'ın idealize ettiği birbirini tamamlayan kadın-erkek ilişkisi açık bir şekilde görülür:

İşler böyle giderse, endüstri-sürülerinin geleceği, ölümden, yıkımdan başka bir şey değil. Zaman zaman bütün içimin suya kestiğini duyar gibi oluyorum; bir yandan da sen, benden bir çocuk doğurmak üzeresin. Ama korkma. Gelmiş geçmiş bütün kötü günler, yeryüzünden her şeyi söküp atamamıştır; kadın sevgisini bile söküp atamamıştır. Böylece benim sana duyduğum isteği, seninle aramızda olan küçücük kıvılcımı da sökemecek, söndüremeyecektir. Önümüzdeki yıl bir arada olacağız.
(LCS 366)

Lawrence'ın kadına verdiği önem ve değer, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ndeki sözcüsü Mellors'ın, Connie'ye olan tutumunda görülür. Mellors toplumun tüm engellerine rağmen, Connie'ye sahip çıkar.

Kermode, Mellors'ın, kadın-erkek ilişkisi ve evliliğe bakış açısının, Lawrence'ın bu konudaki düşüncelerini yansıttığını söyler (156). Urgan da, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ndeki, Lady Chatterley ile koru bekçisi Mellors'ın *Gökkuşağı*'ndaki Polonyalı dul Lydia ile Tom gibi bir gökkuşağı oluşturdıklarını belirtir (270). Kermode'a göre, Lawrence'ın ideal evliliklerinden biri olan *Gökkuşağı*'ndaki Tom- Lydia evliliğinde, aralarındaki kültür farkı nedeniyle sarsıntılar geçirilir. Fakat buna rağmen, Tom karısına değer verir:

Yüreğinin dibinde kaygıyla acı olsan ne çıkardı? O derinlerdeydi, öyleyse öyle kalırdı. Karısı-onun acısı, çekeceği sancı, -eh, başka çaresi yoktu. O acı çekmeye katlanmıştı ama o zaman Tom dışarıda, yaşamın tam içindeydi; suratını asıp kederli olmakta direnmek,

maskaralık ve ahlaksızlıktı. Atın toynaklarıyla sert toprağı döverek kasabaya gittiğı bu sabah, mutluydu. Dünyanın yarısı, öbür yarısının cenazesinde ağlıyor olsa bile, eh, o mutluydu işte ve yanında neşeli bir kız oturuyordu. Ne olursa olsun, kim ölüme yaklaşırsa yaklaşsın, KADIN ölümsüzdü. Acı da, karşı durulamadığı zaman gelsindi. (G 86-7)

Lawrence’a göre “bir erkeğin bir kadına sunabileceğı bir anlam olmalıdır” (LCS 337). *Lady Chatterley’in Sevgilisi’*nde Mellors, Lawrence’ın bu düşüncesini Connie’ye söyler:

Yanmış bir bilet gibiyim biraz. Yaşayışım bir yön kazanmadan, sağlam bir biçime bağlanmadan, hiç olmazsa bana iç rahatlığı verecek bir durum kazanmadan, yaşamıma bir de kadın karıştırmanın ne gereğı var? Bir erkeğin yaşamasında, bir kadına sunabileceğı bir anlam olmalıdır; herkesten ayrı bir yaşam süreceklerse, kadın da gerçek bir kadınsa, gereklidir bu. Ben düpedüz sana gövdesini satan bir adam olamam. (LCS 337)

Kermode’a göre, Lawrence’ın öğretisinde, beden bilincine ulaşan insanın yükselişiyile, her birey melek kadar ayırıksıdır (43). Aldous Huxley, Lawrence’ın, kişilk olarak “çok duyarlı”, “bambaşka bir düzenin insanı” olduğunu söyler (Huxley 25). Huxley’e göre, Lawrence’ın, insanlıktan nefret etmesinin nedeni, toplumun ve bireyin yozlaşmışlığına üzülmesi ve bu sorunu herkesten daha fazla hissetmesidir. Yine, Huxley’e göre, Lawrence’ın karısı Frieda’ya olan tutumu, Lawrence’ın kadınlara verdiği önemi gösterir (Huxley 19) :

Benim için en umutsuz şey, diye yazmıştı, ‘arkamda bir kadın olmaksızın bir şey yapamamamdır... Böcklin –ya da onun gibi bir başkası–arkaları duvara gelecek biçimde olmazsa bir kahvede oturamazlar. Bense, eğer arkamda bir kadın yoksa asla bir yerde oturamam... Sevdiğim kadın beni bilinmeyenle doğrudan iletişime sokar, bu durum olmazsa, kendimi biraz yitik sayarım’. (Huxley 19)

Lawrence’ın bu tutumu romanlarında da görülür : “Artık yalnızca Ursula Brangwen değildi, Kadın’dı, insanlık zincirindeki Kadın’ın tümüydü. Her şeyi kapsayan’dı, evrensel olan’dı, nasıl ‘tek’ olarak sınırlanabilirdi?” (G 513).

Gökkuşağı’nda Tom’un, kendisinden altı yaş büyük ve bir çocuğu olan Polonyalı karısı Lydia’ya olan tutumu şöyle anlatılır:

Tom da o acı dersi, kendi kendini çekmeyi, istediğinden daha az almayı öğrenmeye başladı. Çünkü ona göre KADIN Lydia’ydı, tüm öbür kadınlar onun gölgeleriydiler. Çünkü o Tom’u doyuruyordu . . . her ne kadar deli gibi dışa vuran patlamaları oluyor, içip çirkin olaylar yaratıyorsa da; yine de akıntıya kürek çektiğini biliyordu . . . Lydia onu yalnızca kendi usulünce, kendi ölçülerine göre isteyebilirdi. Tom’un onu olduğu gibi bulmasından önce, onu kabul eden, onu istediğini gerçekleştiren kadın olarak, uzun bir yaşamı olmuştu. O, Tom’u kabul etmiş, onun isteğini yerine getirmişti. Yine kendi seçtiği zamanlarda ve kendi usulünce yapardı bunu

ama Tom, kendini denetlemeli, kendini ona göre ayarlamalıydı. (G 97).

*Lady Chatterley'in Sevgilisi'*inde, zaman zaman Lawrence'ın sözcülüğünü yapan Tommy Dukes, kadının değer verilmediği bir evliliğe karşı çıkar : "Bir kadının bir bavul gibi, bir elbise sandığı gibi benim adımın etiketini taşıması bana utanç verir" (LCS 50). *Lady Chatterley'nin Sevgilisi'*nde Clifford'un, soğuk ve saygılı tutumuna karşın, Connie, Lawrence'ın sözcüsü olan Mellors'ın kadına verdiği değeri hisseder:

Şimdi sıcak, sevgi dolu görünüyordu gözleri adamın, özellikle bir kadına karşı, olağanüstü sıcaklıkta, sevgi dolu, rahat gözlerdi bunlar . . . Gözleri gene bir alaycı anlam içinde gülümsüyordu, ama sıcak, mavi bir bakıma iyilik dolu gözlerdi bunlar. Üzerinde bir pantolon, yünlü bir gömlek, boz bir boyunbağı vardı, saçları yumuşak, nemli, yüzü oldukça solgun, yorgun görünüyordu. Gülümsemediği anlarda gözlerinden, çok acı çekmiş bir kimse olduğu anlaşılıyor, ama bu gözler gene de sıcaklıklarından bir şey yitirmiyorlardı. Bununla birlikte, solgun bir yalnızlık çökmüştü adamın üstüne, sanki onun Connie'nin orda olduğu gerçek değildi. (LCS 90)

Lawrence, yozlaşmış bir toplumda, Clifford gibi sevecenlik ve cana yakınlıktan uzak olan erkeklerin, kadına karşı tutumunu, bir kadının duygularıyla anlatır:

Geceliğini üstüne geçirdi, yatağına girerek, acı acı ağladı. Bu kırgınlığı içinde, Clifford'a, yazılarına, konuşmalarına, bir kadını kendi gövdesine bile yabancılaştıran bütün

benzeri erkeklere duyduğu soğuk bir öfkeyle kavruluyordu. Haksızlık! Haksızlık! Derin, gövdesel haksızlığın acısı ruhunda yanmaktaydı. (LCS 94-5)

d. Güçlü Kadın Karakterler:

Kate Millett'e göre, Lawrence'ın romanlarında, kadın karakterler, "edilgen", "zeki ve güçlü olmayan" kadınlar olarak çizilmiştir (241). Ancak, romanlar tekrar tekrar okunduğunda, Lawrence'ın kadın karakterlerinin güçlü olduğu görülür:

Kadın ona gelmedikçe, Tom bir hiç olarak kalacaktı. Güç bir deneydi ama kadın Tom'a olan ilgisizliğini yineledikten ve o da çoğu kez kadın için var olmadığını gördükten sonra, tepesi atıp kaçmaya çalışmış; kendi kendine de pekâlâ yaşayabilirdi; Tom gecenin yıldızlı karmaşası karşısında eğilmeli ve onsuz bir hiç olduğunu itiraf etmeliydi. O bir hiçti, ama kadınla gerçek biri olacaktı. (G 48)

Gökkuşağı'ndaki Lydia, roman boyunca güçlü bir kadın karakter olarak çizilmiştir. Tom'la henüz yeni tanıştıklarında, Tom Lydia'nın gücünü fark eder:

Buralara alışık değilsiniz. Tom hala şöminenin önünde, ceketsiz, sırtı ateşe dönük ayakta, garip bir bakışla dimdik kadına bakıyordu. Kadının kendini denetleyişi Tom'un hoşuna gitmiş, onu kamçılarmış ve garip bir biçimde rahatlamıştı. Kendine ve içinde bulunduğunu duruma böylesine egemen olduğunu hissetmek, Tom'a neredeyse kaba bir şeymiş gibi geliyordu. (G 43)

Tom evlendikten sonra güçlü karısına olan güvenciyle onu tanımaya çalışır:

Akşamları, durumundan hoşnuttu. Dışarıda işi bitince, eve gelip yıkanıyor, çocuk yatınca da birası ocağın yanındaki çıkıntıda, uzun, beyaz piposu parmaklarının arasında onun, karşısında nakışına dalmış olduğunu algılayarak ya da karısıyla konuşurken sabaha dek güvencede olduğunu bilerek, oturabiliyordu. Lydia, garip bir biçimde kendi kendine yeten biriydi, çok az konuşuyordu. Arada başını kaldırıyor . . . kendinden söz ediyordu. Yine geçmişe, en çok da babasıyla birlikte olduğu çocukluğuna ve genç kızlığına dönüyordu . . . Tom'a o gürültülü, kargaşalı zamanları, babasıyla Paris'e yolculuğunu ülkenin üstünden kendi başını yiyen bir alev dalgası, bir dinsel fırtına geçtiğinde, köylülerin çılgınlık öykülerini anlatıyordu. (G 71)

Gökkuşağı'ndaki, ikinci kuşak kadın karakteri Anna'nın gücü "Anna kazandı" başlığıyla altıncı bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Will'e göre Anna'sız bir yaşam anlamsızdır:

Ondan başka nesi vardı ki? Hiç. Geri kalan koskoca, kabaran bir seldi. Onsuz bir yaşamın anlamı, kabaran, taşan sellerle korkunç bir geceydi; dayanamazdı buna . . . Anna gemi, evrenin geri kalanı da seldi. Elle tutulur ve güvenli tek şek, bu kadındı. (G 216-17)

Holbrook'a göre Will, Lawrence'ın zayıf yönünü yansıtır ve Anna'nın etkisinden kurtulmak için arayışa girer (143).

Will onu ancak başka bir kadın için terk edebilirdi. Peki, o öbür kadın kimdi, neredeydi? Kaldı ki yine aynı durumda olacaktı. Öbür kadın da kadın olacaktı, durum da değişmeyecekti. Neden o tümüydü, her şeydi, neden Will yalnız o varsa yaşayacaktı, neden ondan ayrılrsa batacaktı? . . . Bir kadın, bir kadını olmalıydı. Bir kadını olursa, ondan kendini kurtarabilirdi. Aynı durum olurdu yine...Ondan kurtulamıyordu ki..Bir insan ayaklarının altında basacağı sağlam bir yer olmazsa nasıl ayakta durabilirdi? . . . Bir kadına değilse neye dayanacaktı? . . . Bir bütünün yalnızca bir parçası mıydı? . . . Korktuğu neydi? Neden Anna'sız yaşam ona korkunç bir karmaşa, bir kaos, karanlık, dipsiz bir sel gibi görünüyordu? Neden Anna onu bir hafta bırakıp gidecek olsa, çılgın gibi gerçeğin kıyısına yapışır oradan da onu boğacak olan gerçek dışı seline kayıp düşerdi? (G 217-18)

Gökkuşluğu, Aşık Kadınlar, Lady Chatterley'in Sevgilisi'nin kadın karakterleri arasında en güçlü olanı Anna'dır ve kocası üzerinde etkisi evlilikleri boyunca görülür: "Birkaç dakikada, coşkısına alıştığında görmeyen, parlak gözlerle bebeğe baktı ve 'Anna Victrix' dedi. Will titreyerek gidip uyudu. Anna için sancıları bir fatihin onurlu yaralarıydı; çok daha gururluydu şimdi" (G 223).

Gökkuşluğu, Aşık kadınlar, ve Lady Chatterley'in Sevgilisi'ndeki erkek karakterler, kadınlardan çekinirler. Örneğin, *Gökkuşluğu'ndaki* Anton Skrebensky Ursula'dan çekinmektedir:

Ne var ki, Skrebensky giderek onun bedeninden korkmaya başlamıştı. Ursula'yı istiyor, asla doymamacasına

istiyordu onu ama tutkusuna bu lezzetli yaklaşımın, sonsuz kucaklaşmaların sevecen yakınlığından keyif duymasını engelleyen bir gerginlik, bir baskı gelmişti. Korkuyordu. İsteği hep gergin, tutuktu. (G 531)

Gökkuşağı'ndaki Tom, Lydia'nın hamileliği döneminde karısının gücünden çekinir:

Yine de Lydia'nın Tom'un çocuğuyla olan ilişkisi, olağanüstüydü, itiraf etme sırası da Tom'daydı . . . Onu sarsıp kendi varlığını anımsatmak geliyordu Tom'un içinden. Onu bu denli silmiş olması katlanılmaz bir şeydi. Lydia'yı yerden yere çarpıp kendine baktırmak istiyordu. Bunu yapmak için acı bir istek vardı içinde. Ne var ki, içindeki daha büyük bir şey onu engelliyor, hareketsiz bırakıyordu . . . Çünkü Tom karısından korkuyordu. (G 75-6)

Gökkuşağı'ndaki Will Brangwen da, hamileliği döneminde Anna'nın gücünden çekinir:

Nasıl da gururluydu, genç bedeni nasıl güzelim gururlu bir şey olup çıkmıştı. Will'in elini olgun dolgunluğu üstüne koyup oradaki hareket ve canlılıkla neşelenmesini istiyor, bayılıyordu buna. Will korkuyordu, suskundu ama Anna gururlu, küstah bir neşeyle kollarını boynuna dolayıveriyordu. (G 222)

Anna ilk çocuğunu doğurduktan sonra, Will artık "onunla savaşamaz". Çünkü Anna "gerçekten de Anna Victrix'ti" (G 224). Hollbrook'a göre Anna burada kendini beğenen mutlu bir kadındır (143).

Aşık Kadınlar' da, Birkin ile evlenecek olan Ursula, Birkin karşısında güçlüdür : “Ruppert Birkin geleceğinin Ursula’nın elinde olduğunu biliyordu. Gene de onun sunduğu aşkı kabullenmektense ölmeye razıydı. Ursula’nın sunduğu eski tarz sevgi korkunç bir kölelik, bir boğuntu gibi geliyordu ona” (AK 217) :

Doğruyu sorarsan Ursula da kendini evrenin sultanı olarak görüyordu: Küstah ve ürkünç, her şeyin üstünde. Birkin onun gözlerindeki o sapsarı alevlenmeyi okuyor, onun içindeki sözle anlatılmaz üstünlük duygusunu anlıyordu. Ursula bunun bilincinde değildi daha. Erkeğinin ayaklarına kapanmaya hazır olduğunu sanıyordu, ne var ki ancak karşısındaki erkeği avucunun içine aldığına iyice inandıktan sonra . . . Çekilmez bir şeydi bu, bir kadının avucunun içinde, onun mülkiyetinde olmak. Erkek her zaman kadından bölünüp koparılmış bir parça sayılıyordu, seks de bu bölünmenin hala sızlayan yarası... Erkek kimliğini ve de bütünlüğünü kazanabilecekse ille de bir kadına eklenip yapıştırılmak zorundaydı sanki. (AK 218-19)

Öte yandan, romanlar, metne odaklanarak tekrar tekrar okunduğunda, Lawrence’ın idealize ettiği kadın ve erkek karakterlerinin yaşamlarında birbirine değer verip, destekledikleri görülür. Mina Urgan, Will-Anna, Ursula-Skrebensky ve Gerald-Gudrun çiftlerinin ilişkilerinin, savaşlarla dolu olduğunu söyler (254). Ancak, Lawrence’ın uygun gördüğü, Tom-Lydia, Ursula-Birkin, ve Connie-Mellors çiftleri beden bilincine ulaşmış, Tanrı’nın kutsadığı kadın ve erkeklerdir. Lawrence’a göre, birbirlerini destekleyen kadın ve erkeğin ilişkisi

“yaşamın özü” dür (LCS 252). Lawrence, yazdığı bir mektupta kadınla erkeğin birbirini anlamayı öğrenmesi gerektiğini belirtir (Huxley 75). Bir başka mektubunda, karısı Frieda ile geçirdikleri zor günlerde de birbirlerine destek olduklarını yazar (Huxley 40). *Gökkuşağı*’ndaki, Tom ile Lydia, ayrı dünyalardan gelmelerine rağmen, Lawrence’ın öngördüğü bir bilinçlenme ile evliliklerini sürdürürler:

Kendilerine göre yasaları olan, dünyadan ayrı, duvarlarla çevrili ve görünmez bağlarla birbirlerine bağlı küçük bir cumhuriyet olan garip bir aileydiler . . . Çocukları ve kocasıyla Marsh’ta baş başa kaldığında, hiçbir şeyin tavsamadığı küçük bir anayurdun hanımıydı . . . Kocasını da bu noktaya çevirdi. O da yaşamın genel değerlerine Lydia’nın baktığı gibi tümüyle kayıtsız bakıyordu. Onun bir davranışının başlangıcı, kaşlarını hafifçe kaldırmaya başlaması bile Tom’a göre birer simge, birer belirtiydi. Orada çiftlikte karısıyla dünyanın geri kalanının hiç bilmediği ve ikisini de bu İngiliz Köyü’nde apayrı, saygın bir çift yapan; yaşam, ölüm ve yaradılışın gizemiyle, garip, sonsuz coşkularla kendinden geçerek, anlatılmaz doyumlar içinde yaşıyordu, halleri vakitleri de yerindeydi. (G 120-21)

Başka bir bakış açısıyla Mina Urgan, Lawrence’ın tipik bir Oidipus kompleksinin kurbanı olduğunu söyler (17). Urgan’ın da dediği gibi Lawrence, özyaşamını ele aldığı kısa yazıda, kendi kuşağının çoğu erkek ve kadınların kişiliklerinin, babaları tarafından değil, kendilerini eşlerinden üstün sayan anneleri tarafından biçimlendirildiğini söyler (12). Lawrence’ın sağlıklı

bünyesi, bir erkek çocuğu olarak anneye duyduğu ihtiyacın güçlü olmasına sebep olur. Ataerkil bir toplumda, otoriter annesinin baskısı ve fiziksel olarak duyduğu zayıflık, eserlerinde de yansıttığı gibi, yaşamı boyunca etkisi altında kaldığı bir çelişki olur. Annesinin özellikleri, *Gökkuşaağı*'nda Lawrence'ın kendisini yansıtan birinci kuşak erkek karakter, Tom'un annesinde de görülür:

Annenin de çocuklarına vermek istediğı buydu onların da dünya yüzünde en üst düzeyde bir yaşamı olabilmesi için bu eğitimi, bu üstün kişiliğı vermektir istediğı. Çocukları için, canı ciğeri çocukları için en azından yaşamla eş düzeyde bir doğallık olmalıydı; bu topraktaki yaşamı değerli bulan insanlar, işçilerin ardında sönük kalmamalıydı. Neden tüm yaşamları boyunca bir köşede sönük, bastırılmış kalmalı, neden hareket edemeyecek kadar özgürlük yoksunluğundan acı çekmeliydiler? Daha iyi, daha canlı bir yaşam döngüsüne girmenin yolunu nasıl öğrenmeleri gerekiyordu? (G 13)

Tom'un annesi de, Lawrence'ın annesi gibi daha yüksek bir yaşam standardı için çabalar:

Yani köyün kadınları şanslıydı. Kendilerini Bey'in hanımında görüyor, Bayan Hardy'nin yaşamında her biri kendini düşlerinin gerçekleşmesini yaşıyordu: Marsh'ların Brangwen kadını da kendinden ötelere daha iyi durumda olan kadınların yaşamına, kendi içinde gezinip uzak ülkeleri kendinde bulan biri gibi daha geniş bir varoluş biçimine göz dikmişti. Ama neden uzak ülkelerle ilgili bu bilgiler bir adamın yaşamını çok daha değişik, güzel ve

büyük yapsındı? Neden bir adam ona hizmet eden hayvan ya da sığır sürüsünden daha önemliydi? İkisi de aynı şeydi. (G 14)

Lawrence'ın annesi gibi, Tom'un annesi de eğitime ve öğrenmeye önem verir:

Ne var ki kadın bundan başka bir yaşam biçimi istiyordu . . . Evi, çiftlik binalarına, tarlalara sırtını dönmüş, yola, kilisesi ve Belediye binasıyla köye ve onun ötesindeki dünyaya bakıyordu. Ona göre büyümlü bir belde olan, sırların öğretildiği ve tutkuların gerçekleştiği, insanların öğretildiği ve tutkuların gerçekleştiği insanların geniş etkinliklerinin olduğu kentlerin, hükümetlerin uzak dünyasını görmek için durdu . . . onun yüzü dışarıya, insanların sözü geçen ve yaratıcı olduğu ve arkalarında bu olguyla görüş, ölçü ve özgürlüklerini genişletmek adına daha ötelerde neler olduğunu keşfetmek için yürüdükleri yere dönüktü . . . O da bilmek, savaşın bir parçası olmak istiyordu . . . Kadın bunu bilmeye can atıyordu. Bu üstün var oluş biçimini kendinde olmasa bile çocuklarında kazanmayı çok istiyordu. (G 11-12)

Gökkuşağı'nın diğer kadın karakterleri gibi Tom'un annesi de aileye hâkimdir:

Kadın çiftlik mutfağının sıcak ilişkisi içinde en başköşedeydi. Erkekler evin denetimi, ahlak ve davranışlarla ilgili tüm sorunların kararlarını ona bırakırlardı. Kadın önündeki dini, sevgiyi, ahlakı

kapsayan yaşamın simgesiydi. Erkekler vicdanlarını onun avuçlarına bırakır, 'Benim vicdan bekçim ol; kapıda girip çıkmamı bekleyen meleğim ol,' derlerdi. Kadın da kendisine yüklenen bu sorumluluğu üstlenir; erkek, kadının övgü ya da suçlamasını, isyan ederek ya da köpürerek hoşnutluk ya da öfkeyle kabul edip onda dinlenir, ama bir an bile her ikisi de kendi içlerinde kadının öncelik hakkından kaçırmazdı. Ayaklarının yere sağlam basması için ona dayanırlardı. Onsuz, rüzgârda rastgele oradan oraya savrulan saman çöpü gibi hissederlerdi kendilerini. (G 23-24)

Lawrence, annesinin kendi üzerindeki etkisini romanlarında 'ay' imgesiyle yansıtır. Annesi, Lawrence için, kimi zaman uzakta ulaşılamayan sevgili, kimi zaman da cinselliğini tehdit eden bir güçtür. Bu nedenle romanlarında, erkek karakterler kadın gücünden çekinir. Kadın gücü "Büyük Evrensel Ana", "Magna Mater" ve "Kibele" olarak nitelenir:

Kadın denen şey de öylesine yapışıcı bir yaratıktı ki aşk konusunda! Yapışsın, el koysun, her şey onun çevresinde dönsün. Her şey onun olsun, onun elinde, onun komutasında. Her şey dönüp dolaşıp ona gelmeliydi: Kadına, her şeyin başlangıcı olduğundan sonundan her şeyi kendi hakkı sayan Büyük Evrensel Ana'ya! Magna Mater'in böyle her şeyi, kendi doğurdu diye kendinin sayması Birkin'i kudurtuyordu. Kadın erkeği, kendi doğurdu diye kendi malı sayıyordu; bedeniyle, ruhuyla, seksiyile, duyguları, özü, her şeyiyle. Bu Magna Mater

düşüncesi Birkin'e dehşet veriyordu, ürkütücü bir yaratık.

(G 218)

Lawrence'ın uygun görmediği kadın karakteri Gudrun bile sevgilisi Gerald için, "Tüm Evrenin Anası"dır:

Gudrun'a şu anda, kendine yeniden can veren, en yüce kaynak gözüyle bakıyor ve tapınıyordu: Tüm Evrenin Anası! Ve kendisi, hem erkek hem çocuk, onunla beslendikçe bütünleşiyordu. Ne zamandır karanlıkta olan beynine onun hayat veren aydınlığı olmuştu. (AK 337)

Kermode'a göre; "Magna Mater", Lawrence'ın mistik öğretisinin unsurlarından biridir (148). Lawrence'ın romanlarında güçlü kadın karakterler öğretiyeye göre, "Güneşle Giyinmiş Kadın" olan "Ana Tanrıçadır" (Kermode 148).

Gökkuşağı'nda, ikinci kuşak erkek karakteri Will, Holbrook'a göre Lawrence'ın zayıf yanını yansıtır (Holbrook 143) . Güçlü kadın karakterlerden biri olan karısı Anna hamileliği sırasında Will'i yanında istemez:

Artık Anna onunla yatmıyordu. Uykusunu bozduğunu söylemişti. Bunu söylemesiyle de o çılgınlık, korkunun verdiği dengesizlik ve acı yeniden başlamıştı. Onu itip uzaklaştırmıştı Anna. Pusudaki yılgın bir şeytan gibi öteye itilmişti ama beyni kurnazca ona karşı çalışıyor, kötülük tasarlıyordu. Onu uzaklaştırmıştı Anna. Bu en yoğun acısını yaşarken Anna gözüne anlaşılmaz bir yaratık, bir canavar, bir kötülük anıtı gibi görünüyordu. (G 218)

Hollbrook'a göre, Anna'nın Will'i yanında istemeyişi, Will'in kendi ayakları üstünde durmasını istemesindendir (Holbrook 143). Çünkü Anna Will'in annesi değildir. Bunun üzerine Will hayatın ve varlığının anlamını sorgular:

Ne önemli olabilirdi başka? İnsanoğlunun bağlandığı o koskoca etkinlik olayının onca hiçbir anlamı yoktu. Doğaysa içinde yer almadığı bir şeydi. O zaman ne için yaşıyordu öyleyse? Yalnızca Anna ve yaşamış olmak için mi? Bu dünyada istediği neydi? Yalnızca Anna ve çocukları, onunla ve çocuklarıyla yaşam mı? Başka bir şey yok muydu? Ona mutlak bir varoluş veren; daha fazla ve daha ötede bir şeyler olduğu duygusu dikkatini çekiyordu . . . Dışarıda ne vardı ki? İnanmadığı o uydurma dünya mı? Ne vardı? Dışarıdan Anna'ya ne getirebilirdi? Hiçbir şey mi? Olduğu kadarı yeterli miydi? Uysallığı içinde düşünceliydi. Anna onunla değildi. Tüm sonsuzluğun kendisiyle birlikte olmasına karşın, Anna'nın dışında kendine zorlukla inanıyordu. (G 224-25)

Holbrook, Will'in benliğini tamamlayabilmek için, 'anne'ye ihtiyaç duyduğunu söyler (143). Anna ise bu rolü üstlenmez, çünkü kendi hamileliğiyle meşguldur (143).

Lawrence'ı annesinden sonra etkileyen ikinci kadın, karısı Frieda'dır. Lawrence, üç çocuklu, eğitilmiş ve kendisinden altı yaş büyük bir Alman olan Frieda ile evliyken beraber olmaya başlar. Kermode'a göre, *Gökkuşağı*'ndaki Ursula ve Gudrun, Frieda'nın yıllar içinde değişen kişiliğini temsil eder (74). Urgan'a göre ise Frieda, Lawrence için "hem bedenim, hem de ruhum" dediği

kadındır (21). Lawrence, kadına olan tutumunu yansıtan, Frieda ile ilgili mektuplar yazar:

Frieda ile ben olağanüstü bir içtenlik içinde sımsıcak bir ilgiyle yanarak, sıkıntılı bazı günler geçirdik; en sonunda bunun aşk olduğunu anladım. Bu yüzden benim yaptığım gibi kadınları suçlamamam gerektiğini sanıyorum; aksine, bundan önce olduğu gibi, yanlış kadına sevgi göstermemden ötürü kendimi suçlamalıyım. Bırakın her erkek kendisine sahip çıkacak kadını bulsun, ya da bulmaya çalışsın, o kadının aşkını elde etsin, bakalım kim erkeklerden ya da kadınlardan yakınacak. Ama bu şey mutlaka iki yönlü olmalı. Hiç olmazsa, severim sevilirim ya. Vermişim, almışım: Sonsuz olan budur. Ah, insanlar gerçekten evlenebilselerdi: evliliğe inanırım ben. (Huxley 40-41)

Lawrence bir başka mektubunda da, Frieda'ya karşı gelemediğini yazar (Huxley 122).

Lawrence'ın romanlarını ilk kez okuyanlar bu eserlerin, kadınlara karşı bir tutumla yazılmış, erkek üstünlüğü mesajı verdiğini düşünebilir. Janice H. Harris'e göre feminist eleştiri geleneğiyle tekrar tekrar yapılan okumalarla, aslında Lawrence'ın romanlarında kadınların ön planda tutulduğu görülür (522-4). Lawrence, romanlarında, modern olduğu ileri sürülen yozlaşmış toplumun "doğal" ve "ince yaşamın bütünü" yok ettiğini ileri sürer (LCS 152). Lawrence'ın taşıdığı Hermonie, yozlaşmış toplumda "kafa ve kültür dünyasınca" benimsenmiştir (AK 22-23) :

Hermonie çok şık olduğunu ve Willey Green’de karşılaşabileceği kişilere sosyal yönden hiç değilse eşit, çoğunlukla da üstün sayılacağını biliyordu. Kafa ve kültür dünyasınca benimsenmiş olduğunu da biliyordu. O bir *kultur treger*’di, bir kültür medyumu. Sosyete yönünden, düşünce, sanat ya da sosyal eylem yönünden en ileri safta onların arasına girip çıkıyordu, onlardan biriydi. Ona tepeden bakıp onu alaya almak kimsenin haddine düşmemişti, çünkü bu hem mertebe, hem para, hem de çevre yönünden en önde gidiyordu. Bu yüzden dokunulmazlığı vardı. Zaten oldum olası da bu dokunulmazlığı yaratabilmek için uğraşmıştı; inanların ona ilişmeyeceğini, onu yargılamayacağı bir yere ulaşmak. (AK 22-23)

Yazara göre Hermonie, Lawrence’ın öngördüğü kadın inceliğinden yoksun ve “zırhında gizli bir çatlak” olan bir kadındır (AK 23) :

Gene de ruhu çırılçıplak, ortada kıvranıyormuş gibi geliyordu ona. Bahçe yolu boyunca kiliseye doğru yürürken halk yargısının ötesinde olduğunu, görünüş ve giyinişini en titiz beğenilerin bile kusursuz sayacağını bilmekle birlikte işkence içindeydi. Aslında kendini hep zayıf, hem de çok zayıf görürdü zaten; zırhında gizli bir çatlak olduğunu biliyordu ama bu çatlağın nerde ve ne olduğunu bilmiyordu. Bu, benliğinde bir gürbüzlük noksanı, bir yaradılış yetersizliğiydi. İçinde korkunç bir boşluk, benliğinde doğal bir eksiklik vardı. (AK 23)

Lawrence, idealize ettiği Constance gibi kadınların, yozlaşmış toplumda inceliklerini kaybetmelerinin sebebinin endüstri ve makineleşme olduğunu düşünür (LCS 152):

“Kadının suçu değildi bu, sevginin, cinselliğin suçu da değildi. Bütün suç şu ötedeki uğursuz elektrik ışıklarında, motorların kötülük dolu homurtusundaydı. Bütün suç, şu ötede ışıklarla kıvılcımlanan, kızgın maden kusan, taşıtlarla uğuldayan, makineleşmiş açgözlülük, açgözlüleşmiş makineleşme dünyasındaydı; bütün kötülük ordaydı, kendine ayak uyduramayanları yok etmeye hazır bir kötülük. Koruyu da yok edecekti. Mavi çan çiçekleri bir gün açmaz olacaktı. Koşan, yuvarlanan demir altında incinmeye elverişli nesneler ezilip yok olmak zorundaydı. (LCS 152)

Holbrook ise, Lawrence’ın, sanayileşmenin cinsellik üzerindeki olumsuz etkisini yeterince açıklamadığı görüşündedir (342). Holbrook’a göre, Lawrence’ın böyle düşünmesinin sebebi, öznel bir yaklaşımla anlattığı, annesine duyduğu derin tepkidir (342).

Janice H. Harris, Lawrence’ın romanlarında, yozlaşmış toplumun yalnız modern entellektüel kadın karakterlerini değil, aynı zamanda erkek karakterlerini de eleştirdiğini belirtir (525). Lawrence’a göre, değer yargıları yozlaşmış olan modern toplumun kadın ve erkekleri, ‘sevme’yi bilmediklerinden bir bilinç devrimi olmalıdır (Harris 525). Anton Skrebensky, modern toplumun ürünü bir kişilik olarak içindeki “öz”den yoksundur (G 374). Anton Skrebensky “bağımsız bir erkek” olmasına rağmen içi boş olduğundan *Gökkuşağı*’nda taşlanır (G 374):

Neden o hiçbir kadını böyle istemiyordu? Neden şimdiye dek bir kadını gerçekten, tüm benliğiyle istememişti? Hiç sevmemiş, hiç tapacak kadar yoğun duygular duymamış, yalnızca bedensel bir istek duymuştu” (G 367).

Lawrence’ın anlayamadığı modern kültürü temsil eden Anton, Ursula için donuk bir erkektir (G 367): “Skrebensky, Ursula’nın çevresinde dünya küle dönmüşçesine ölü bir donmuşluk yaratıyordu” (G 367). Anton Skrebensky, Lawrence’ın öğretisinde yer alan canlı bir beden bilinciyle, Ursula’ya yaklaşmadığından aralarında Lawrence’ın onayladığı bir birliktelik gelişmez:

Çoğu kez, Ursula’nın düşünceleri ona kaymıştı. Uzun, gri, küllü bir günün parıldayan, sarı, ışık dolu ağarışı gibiydi bu. Anısı, sabahın ilk parlak saatlerine benziyordu. Daha sonraysa günün geri kalanının boş, gri, küllüğü vardı . . . Ursula’nın meleği olurdu. Gün ışığının anahtarlarını elinde tutuyordu. Hala da öyleydi. Ursula’ya özgürlüğünü başarmanın ve hazzın kapılarını açabilirdi. Evet, eğer Ursula’ya dürüst davransaydı onun için ruhunun cenneti olan bitmez tükenmez özgürlüğe, dalacağı sınırsız mutluluk göğüne giren kapı olabilirdi. Ah, sonsuz bir kendini kavrama ve sevinç için nasıl ona uçsuz bucaksız bir boşluk, nasıl geniş bir ufuk açabilirdi. Onunla, yaşamını yönlendiren çiçek de ölmüş gibiydi. (G 506-7)

Kate Millett, *Cinsel Politika* (1969)’ da, Lawrence’ın romanlarında “isteksiz” , “edilgen” , “ uyuşuk” ve zeki olmayan kadın karakterleri çizdiğini belirtir (241). Fakat *Gökkuşağı*’ndaki Ursula, eğitim almış, yaşamı sorgulayarak bilinçlenmeye çalışan bir kadındır. Ursula, Lawrence’ın onaylamadığı, benlik

bilincini yükseltmek amacıyla değil, anne-babasında olduğu gibi, üremek amacıyla yaşanan cinselliği sorgular:

Ursula şiddetle yadsıyordu bunu, bu iç içe, bedensel, koyun gibi ev yaşamının sınırlanmışlığıyla öylesine bir savaş içindeydi ki... Dingin, rahat, her zamanki sarsılmazlığıyla ve fiziksel anneliğin üstünlüğü içinde dolaşıp duruyordu Bayan Brangwen. Savaşlar oluyor, Ursula onca değeri olan şeyler için savaşıyordu. Çocukları daha az kaba, daha az acımasız bir hale getirmeli, evde bir yeri olmalıydı ama annesi durmadan aşağı çekiyordu onu. Bir hayvanın şeytanca içgüdüleriyle, Bayan Brangwen Ursula'nın bayağı yanının tutkularını, düşüncelerini, konuşma biçimini tutturuyor, alay ediyordu. Kendi evinde Ursula, iş alanında erkeklerle aynı sahayı paylaşan kadının adına da direnmeye çabalıyordu. (G 410)

Millett'e göre, Lawrence, romanlarında, kadınların benlik ve kişilik kazanmasını istemez (243). Ne var ki, *Gökkuşağı*'ndaki Ursula, ataerkil bir toplumda kadın olarak bir kimlik kazanmak için, kimseye boyun eğmeden erkekler dünyasında çalışmak ister (G 414). Mezun olduğu okulun müdiresi de Ursula'ya destek verir:

Çabuk parlayan doğal tepkilerin var. Sabretmeyi ve kendini denetlemeyi öğrenebilersen, iyi bir öğretmen olmaman için bir nende yok. Yapman gereken en azından denemek. Sertifikasız öğretmen olarak bir yıl, bilemedin iki yıl çalışman gerekir. Sonra eğitim okullarından birine gidip, diplomanı alman gerekir. Çalışmalarını hep

tutturacağın dereceyi göz önünde bulundurarak yapmanı önemle öneririm. Bu sana dünya yüzünde bir tercih ve yer sağlayacak, kendi yolunu seçme konusundaki seçeneklerini artıracaktır. Kızlarımdan birinin, görüldüğünden çok daha önemli olan ekonomik özgürlüğünü kazanmasını görmek bana gurur verecek. Kızlarımdan birinin daha, kendi için seçtiği özgürlüğü gerçekleştirmek adına kendi donanımını tamamladığını bilmek beni çok mutlu edecek. (G 415)

Kermode, Ursula'nın kadın hareketi yandaşı olmadığını söyler (56). Ursula, kadın haklarını savunan arkadaşlar edinir, Shelley, Browning okuyup "Kadın ve Emek" üstünde çalışır (G 473).

Maggie'yle, öğle yemeklerinde ve küçük lokantadaki günlük akşamüstü çaylarında yaşamı düşünceleri tartışıyorlardı. Maggie ateşli bir kadın hakları savunucuydu. Oy hakkına inancı tamdı. (G 470)

Ursula, birlikte çalıştıkları okuldan ayrıldıktan sonra da Maggie'yle gündemi takip eder:

Maggie, St Philip Okulu'ndan ayrılmış, daha hoş bir durak edinmişti. İki kız arkadaşlıklarını sürdürdüler. Akşam derslerinde karşılaşıyorlar, birbirlerindeki o sarsılmaz umudu perçinliyorlardı. (G 476)

Ursula, bir kadın olarak kendisini geliştirmek için kültürel etkinliklere katılır:

Maggie'yle bir sürü yere gittiler; Nottingham'da büyük kadın hakları toplantılarına, konserlere, tiyatrolara, resim sergilerine. Ursula para biriktirdi, bir bisiklet aldı, kızlar,

bisikletleriyle Lincoln'e Southwell'e Derbyshire'a gittiler. İkisi de konuşacak sonsuz şeylerinin olmasının zenginliğini yaşıyordu. Bulmak, keşfetmek, öylesine keyifli bir coşkuydu ki. (G 471)

“Kuru, acımasız, erkek dünyasında bir tutsak” olmak istemeyen Ursula, toplumda bir kimlik edinmek için “tüm haklarıyla tanınacak bilgiye” hakim olmak ve “iş dünyasındaki yerini” almak ister (G 475). Zamanla deneyim kazanarak “iş dünyasının” “daha bir yerleşği” olur (G 475). Toplumda kimliği olan bir kadın olarak gelecekle ilgili planlar yapar:

Yüksek öğretim diploması almak için çalışmayı sürdürdü. Fransızca, Latince, İngilizce, Matematik, Botanik öğrenecekti. İlkeston'da derslere gidiyor, akşamları da çalışıyordu. Çünkü yenilecek bir dünya kazanılacak bilgi, ulaşılabilecek bir düzey vardı. İçinde onu yöneten bir istekle yoğun çalışıyordu. Hemen her şey, bir tek şeyde, dünyadaki yerini almasında toplanmıştı. (G 476)

Ursula, erkekler dünyasında karşısına çıkan engellere rağmen, güçlü kadın kişiliğiyle, çevresindeki sisteme boyun eğmez:

Çocuklar, onu dövmeye zorluyordu. Hayır, acıımıyordu. Ursula onlara iyilik, sevgi dolu olarak gelmiş, onlarsa onu paramparça etmişlerdi. Bay Harby' yi seçmişlerdi işte. Eh, öyleyse onu da Bay Harby kadar iyi tanımalı, önce ona boyun eğmeliydiler. Çünkü ne onların, ne Bay Harby' nin ne de çevresindeki tüm sistemin onu hiçe saymasına izin vermeyecekti, hayır! Yenik düşürülmeyecek, özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktı. Yerinin insanı

olamadı, işini yürütemedi dedirtmeyecekti. Bu durumda da olsa, iş ve erkeklerin dünyasında savaşıacak, yerini koruyacaktı. (G 470)

Lawrence, modern toplumda, herhangi bir şekilde yer almanın, insan ruhunu yıpratarak yozlaştırdığını düşünür. Ursula, böyle bir toplumda yer alarak bu deneyimi yaşar:

Kabuğundan dışarı çıkıp ekmeğini kazanma konusunda, kendini özgürleştirmeye doğru güçlü, acımasız bir atılım yapmıştı . . . Öyle çok şey istiyordu ki... Büyük, güzel kitaplar okumak, onlarla zenginleşmek, güzel şeyler görmek, sonsuza kadar onların keyfini yaşamak, insanların ne kadar büyük, özgür olabileceklerini bilmek istiyordu. Ad koyamayacağı o istek de hep var olacaktı. (G 471)

Lawrence'ın düşündüğü gibi, bu deneyimi yaşaması, Ursula' nın ruhunu yıpratır:

Ne var ki, bunu yapmanın bedelini kendi ruhunda çok ağır ödemişti. Kocaman bir alev içinden geçip duyarlı yerlerini dağlamış gibi geliyordu ona. Ve fiziksel acının her türünden kaçan o, dövüşe, tüm duygularını yaralayan değnekle vurmaya kadar vardırırmıştı işi. Ardından da onları düzene koyma uğruna ağlayıp sızlamalarına katlanmak zorunda kalmıştı. (G 470)

Ursula, yozlaşmış toplum gerçeğini gördüğü halde, mücadelesinde boyun eğmemeye kararlıdır:

Çok zordu. Çok şey vardı; Karşılaşılacak, üstesinden gelinecek şeyler, öylesine çoktu ki, insan nereye gittiğini bir türlü kestiremiyordu. Bir kör dövüşüydü. Bu St. Philip Okulu'nda acı dolu eziyetlere katlanmıştı. Kazıklara saplanıp özgürlüğünü yitirmiş genç bir kısırak gibiydi. Şimdi de saplandığı o kazıkların acısını çekiyordu işte. Ansızın dalıvermenin acısı, incitmesi, kepezeliği. Bunlar içine işliyordu ama boyun eğmemeye kararlıydı. Bu tür engellere uzun süre boyun eğmezdi. Ama onları tanırdı. Bir gün yok edebileceğin düşünerek, hizmet ederdi onlara. (G 471)

Lawrence'a göre Ursula, toplumun bozuk sistemiyle gerçekte, asıl mutlu olduğu kendi içsel dünyası arasında bocalar: "İki dünya arasında bocalıyordu. İlk yaz ve çiçeklerle dolu kendi dünyasıyla öbür dünya olan iş dünyası-kendi ışığının parıltısıysa, sınıfıyla arasındaydı"(G 473).

Millett, Lawrence'ın romanlarında kadın karakterlerin işsiz olmasını veya Ursula gibi işini bırakmasını eleştirir (264). Öte yandan Harris, Lawrence'ın, mevcut kültürün içsel duyguları algılamaktan uzak olduğuna dair düşüncelerini vurgulayarak, yozlaşmış sistemde yer alan, hangi sınıf ve ekonomik düzeyde olursa olsun, bütün kadın ve erkekler gibi, bu sistemin her türlü kurumunun Lawrence'a göre "kokuşmuş" olduğunu hatırlatır (525). Harris, *Aşık Kadınlar*'daki Ursula ve Birkin'in erkekler dünyasında bulunmayı reddettiklerini, bu nedenle, evlenmeden önce, her ikisinin de mesleklerini bıraktığını söyler (525) :

Genç kadın sözlere sığmaz bir iç genişliğiyle, 'öyle sevinçliyim ki!' diye göğüs geçirdi. 'Ben de. Yalnız

sorumluluklarımızdan bir an önce kurtulsak, diye düşünüyorum.’ ‘Hangi sorumluluklarımız?’ ‘İkimiz de hemen işten çıkmalıyız, hiç gecikmeden.’ Ursula, yüzü yepyeni bir bilinçle aydınlanarak, ‘Elbette!’ dedi. ‘Ve arkamıza bakmadan çıkıp gitmeliyiz buradan.’ ‘İyi ama nereye?’ ‘Bilmem. Bir süre oradan oraya gezeriz.’ Ursula, ‘Değirmen’ de otursak da olur.’ Dedi. ‘Bana yeter de artar bile.’ Birkin, ‘Eski dünyamıza çok yakın,’ diye yanıtladı. ‘Biraz açılalım.’ ‘Nereye açılabiliriz’ ‘Bilmem... Uzaklara.’ ‘Güzel ama... Nereye?’ ‘Seninle birlikte... nereye olursa olsun... Hedefsiz, oradan oraya. Hiçbir yere. Tamam. İşte hedefimiz bu olmalı: Hiçbir yer. Dünyadan uzaklaşıp kendi Hiçbir yerimizi bulmalıyız.’ (AK 313)

Öte yandan, *Lady Chatterley’in Sevgilisi*’ndeki, Mellors da erkekler dünyasındaki işini bırakarak Connie ile alacakları çiftlikte çalışmaya karar verir.

Lawrence, yozlaşmış toplumun eğitim sistemini, yönetim biçimini, ordusunu ve sanayileşmeyle birlikte ekonomik sistemini de eleştirir. *Gökkuşağı*’ndaki Ursula aracılığıyla eğitim sisteminin bozukluğunu anlatır:

Ah, bazen öyle anlar oluyordu ki, aklımı kaçıracağımı sanıyordum. Ne olurdu yani? Kitapları kir pas içindeyse, söylediklerini yapmıyorlarsa, ne olurdu? Aslında dövülmelerinden, kırılmalarından, bu ağlamalı sızlamalı, umutsuz duruma düşmelerindense, okulun tüm kurallarına baş kaldırmalarını, yeğlerdi. Onlara bunu yapmaktansa, tüm aşağılama ve kötülüklerini katlanmayı,

bin kez yeğlerdi. Kendinden geçip, dövdüğü çocuğun
hakkından geldiğine pişman olmuştu. Bundan acı
duyuyordu. Yine de yapılması gerekliydi. Yapmak
istememişti ama yapmak zorunda kalmıştı. Ah, neden,
neden yaşamak için kendini kabalaştırmak zorunda
kalacağı bu Allah'ın belası sisteme bağlanmıştı sanki?
Neden öğretmen olmuştu, neden, neden? (G 470)

Mina Urgan, Lawrence'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda zor
yaşam koşulları altında olduğunu söyler (96). Bu yıllar, Lawrence'ın liderlik
üstüne öğretilerini anlatmaya çalıştığı dönemdir (Harris 527). Urgan'a göre,
Lawrence'ın, demokrasi, soylu sınıf egemenliği ve aristokrasiyi sorgulaması
onu bireyciliğe ve liderlik kavramı üzerine öğretilerini anlatmaya yönlendirir
(96).

e. Ay İmgesi

Lawrence'ın eserlerinde, önemli bir yer tutan 'ay', romanlarında kimi
zaman uzaktaki bir sevgili, kimi zaman da korkuyu ve ölümü andıran bir imge
olarak okuyucuya sunulur. 'Ay' imgesinin Lawrence üzerindeki etkisinin
nedenini Aldous Huxley, soyut bilgidен ve koyu dinselikten uzak oluşuna,
Lawrence da bunun yerini, "bir tür mistik özdekçi" liğın almasına bağlar
(Huxley 15). Romanların özellikle erkek karakterlerin cinsel yaklaşımlarının
anlatımı sırasında 'ay' gökyüzündeki yerini alır. David Holbrook'a göre, 'ay' ,
Lawrence'ın ölmüş annesinin sembolüdür ve erkek karakterlerin cinsel
yaşamlarını ölümle tehdit eder (187). 'Ay'ın bu tür sahnelerde ortaya çıkışı
Lawrence'ın annesinin ölümünden sonra bile onun etkisinden
kurtulamadığının göstergesidir (187). Kermode ise, hayattayken herhangi bir

kadınla sürekli bir ilişkiye girmesini engelleyen annesinin öldükten sonra dahi Lawrence'ı etkisi altında bulundurduğunu belirtir (11).

Gökkuşağı'nın birinci kuşaktaki çifti, Lyda ile Tom'un beraberliği sırasında "ay" ortaya çıkar: "Doğudaysa ağır ve saydam kocaman bir ay asılıydı" (G 87). Aynı romanın ikinci kuşak çifti Anna-Will ikilisinin, mısır tarlasında birbirlerine yakınlaşmaları sırasında çıkan 'ay' Will'in Anna ile yaşayabileceği cinselliğe engel olur:

Neden aralarında hep o uzaklık vardı, neden ayrıydılar?
Neden Anna ayın altından doğru kopup geldiğinde duruyor, ondan uzak kalıyordu? Neden Will kendisini çekiyordu? İsteğiye nabız gibi atarak olanca giziyle diretiyor, kendinden başka her şeyi boğuyordu. (G 144)

Üçüncü kuşakta Skrebensky ile Ursula arasındaki yakınlaşmada da 'ay' kendini gösterir. "Ay" Ursula'nın bedenine girerek Anton Skrebensky'nin acı çekmesine neden olur:

Skrebensky'nin iradesi tüm yoğunluğuyla pekişmiş, Skrebensky'yi denetlemek, Ursula'yı da yönetmek için zorlanıyordu. Ah bir yönetebilseydi onu. Tükenecek gibiydi adam. Ursula ay gibi soğuk, katı ve yoğunlaştırılmış aydınlıktı; onun ötesinde de ay ışığı gibi asla yakalanamayan ve bilinmeyen'di. Onu çepeçevre şöyle bir bağlayıp yönetebilseydi. (G 371)

Lady Chatterley'in Sevgilisi' inde, Lawrence'ın en bilinçli erkek başkışısı olan Mellors bile, Constance ile ilişkisi sırasında ortaya çıkan ve nesne olarak vurgulanan 'ay'ın 'tanımlanamaz kırpışan kötülük' dolu ışığından rahatsız olur (LCS 151):

Öte yandan yoğun bir tasa duyuyor, hem kendini, hem de onu, elektrik ışıklarıyla kıvılcımlanan o dışarıdaki Nesneyle karşı karşıya bırakmanın ağır yükü, omuzlarına çöküyordu . . . Gövdesinde yanan isteğin, dışarıdaki iğrenç kötülük dolu Nesne' nin etkisiyle sürüklenerek korunun çevresini ağır ağır dolaştı . . . Yaşamın inceliğini, kadınların inceliğini, cinsel isteklerin doğal zenginliği korumak için dışarıdaki elektrik ışıklı Nesne'yle savacak başka erkekler de olsaydı, kendisiyle omuz omuza savaşılabilecek başka erkekler. (LCS 153)

Aşık Kadınlar'da, metafizik öğretilerle dolu "Ay ışığı" başlıklı ondokuzuncu bölümü, eleştirmenler farklı yaklaşımlarla ele alırlar. Ursula bir dolunay gecesi, değirmenin yanındaki gölete gezintiye çıktığı bir sırada, Fransada'dan henüz dönmüş olan Birkin'i, göletin kıyısında dikilmiş görür. Bir yandan göldeki ayın yansımaları taşlarken, bir yandan da "lanet olası Kibele! Uğursuz Syria Dea !" diye kendi kendine söylenir (AK 257). Taşlamaya bir süre ara vererek su üstünde ayın görüntüsünün toparlanmasını bekler:

Birkin ayın sinsi sinsi gizliden gizliye toparlandığını görebiliyordu. Ve bu onun sinirini bozuyordu. Deli olmuş gibiydi. Bu kez daha büyük taşlar topladı ve bunları birer birer aynı bembeyaz tutuşan yüreğine attı, attı, ta ki ortada rastgele yanıp sönen beyazlı siyahlı bir döner ayna kalana değin... (AK 258)

Eski Yunan mitologyasında "ay"ın, kadınlığı simgelediğini belirten Mina Urgan, bu sahnede Birkin'in, aşka kapılmanın tedirginliğini yaşadığını ve

“ay”ı taşlarken “tüm kadınlardan, dolayısıyla Ursula’dan hıncını” aldığını öne sürer (188).

Kate Millett’e göre, Lawrence için ‘ay’ uğursuzluğu ve kötülüğü temsil eder. Birkin’in ‘ay’ın göldeki yansımasını taşlaması, Ursula’nın evde kalmış zararlı kadın gücünü kırmak istemesindendir (268). Böylece kendini Ursula’dan gelecek herhangi bir kötülüğe karşı korumuş olur (Millett 268). Gerald donarak ölürken bile Gudrun’un kötülüğünü temsil eden ‘ay’ yine ortaya çıkar:

Gerald’ın çektiği güçlükleri arttırmak istercesine, tam karşısından ufacık ama göz kamaştıran bir de ay doğmuştu. Parlaklığıyla insanın gözlerini acıtan bir gök feneri ki hep ordaydı, aman dinlemiyor ve adamın peşini bırakmıyordu. Gerald bu yolun sonu gelsin istiyordu artık. Canına tak etmişti bu. Ne var ki bir türlü uyuyamıyordu.
(AK 457)

David Holbrook ise, “ay”ı, Lawrence’ın peşini bırakmayan “annesinin hayaletinin bir sembolü, tanrıların annesi” olarak görür (199). Bu sahneyi metafizik yönüyle ele alan Frank Kermode ise, “bütünüyle pagan sembolizmine indirgenmiş bir öğreti” olarak değerlendirir (78). Kermode’a göre, iğdiş edici ay-tanrıça, su üstündeki görüntüsü aracılığıyla sarsıntıya uğrasa da sonuçta dağılmadan kalır.

Aşık Kadınlar’ın “Göl Sefası” adlı on dördüncü bölümünde, Gerald’ın kız kardeşlerinden Diana göle düşer. Bütün çabalara rağmen Diana’yı ve onu kurtarmaya çalışan doktoru ancak sabaha karşı ölü olarak bulurlar. Holbrook’a göre, simgesel olarak bu bölümde ölü Diana, Lawrence’ın cinselliğini ölümle

tehdit eden annesinin hayaletidir (187). ‘Ay’ da buna bağlı olarak yine ortaya çıkar:

Cesetler ancak sabaha karşı bulundu. Diana kollarıyla genç doktorun boynuna sımsıkı sarılarak onu boğmuştı. Gerald “Onu Di öldürmüş” dedi Ay ufka doğru iyice sarkmış ve sonunda batmıştı. Gölün suları dörtte bir oranında kalmış, çirkin çamur kıyılarından pis bir çürük ve bataklık kokusu yükseliyordu. Gün doğrusu ağarmıştı. Sular setten aşağı hala gümbür gümbür... (AK 208)

Öte yandan Lawrence’ın ölü annesi, aynı zamanda kendisiyle sevgilileri arasında uzaklaştırmaya çalıştığı halde bir türlü aklından çıkaramadığı bir sevgilidir: “Sonra aklına başka bir sevgili geldi: Severken, sevilirken ölmüş birisi. Onun yüzü nasıl güzeldi, kimse soluk, dilsiz, cansız diyemezdi” (AK 465).

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, İngiliz Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biri olarak kabul edilen D. H. Lawrence'ın *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi* adlı romanları, feminist eleştirinin analitik ölçüleri çerçevesinde, tarihsel ve toplumsal koşullar göz önünde bulundurularak yeniden gözden geçirilmiştir. Sadece toplumsal cinsiyet ve cinsellik kavramlarıyla ilgili olarak değil, aynı zamanda, Lawrence'ın keskin sosyo-politik eleştirilerinden dolayı tartışmalara yol açan *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi* adlı romanlarda, yazarın erkek egemen bir ideolojiyi savunup savunmadığı tartışılmıştır. Jale Parla'nın dediği gibi, incelediği her metne tarihi ve toplumsal bir boyut kazandıran ve yeni yorumlar getiren feminist eleştiri ışığında, bu romanlarda yaratılan kadın karakterlerin konumunda "öteki" olarak sınıflandırılması olgusunun varlığı sorgulanmıştır (18, 25). Bu tez çalışmasında, metne bağlı yeniden okumalarla D. H. Lawrence'ın kadın konusundaki tutumu yeniden irdelenmeye çalışılmıştır.

Romanlarını edebiyatçı tarafsızlığı ve hassasiyetiyle yazan D. H. Lawrence, seçilen romanlarında, kadın-erkek ilişkilerindeki temel sorunun bugüne kadar toplumda tabu olan, ayıp sayıla gelmiş cinselliğin bilinçli bir şekilde yaşanmamasından kaynaklandığını belirtir. Bu nedenle, bilinçli kadın ve erkeklerden oluşan yeni bir dünyanın gerekliliğine inanır. Lawrence, toplumsal bir çöküş yaşandığını düşündüğünden, insan bilincindeki değişim ile gerçekleşebilecek, ideal bir toplum oluşturulması gerektiğini romanlarında ve diğer yazılarında vurgular. Harris'e göre, Lawrence kadın-erkek ilişkilerinde dürüst, cana yakın, sevecen ve doğal bir cinsel yaklaşımı, toplumdaki yozlaşmanın bir çözümü olarak görür. D. H. Lawrence; savaşların, insanların

bütünlüğe ve yetkinliğe ulaşamamasının, yaşarken ölüme teslim olmasının sebebinin yozlaşmış cinsel ilişkiler olduğunu savunur. Lawrence'a göre, kültürün kurumları da, insanların ruhları gibi hastadır. Bu durumun telafisi toplumu oluşturan kadın ve erkeklerin bilinçlenmesinde yatar.

Peter Balbert'e göre, Lawrence hayal ettiği yenedünya düzeninde, toplumun genel gelişimi için cinsel reformu bir önkoşul görür (57) . Çünkü kadınlarla erkeklerin, cana yakınlık ve sevecenlikle yaşayacakları sağlıklı bir cinsellik, toplumun genel sağlığını da etkiler. Yine aynı şekilde, cinsel ilişkilerdeki yozlaşma toplumsal çöküşe sebep olur (Kermode 141). Bir mektubunda belirttiği gibi, çağdaş hayattaki cinsel aldatmaca, insanın kendi cinsel yaşantısını elinden alır (CL 967). Lawrence, bir yazar olarak toplumda cinsellikle ilgili sorunların yaşandığını görmüş ve cinselliğin doğru anlaşılmasını istemiştir. Özellikle *Lady Chatterley'in Sevgilisi*, Kermode'a göre, "insanlığın tükenişi"ni durdurmak amacıyla yazılmıştır (163). Lawrence, cinsel ilişkilerdeki bozukluğun kültürel yaşamdan kaynaklandığını düşünür.

Kate Millet, Lawrence'ın romanlarında, kadınların erkekler tarafından bilinçlendirilmeyi beklediğini iddia eder (241). J. H. Harris ise, erkeklerin de bir kadın dokunuşu ile "uyandırıldıklarını" söyler (528). Oysa gerçekte, Lawrence'ın romanlarında, Lawrence'ın öngördüğü bilinçli cinsellikle, kadın ve erkek evrensel bir kavrayışla bilinçlenerek yeniden doğar ve Lawrence'ın ütopyasındaki uyanmış kadınlar ve erkekler olurlar.

Akşit Göktürk'e göre, Lawrence, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ni yazmakla "insan ilişkilerini çağdaş tinsel sorunlar ağında", "derinlemesine kavrayıp" dile getirmeye çalışmıştır (LCS önsöz 7). Yine, *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde insan ilişkilerindeki yozlaşmayı önleyecek olan gerçek cinselliği, bedensel bir dil olarak görür. Romanlar, metne odaklanarak tekrar tekrar okunduğunda,

Lawrence'ın idealize ettiği kadın ve erkek karakterlerinin yaşamlarında birbirine değer verip, destekledikleri görülür. Mina Urgan, Will-Anna, Ursula-Skrebensky ve Gerald-Gudrun çiftlerinin ilişkilerinin, savaşlarla dolu olduğunu söyler (254). Ancak, Lawrence'ın uygun gördüğü, Tom-Lydia, Ursula-Birkin, ve Connie-Mellors çiftleri beden bilincine ulaşmış, Tanrı'nın kutsadığı kadın ve erkeklerdir. Lawrence'a göre, birbirlerini destekleyen kadın ve erkeğin ilişkisi "yaşamın özü" dür (LCS 252). Yazdığı bir mektupta kadınla erkeğin birbirini anlamayı öğrenmesi gerektiğini belirtir (Huxley 75). Bir başka mektubunda, karısı Frieda ile geçirdikleri zor günlerde de birbirlerine destek olduklarını yazar (Huxley 40). *Gökkuşağı*'ndaki, Tom ile Lydia, ayrı dünyalardan gelmelerine rağmen, Lawrence'ın öngördüğü bir bilinçlenme ile evliliklerini sürdürürler.

Lawrence mektuplarında kadına verdiği değerden sıkça söz eder. Bir mektubunda kadınla erkeğin sevgi ve saygısının karşılıklı olması gerektiğini yazar (Huxley 41). Yine Kermode, Lawrence'ın, kadını cinsel bir obje olarak görmediğini belirtir (153). Lawrence toplumda önemli bir yeri olan kadının bilinçlenmesinin, toplumun bilinçlenmesi anlamına geldiği görüşündedir (Kermode 153). Urgan'a göre Lawrence, romanlarındaki kadın karakterlerini, "kadının benliğinden sorumlu, kendi alinyazısına egemen olmak amacıyla inisiyatifi ele alan bir bireye" dönüşmeleri amacıyla çizer (155). Bu nedenle, *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ndeki kadın karakterler gerektiğinde erkekleri yoğun bir şekilde eleştirerek özgür bireyler haline gelirler. Lawrence, toplumsal değişimlerde "kadınların öncü rolü oynadıklarına" inandığından, Urgan, Lawrence'ı kadın düşmanı olmakla suçlayanları eleştirir (160).

Mina Urgan, Lawrence'ın kadına karşı bir tutum içinde olmadığını özellikle belirtir (155). Lawrence'ın dünyası, eserlerinde çoğunlukla ön planda olan kadınlar açısından anlatılır. Romanlarında, cinselliğin yoğunlukla yaşandığı anlarda erkeklerin değil, kadınların ne hissettikleri üstünde durulur. Urgan, Lawrence'ın "kadınların ruhsal ya da cinsel sorunlarına, sanki kendi de bir kadınmış gibi" duyarlı olduğunu söyler (86). Urgan'a göre Lawrence, erkeklerin kendilerine öngördüğü rolleri üstlenen ve bu konuda erkeklerin görüşlerini benimseyen ve bu nedenle, yapay kişiliği olan kadınları eleştirir (87). Lawrence, kendilerini geliştirip bilinçlenemeyen kadınların, gerçek benliklerini bulamadıklarını ve kendi özlerinden uzaklaştıklarına inanır. Bu nedenle, bu tür kadın ve erkeklerin yozlaşmış dediği toplumda yer aldıklarını belirtir. Kültürün kadın kaynaklı olduğunu düşünen Lawrence'ın romanlarında, sorumlulukları yüklenen kadınlar kültür birikimini kuşaktan kuşağa aktarırlar (Kermode 24). *Gökkuşağı*'nda olduğu gibi erkeklerin vicdanını kadınlar yönetir (G 23).

Bu tez çalışması kapsamında, feminist eleştiri ışığında yapılan yeniden okumalarla, D. H. Lawrence'ın *Gökkuşağı*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi* adlı romanlarındaki kadın karakterlerin güçlü, akıllı ve yaşamlarında sorgulayıcı bir etkinlik içinde oldukları görülmüştür. Urgan'ın da dediği gibi, Lawrence, kadınların erkeklerin "bütün marifetlerini" başarıyla uygulayabildiklerine inanır (88). Urgan, Lawrence'ın eserlerinde zaman zaman ataerkil bir tutum yanılışına kapılmasının, Lawrence'ın annesinin yazarın "çocukluğunda, ilk gençliğinde ve ölümünden sonra bile oğluna egemen olmasına bir tepki" olduğunu söyler (86). Ancak bu çıkarım, eserlerinde "kadınları aşağılayan bir tek sözcük bile" bulunmadığını söyleyen Urgan'a göre, Lawrence'ı kadın düşmanı yapmaz (86).

KAYNAKÇA

Balbert, Peter. *Lawrence and The Phallic Imagination*. New York: St. Martin's P., 1989.

Belsey, Catherine, Jane Moore. Ed. *The Feminist Reader*. London: Macmillan Educated Ltd., 1989.

Gilbert, M. Sandra, Susan Gubar. *The Madwoman in the Attic*. New Haven: Yale U.P., 1979.

Gilbert, M. Sandra. "What Do Feminist Critics Want". *The New Feminist Criticism*. Elaine Showalter. Ed. Toronto: Random House, 1985.

Guerin, Wilfred L. Et al. Eds. *A Handbook of Critical Approaches to Literature*. (Third Edition) New York and Oxford: Oxford U.P., 1992

Harris, Janice H. "D. H. Lawrence and Kate Millett". Massachusetts: *The Massachusetts Review*: Vol:15 No:3 (Summer), 1974: 522-529.

Holbrook, David. *Where D.H. Lawrence Was Wrong About Women*. Massachusetts: Associated U.P., 1992.

Herrmann, Anne. "Places in the World a Woman Could Walk". *Feminist Critical Negotiations*. A. Alice Parker, A.

Elizabeth Meese. Eds. Philadelphia: John Benjamins B.V., 1992.

Humm, Maggie. *Feminist Criticism*. New York: St. Martin's P., 1986.

Huxley, Aldous. *Lawrence'in Mektupları*. Çev. Yekta Ataman. İstanbul: Düşün Yayınevi, 1985.

İşçi, Günseli Sönmez. *Yeni Eleştiriden Yeni Tarihselci Eleştiriye MACBETH*. İzmir: Ege Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2001.

Jacobus, Mary. *Reading Woman*. Bristol: Columbia U.P., 1986.

Kermode, Frank. *Lawrence*. Çev. Kemal Özyurt. İstanbul: AFA Yayıncılık, 1989.

Lawrence, D. H. *Gökkuşağı*. Çev. Tülin Nutku. İstanbul: CAN Yayınları, 1990.

_____. *Aşık Kadınlar*. Nihal Yeğınobalı. İstanbul: Engin Yayıncılık, 1991.

_____. *Lady Chatterley'in Sevgilisi*. Çev. Aksit Göktürk. İstanbul: CAN Yayınları, 1985.

Leavis, F. R. D. H. *Lawrence: Novelist*. Middlesex, England: Penguin Books, 1976.

Millet, Kate. *Sexual Politics*. New York: Touchstone and Schuster, 1969.

Moi, Toril. "Feminist, Female, Feminine" *The Feminist Reader*. Catherine Belsey, Jane Moore. Ed. London: Macmillan Educational Ltd., 1989.

Moore, Harry T. Ed. *The Collected Letters of D. H. Lawrence*. Viking: Heinemann, 1962.

Moore, Harry T. *The Intelligent Heart*. London: Penguin, 1954.

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1992.

Parker A. Alice, A. Elizabeth Meese. Eds. *Feminist Critical Negotiations*. Philadelphia: John Benjamins B.V., 1992.

Parla, Jale, Sibel Irzık. *Kadınlar Dile Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Showalter, Elaine. Ed. *The New Feminist Criticism*. Toronto: Random House, 1985.

Urgan, Mina. *D. H. Lawrence*. İstanbul: Yapı Kültür Sanat Yayıncılık, 1997.

Woolf, Virginia. *A Room of One's Own*. New York: Penguin Books, 1928.

BAŞVURULAN KAYNAKLAR

Benstock, Shari. *Feminist Issues in Literary Scholarship*. Ed. Indiana U.P.,1987.

Bowlby, Rachel. *Stil Crazy After All These Years*. London: Routledge, 1992.

De Beauvoir, Simone. *Kadın 'İkinci Cins' Genç Kızlık Çağı, Evlilik Çağı, Bağımsızlığa Doğru*. Çev. Bertan Onaran. İstanbul:Payel Yayınevi,1993.

Ellis, David, Ornella De Zordo. Eds. *D. H. Lawrence-Critical Assessments*. Vol:1, East Sussex: Helm Information Ltd., 1992.

Felski, Rita. *Beyond Feminist Aesthetics*. Harvard U. P.,1989.

Gallop, Jane. *Thinking Through The Body*. New York:Columbia U. P.,1988.

Greene, Gayle, Coppelia Khan. Eds. *Changing Subjects-The Making of Feminist Literary Criticism*. London: Routledge, 1993.

Greene, Gayle, Coppelia Khan. Eds. *Making a difference Feminist Literary Criticism*. London: ,Methuen Co. Ltd.,1985.

Herrmann, Claudine. *The Tongue Snatchers*. Lincoln, NE:U. of Nebraska P., 1989.

Herrmann, Anne. *The Dialogic and Difference*. New York: Columbia U.P.,1989.

Holderness, Graham. *Women in Love*. Milton Keynes, England: Open U. Educational Enterprises Ltd., Open U. P., 1986.

Howe, Marguerite Beede. *The Art of the Self in D. H. Lawrence*. Athens Ohio: Ohio U. P., 1977.

Humma, John B. *Metaphor and Meaning in D. H. Lawrence's Later Novels*. Missouri: The Curators of the U., 1990.

Kauffman, Linda. *Gender and Theory*. Oxford: Basil Blackwell Ltd., 1989.

Parker A. Alice, A. Elizabeth Meese. Eds. *The Difference within Feminism and Critical Theory*. Philadelphia: John Benjamins B.V., 1989.

Sellers, Susan. *Feminist Criticism-Theory and Practice*. Toronto and Buffalo: U. Of Toronto P., 1991.

Williams, Linda Ruth. *Sex in the Head-Visions of Femininity and Film in D. H. L. Lawrence*. Hertfordshire, G.B.: 1993.

ÖZET

İngiliz Edebiyatı'nın klasikleri arasında yer alan, *Gökkuşuğu*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde, D. H. Lawrence'ın kadın karakterlerini ele alışı, feminist yazarlar tarafından eleştirilmiştir. D. H. Lawrence'ın, tartışmalara sebep olan bu eserlerinde, yayımlandıktan sonraki yıllarda, erkek üstünlüğünü savunan cinsel bir politika ortaya koyduğu öne sürülmüştür. Bu tez çalışmasında, D. H. Lawrence'ın, *Gökkuşuğu*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi* adlı romanlarında çizilen kadın karakterlerin konumunda, Jale Parla'nın da dediği gibi, "öteki sınıflandırılması olgusunun varlığı" ve yazarın kadınlara karşıt bir tutumunun olup olmadığı sorgulanacaktır (Parla 25). *Gökkuşuğu*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*, incelediği her metne tarihi ve toplumsal bir boyut kazandıran ve yeni yorumlar getiren feminist eleştirinin analitik ölçüleri çerçevesinde, romanların tarihsel ve toplumsal koşulları göz önünde bulundurularak yeniden incelenecektir.

D. H. Lawrence'ın bu üç eserinde, feminist eleştiri geleneği ışığında metne dayalı yeniden okumalarla kadın karakterlerin konumu irdelenecektir. *Gökkuşuğu*, *Aşık Kadınlar* ve *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'nde, Janice H. Harris'in dediği, feminist eleştirinin militan döneminin ilk incelemelerinden sonra, uzun yıllar varlığı kabul edilen, örtük bir erkek egemen ideolojinin olup olmadığının araştırılması sırasında, Lawrence'ın mektupları ve diğer eserleri feminist eleştiri yaklaşımına uygun olarak kullanılacaktır. Öte yandan, Lawrence'ın eleştirdiği modern toplumun, kadın-erkek ilişkilerini nasıl yozlaştırdığı ve toplumda tabu olarak görülen cinselliğin bilinçli yaşanmamasının kadın ve erkek kişiliklerini ne kadar etkilediği, metne bağlı olarak ayrıca araştırılacaktır.

ABSTRACT

Feminist critics have discussed D. H. Lawrence and his novels in terms of considering his female characters, especially *The Rainbow*, *Women in Love* and *Lady Chatterley's Lover*, which have been qualified as classics of English Literature. It has been claimed that D. H. Lawrence conveys a sexual politics of male supremacy through his female characters in these novels. In this study, the condition of the female characters in *The Rainbow*, *Women in Love* and *Lady Chatterley's Lover* will be discussed to find out whether they have a secondary status as it is claimed or not. *The Rainbow*, *Women in Love* and *Lady Chatterley's Lover* will be reevaluated considering the historical and social conditions of the novels using the systematic analysis of feminist criticism that brings up new interpretations with historical and social dimensions while rereading every text.

Supplying the entire novel and reading several times over, the women's situation in *The Rainbow*, *Women in Love* and *Lady Chatterley's Lover* will be inspected through feminist methodology, as today it is accepted that by the time texts themselves have changed the reader's mind. The aim of this study is to present an accurate picture of what Lawrence was seeking to do in his novels which have been believed to have a message of male supremacy for years. D. H. Lawrence's letters and studies on him will be interpreted with a feminist approach while searching the writer's point of view in his novels. It is also in the scope of this study to discuss how the corrupt society degenerated the relationships of men and women.

KISALTMALAR

- (G).....*Gökkuşağı*
 (LCS).....*Lady Chatterley'in Sevgilisi*
 (AK).....*Aşık Kadınlar*
 (CL).....*The Collected Letters of D. H. Lawrence*

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Ege Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldum. Mezuniyetin ardından Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli devlet okullarında İngilizce öğretmenini olarak çalıştım. Halen bu görevimi Bornova Anadolu Lisesi'nde devam etmekteyim.